

Albert Riera i Pairó

Bàscara

QUADERNS
de la
REVISTA
de
GIRONA

56 MONOGRAFIES LOCALS

BÀSCARA
Albert Riera

94 QUADERNS de la REVISTA de GIRONA

DIPUTACIÓ de GIRONA
CAIXA de GIRONA

Quaderns de la Revista de Girona. Núm. 94
Sèrie: Monografies locals (Núm. 56)

Primera edició en català: Novembre de 2001
Tiratge: 1.100 exemplars

Edició:
Diputació de Girona/Caixa de Girona

2

Director de la col·lecció:
Joaquim M. Puigvert

Consell assessor:
Gabriel Alcalde, Narcís-Jordi Aragó, Pepa Balsach,
Xavier Besalú, Maria Antònia Canals, Josep M. Cortadellas,
Jordi Dalmau, Joan Domènech, Maria Carme Domènech,
Marta Franch, Rosa Maria Gil, Glòria Granell, Àngel Jiménez,
Jordi Mascarella, Enric Mirambell, Joan Miró, Joan Nogué,
Josep Pujolràs, August Rafanell, Anna Ribas, Josep Maria Rus,
Joan Sala, Narcís Sureda, Xavier Terradas,
Montserrat Vayreda, Eva Vázquez, Anna M. Viader,
Mariàngela Vilallonga, Dani Vivern.

Cartografia:
Salvador Oliva

Maquetació:
Pep Caballé

Redacció administració:
Pujada de Sant Martí, 5. Telèfon 972 18 50 00.
Apartat de Correus 11. 17080 Girona

Infografia i impressió:
Palahí Arts Gràfiques, SL. Girona

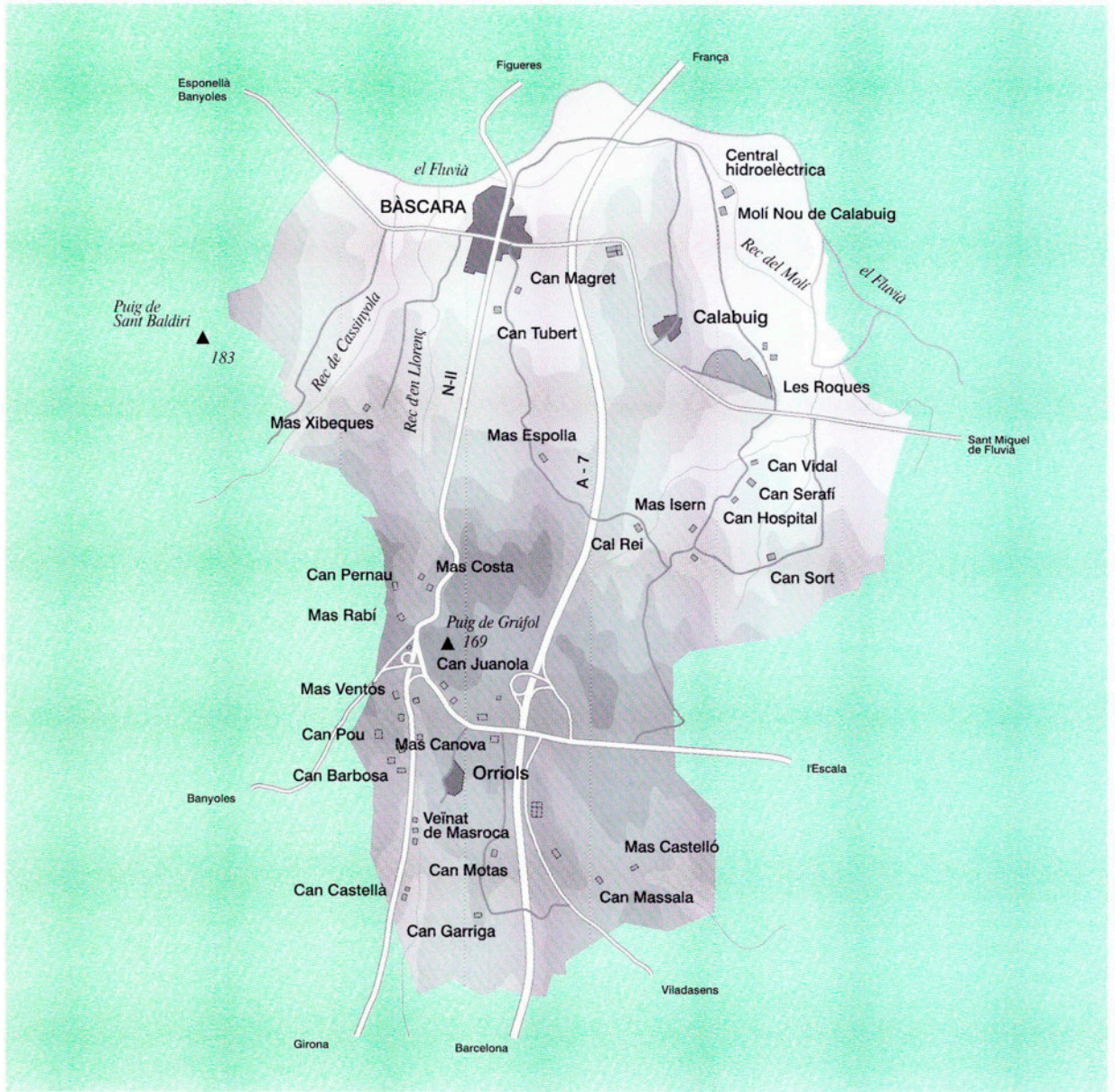
ISBN: 84-95187-30-2
Dipòsit legal: Gi-1.261/01

LA NOSTRA PORTADA

Imatge del nucli antic de Bàscara
des de la resclosa del Fluvià.
(Foto: Pere Duran).

Índex

Situació	5
Cronologia	6
1. Els noms	8
2. Demografia	10
3. Els primers pobladors	12
4. La vila i el terme	14
— El primer document	16
5. El castell i les muralles	18
6. L'església	20
7. Cases, carrers i places	22
8. Més enllà de les muralles	24
9. El riu i els molins	26
— Gent de pas	28
10. Els bisbes	30
11. Batlles, notaris i jutges	32
12. El mercat i les fires	34
13. Gremis i confraries	36
14. Els jueus	38
15. La fam, la pesta i les guerres	40
16. L'hospital	42
17. Les bruixes	44
18. Les llegendes	46
— Els capbreus	48
19. Propietaris i masovers	50
20. La Guerra del Francès	52
21. La vila després dels bisbes	54
— Els bisbes i els seus agents	56
22. El municipi	58
23. Abans de la guerra	60
24. La Guerra Civil	62
25. El franquisme	64
26. La democràcia	66
27. L'escola	68
28. Societats i associacions	70
29. El cinema i la ràdio	72
— El Pessebre	74
30. Les festes	76
31. La parròquia	78
32. La cultura	80
— Joan Reglà i Campistol	82
33. El mercat dels tortells	84
34. L'esport	86
— Els escuts	88
35. L'avui	90
36. El demà	92
— Bibliografia, agraïments i procedència de les fotografies	94

Situació

Emplaçat a l'extrem sudoccidental de la comarca de l'Alt Empordà, el municipi de Bàscara té una superfície de 17,28 km² i una altitud, al nucli urbà, de 66 m. El municipi actual inclou les poblacions de Bàscara –cap de municipi–, Calabuig, i Orriols. Pertany al partit judicial de Figueres i a l'arxiprestat del Manol.

Limita al nord amb els municipis de Pontós i Garrigàs (Alt Empordà) a través del riu, a l'est amb els de Vilaür i Saus-Camallera (Alt Empordà), al sud amb Viladasens (Gironès) i a l'oest amb Vilademuls (Pla de l'Estany).

El municipi s'estén pel marge dret del riu Fluvià, fins a les terres que rega la riera de Cinyana, de la conca del riu Ter. La conca del riu Fluvià rep les aigües subsidiàries de nombroses rieres i rierols, entre les quals destaquem les de Cassinyola, Colomers, Cantarell i d'en Llorenç; totes elles desguassen al marge dret del riu.

Els dos principals accessos del nucli urbà de Bàscara són els de la N-II, des de la banda nord travessant el pont sobre el riu Fluvià, i des del sud, en direcció Girona. Els accessos est i oest corresponen a carreteres locals que porten als pobles veïns de Calabuig i Parets d'Empordà, respectivament.

El paisatge és de turons arrodonits i de poca altitud. Els cims més alts corresponen als turons de Calabuig (132 m), Puig Oriol (172 m), Puig de Maçaneda (165 m) i Puig de Sant Baldiri (183 m). Aquests turons emmarquen l'anomenat Pla de Bàscara, terres de pendent suau que davallen fins al riu, molt aptes per als conreus, sobretot de secà. A la riba del riu hi ha importants plantacions de pollancre, sobretot d'arbre blanc, avui en progressiu retrocés a causa de l'explotació d'àrids d'aquestes terres de ribera.

L'ecosistema és propi del clima mediterrani, amb estius calorosos i humits i hiverns temperats i secs. La mitjana anual de les temperatures oscil·la al voltant dels 16° C; la pluviometria se situa entre els 600 i els 800 mm anuals. Destaca la presència constant de la tramuntana, que bufa sobretot els mesos d'octubre i març, i que modifica la suavitat del clima mediterrani. La fauna és sobretot boscana.

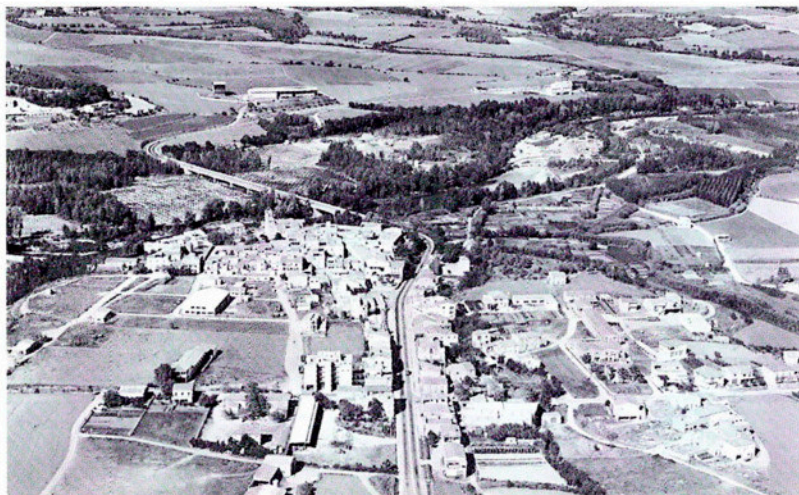
Cronologia

- 817** La vila de Bàscara és esmentada per primera vegada en un document.
- 921** Fixació territorial dels límits de la vila de Bàscara.
- 1019** L'església de Bàscara és esmentada per primera vegada en un document.
- 1138** L'església de Sant Aciscle de Bàscara és esmentada com a parròquia.
- 1187** El rei Alfons I el Cast autoritza el bisbe Guillem de Cabanelles a celebrar mercat setmanal.
- 1236** El rei Jaume I concedeix al bisbe Guillem de Cabanelles celebrar fira de vuit dies a Bàscara.
- 1241** El rei Jaume I el Conqueridor autoritza el bisbe de Girona, Guillem de Cabanelles, a alçar fortificacions a Bàscara.
- 1302** El rei Jaume II concedeix al bisbe plena justícia en els límits de la senyoria.
- 1346** S'esmenta per primera vegada la confraria de Sant Jaume.
- 1351** S'esmenta per primera vegada la confraria de Sant Guillem.
- 1354** El rei autoritza el bisbe a aixecar forques i altres senyals de força.
- 1356** El bisbe dóna llicència a Pere de Puig, clergue de Saus, per ensenyar gramàtica a la vila.
- 1359** El bisbe ordena al batlle de Bàscara que empresoni Pere Roig, acusat d'heretgia per haver blasfemat.
- 1379** L'infant Joan concedeix als homes de Bàscara celebrar fira de quinze dies per sant Marc.
- 1440** Els cònsols de la vila protesten davant del bisbe per l'opressió de què són objecte per part del batlle.
- 1486** Es construeix la capella de l'Anunciació i de sant Llop al lloc anomenat les Eres.
- 1619** Tres dones de Bàscara són acusades de bruixeria i sentenciades a mort.
- 1678** S'esmenta per primera vegada la confraria de la Puríssima Sang de Crist.
- 1698** S'esmenta per primera vegada la confraria de la Minerva.
- 1701** Es construeix el cor de l'església parroquial.
- 1718** Primer cens de població que es refereix a Bàscara.
- 1758** Es construeix la sagristia de l'església parroquial.
- 1759** El rei Carles III autoritza el trasllat del mercat del dimecres al dilluns.
- 1780** El bisbe Tomàs de Lorenzana nomena la família Espolla protectora dels pobres de Bàscara.
- 1793** Contagi de pesta a la vila.
- 1808** Inici de la Guerra del Francès. La població és ocupada i destruïda en part com a conseqüència de la guerra.

- 1911** S'esmenta per primera vegada la "Sociedad de socorros mutuos La Caridad Bascarense".
- 1929** Es té notícia que a Bàscara es fan projeccions cinematogràfiques. S'inicia la pràctica del futbol a la vila.
- 1934** Construcció del cementiri municipal.
- 1935** El C.F. Bàscara es federa.
- 1936** *1 de juny.* Es constitueix la primera junta directiva del C.F. Bàscara. *18 de juliol.* Inici de la Guerra civil. *2 d'agost.* Cessament dels regidors no afectes al Front Popular. *29 de setembre.* Dimiteix l'alcalde, Josep Parés. *9 d'octubre.* La Generalitat decreta la creació de consells municipals. *24 d'octubre.* Es constitueix el nou consell municipal. *30 d'octubre.* Se suspèn el partit Bàscara-Girona per ordre del Comitè d'Orriols. *31 d'octubre.* El consell decideix la incautació de propietats. *28 de novembre.* Es crea una regidoria d'abastaments.
- 1938** *27 de novembre.* Es declara una epidèmia de diftèria a la vila.
- 1939** *8 de febrer.* El cap militar de la Quarta Divisió de Navarra nomena alcalde de Bàscara Josep Mallolas i Galí. *26 de febrer.* Es dona nova titulació als carrers de la vila. *1 d'abril.* S'acaba la Guerra Civil. *31 d'octubre.* Joan Dalmau és nomenat nou alcalde. *10 de desembre.* L'ajuntament subvenciona la compra de dues imatges dels patrons de la parròquia.
- 1940** Constitució formal de la Societat Recreativa "Art i Amor".
- 1944** Predicació de la Santa Missió a Bàscara.
- 1947** Es redacten els primers estatuts del C.F. Bàscara.
- 1973** Es crea l'associació "Nova Joventut". Té lloc la primera representació d'El Pessebre. Troballa d'un forn romà a Orriols.
- 1974** Inauguració del camp municipal d'esports.
- 1984** L'escola de Bàscara porta el nom de l'historiador Joan Reglà. Apareix el primer número de la revista "El Balcó".
- 1985** Bàscara recupera el mercat dels tortells.
- 1986** Inauguració oficial de l'emissora municipal Ràdio Fluvià. Es convoca la primera edició dels Premis literaris de la vila de Bàscara.
- 1992** Inauguració de les obres d'urbanització de la plaça major i dels carrers del casc antic. Es convoca per primera vegada el concurs de flors silvestres.
- 1994** Bàscara recupera el mercat setmanal els diumenges.
- 1995** Apareix el primer número de la revista "Tots!". C.F. Bàscara puja a la categoria de primera regional.
- 1998** Inauguració de les obres de renovació de les teulades de l'església i consolidació del campanar.
- 1999** Presentació oficial de l'avantprojecte del parc temàtic Equus Catalònia.

ELS NOMS

1

Bàscara és un municipi de l'Alt Empordà, situat a la riba dreta del riu Fluvià i a peu del camí que de temps antic ha portat de França a Girona.

8

El topònim que dona nom a la població és d'etimologia preromana, i correspon a un compost lingüístic al·lusiu a l'emplaçament geogràfic d'un assentament humà molt antic. El mot ha rebut diverses grafies al llarg dels segles i es pot trobar amb les següents variants en la documentació: *Baschara, Baschera, Basquera, Bascharam, Bascara*.

El filòleg Joan Coromines considera que la variant *Bascora*, que, com a nom d'un castell, apareix en una moneda merovingia trobada a Belfort (França), podria referir-se a la població de Bàscara i haver estat encunyada a la vila pels monarques francs a mitjan segle VIII. Amb tot, la llunyania

geogràfica de la troballa numismàtica afebleix una hipòtesi certament suggerent.

Segons Alcover i Moll, el nom és d'origen probablement basc. En canvi, A. Griera diu que el nom equival a *Euscara* i, segons ell, testifica la presència de població d'arrel basca en terres gironines. Per la seva part, J. Coromines apunta una provenença del mot segurament preindoeuropea, de la família ibero-basca, de l'arrel *BASO*, que vol dir timba, lloc de maleses; o també del compost *BAS-KARI*, que significa la roca de la timba. Així doncs, el nom hauria aparegut per designar l'emplaçament geogràfic del primer assentament humà, al cim d'un penya-segat que

s'aixeca a la riba dreta del riu Fluvià. La continuïtat d'aquest assentament s'hauria prolongat fins als temps actuals. D'altres autors, com el medievalista Miquel Barceló, han expressat la coincidència del mot Bàscara amb d'altres mots existents en la zona del Magrib.

En alguns dels topònims actuals resseguim l'ascendent carolingi o germànic: el rec de Cassinyola, les terres de Revell o els desapareguts *Soniaris*,

Quadamirus i *Trassoari*, que es referien a denominacions de cases i masos. Molts dels topònims del terme tenen, però, un origen clarament romà: el mas Espolla (*Spodilia*). No és pas gaire corrent, però a Bàscara es conserven les restes del pas dels musulmans en el territori: el vilar *Abderama* o *Abdirama* és de clara ascendència àrab. Podem afirmar, sense equivocar-nos, que ens trobem davant de casos excepcionals de conservació de topònims molt antics que tenen encara un ús per part de la població.

No és estrany, tampoc, trobar en la toponímia el record del domini episcopal sobre la vila en època medieval: les hortes del Bisbe, les vinyes del Bisbe, són alguns dels topònims que s'hi refereixen i que són, encara avui, d'ús corrent.

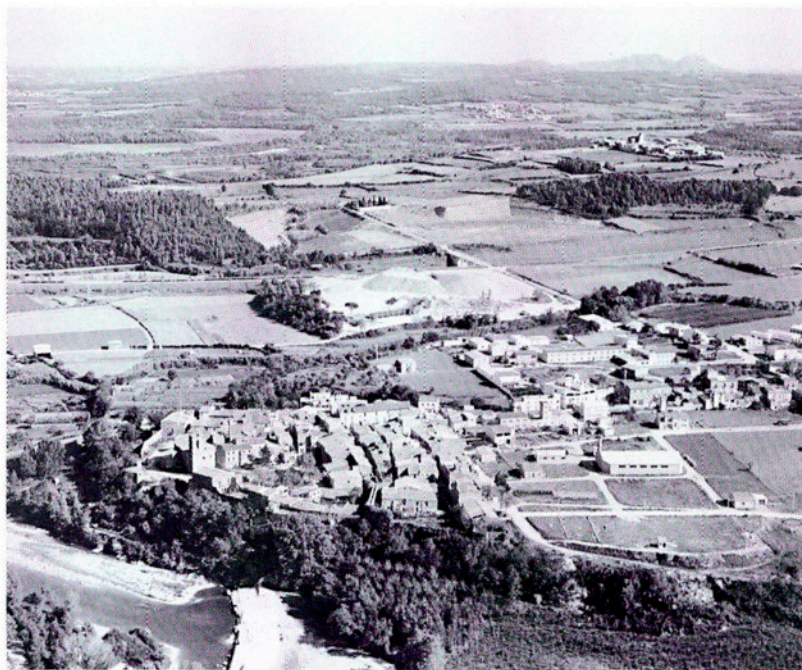
Altres mots es refereixen als usos que tenien en èpoques passades: les eres, els comuns, rec del molí, les hortes, la vinya del pou. En moltes ocasions, els topònims reben una denominació patronímica. Es tracta, en general, de terres, boscos i d'altres indrets del

paisatge rural, dels quals es conserva encara el record de la família que els va posseir: pla d'en Feliu, bosc d'en Gustà, horts d'en Cuca. En d'altres casos, el nom ha perviscut de les espècies vegetals que hi predominaven, com és el cas de la "sureda" i la roureda.

També és antic el topònim "maiàs", mot que designa unes terres que es troben entre les rieres de Cassinyola i d'en Llorenç, al Pla de Bàscara. Aquest topònim apareix ja en un establiment de terres de l'any 1394, se'n pot resseguir la seva evolució durant els segles XVII i XVIII i perdura el seu ús fins a l'actualitat.

D'altres topònims coneguts documentalment són: el Cantarell (1492 i 1596) per referir-se a una zona de regadiu, que envoltava el rec del mateix nom; el Rimanso (1452) que donava nom a un mas, a una riera i a un paratge; les Croses (1603), la Coromina (1529), el Mont Oriol (1620), també escrit Monturiol (1452, 1680); la Costa (1432, 1699), Cascais (1414), Les Roques (1620), emprat encara avui, el camp de Sant Llop (1626) a la zona coneguda com les eres, i el Viver (1660).

El nucli històric de la vila s'aixeca damunt d'un penya-segat que domina el pas del riu.

DEMOGRAFIA

2

Nens a la plaça de Bàscara durant la dècada dels anys 40.

10

Les primeres dades estadístiques conegudes referents a Bàscara són molt poc fiables i daten del segle XIV. Els recomptes de població no es feien, llavors, com ara; s'emprava com a unitat l'anomenat foc (casa o habitatge sotmès a un fogatge) i eren motivats per les necessitats financeres de la monarquia. La insuficiència dels recursos ordinaris que ingressava el tresor reial va provocar la creació, a mitjan segle XIV, del complex sistema fiscal del fogatjament. El primer que coneixem que es refereixi a Bàscara és de l'any 1359; segons aquest, la població tenia aquell temps 39 focs d'església, corresponents a la jurisdicció bisbal.

La primera dada coneguda en còmput d'habitants és del 1718; aquell any a Bàscara hi vivien un total de 368 habitants; al llarg del segle va créixer de manera espectacular, perquè el 1787 hi vivien ja 592 habitants. Gairebé un segle més tard, el 1860, la població s'havia enfilat fins als 989 habitants, màxim conegut.

Segons les dades estadístiques aportades per J. Botet i Sisó, a principi de segle el municipi tenia 253 edificis (Bàscara 123, Calabuig 39, Orriols 37), dels quals 54 corresponien a disseminats. La població total era de 857 habitants, que es repartien de la següent manera: 391 a Bàscara, 117 a Calabuig, 118 a Orriols i 231 que vivien en masos i veïnats. Segons el cens

de població recollit en una acta del ple municipal del 8 de febrer de 1903, el municipi tenia un total de 883 habitants: 440 a Bàscara, 183 a Calabuig i 260 a Orriols.

El comportament demogràfic d'aquest segle ha vist dues etapes ben diferenciades: entre els anys 1900 i 1910 el municipi va experimentar un creixement de població lleuger però sostingut i va passar de 857 habitants el 1900, a 883 el 1903, i a 911 el 1910, moment en què es va assolir el màxim de població al municipi en aquell segle.

A partir de la dècada dels deu i fins al final de la Guerra Civil, el

municipi va disminuir considerablement la població, de 911 habitants el 1910, a 853 el 1930 i 857 el 1940; amb tot, la davallada més forta de població ha estat en la segona meitat del segle XX, quan la població no ha parat de caure (825 habitants el 1960, 811 el 1970 i 757 el 1979); entre els anys 1975 i 1981 el municipi va tenir un decreixement absolut de la població de -38 habitants, cosa que representa una disminució del 4,9 % de la població entre ambdues dates; aquest fet ve motivat, com en d'altres zones, per dos factors fonamentals: la davallada brusca de l'índex de natalitat, i el trasllat d'una part important de la població de les zones rurals cap a la ciutat. L'any 1997, el creixement vegetatiu del municipi va ser de -1 habitants (8 naixements i 9 defuncions). Amb tot, en els últims anys s'ha detectat una lleugera recuperació

demogràfica (780 habitants el 1985, amb una densitat de població de 45,13 hab/km²).

L'any 1975, el 41,7 % de la població era originària del propi municipi, un 19,5 % procedia de la comarca, un 27 % era de les comarques veïnes, un 2,2 % de la resta de Catalunya, i un 9,6 % de fora de Catalunya (resta de l'Estat i estrangers). L'any 1996 aquesta distribució havia variat molt poc, perquè la població originària de fora de Catalunya representava un 10,2 % del total de 770 habitants.

Centrarem, per acabar, els nostres comentaris en l'estadística de població de 1996, elaborada per l'Institut d'Estadística de Catalunya. Segons aquestes dades, la població de dret del municipi era llavors de 770 habitants (480 a Bàscara, 79 a Calabuig, 154 a Orriols i 57 a les Roques).

Índex de població del municipi de Bàscara durant el segle XX

anys	habitants
1900	857
1910	911
1920	899
1930	853
1940	857
1950	890
1960	825
1970	811
1975	774
1979	757
1981	736
1991	775
1996	770

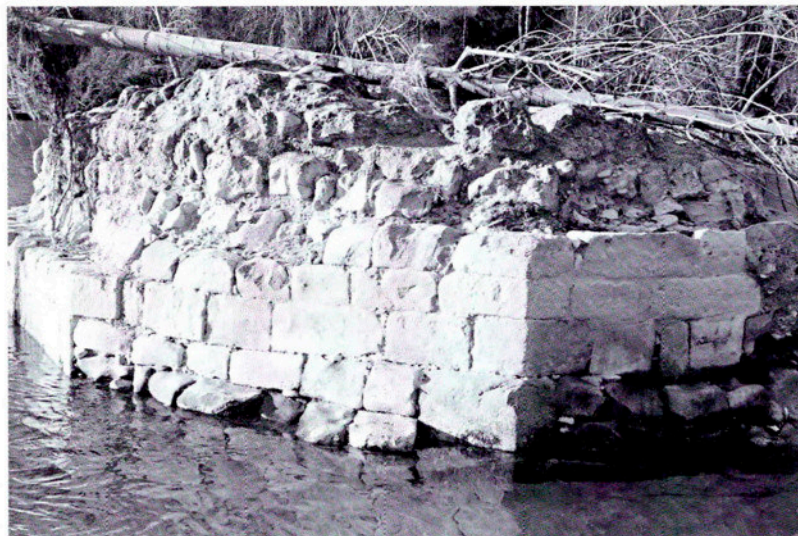
Per edats, la població es repartia de la següent manera: de 0 a 14 anys l'11,2 %, de 15 a 64 anys el 70,5 % i de 65 anys i més el 18,3 %. Cal destacar d'aquestes xifres l'espectacular descens del tram de població infantil i juvenil (0 a 14 anys) que en els últims 16 anys s'ha vist reduït en 12 punts, del 23,3 % l'any 1981 al 11,2 % de 1996. S'observa en aquest mateix període una tendència clara cap a l'envelliment de la població (del 15,5 % al 18,3 %). Aquest comportament demogràfic és semblant al que experimenta el conjunt de la comarca de l'Alt Empordà en el mateix període i també el global de Catalunya.

Nens i monitors del casal parroquial de Bàscara.

ELS PRIMERS POBLADORS

3

Pilar central d'un antic pont de pedra, d'origen probablement romà, en el riu Fluvià.

12

els orígens històrics de l'assentament humà al territori de Bàscara són incerts. Quan apareix en la documentació un nucli poblacional en aquest lloc ho fa ja de manera organitzada, en època carolíngia, a final del segle VIII. No s'han trobat, ara per ara, restes que puguin fer recular aquest poblament organitzat més enllà d'aquest segle.

Sembla, però, que el lloc era freqüentat i possiblement habitat pels romans. La facilitat en les comunicacions terrestres i en la defensa, un entorn amable i l'abundància d'aigua, entre d'altres factors, devien possibilitar, sens dubte, que en aquest lloc s'instal·lés el primer assentament humà des de molt

antic. Les restes d'aquesta època, tot i que poc importants, així ho fan pensar, però, ara per ara, no s'ha localitzat.

En el municipi de Bàscara es destaca la troballa (1973) d'un forn romà, a l'alçada de l'actual pont sobre la carretera local que porta de l'Escala a Orriols, davant del mas de can Cànova; el forn era de planta circular i només se'n conservava el *praefurnium*, la part inferior de la cambra de foc i el pilar central de sosteniment del sòl de la cambra de cocció. També es van trobar restes ceràmiques al Puig de la perdiu, entre Bàscara i Orriols, durant la construcció de l'autopista, amb fragments d'àmfora republicana itàlica (Dressel 1 i grecoitàliques);

les restes materials correspondrien a un hàbitat indígena preromà que hauria mantingut l'activitat almenys fins a la fi del segle II aC.

Cal destacar, també, les troballes de material ceràmic (àmfores, terrissa fina i teules), amb restes de paviments d'*opus signinum* i murs, que podrien correspondre a una antiga vila romana. El fet que la troballa es fes a prop de les restes de l'antic priorat de Sant

Nicolau (Calabuig) fa pensar que aquest cenobi medieval va aprofitar una antiga vil·la romana abandonada per a bastir-hi el monestir.

Alguns autors s'han fet ressò, també, de la informació que l'historiador Botet i Sisó dona de la troballa en un camp del terme de Bàscara de sepultures de tipologia romana i d'una moneda de l'emperador Adrià, de principi del segle II.

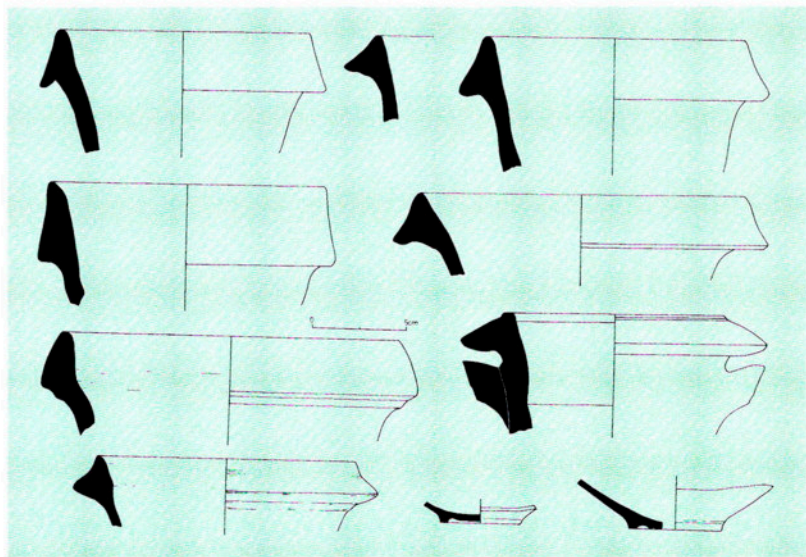
El territori de Bàscara devia ser freqüentat en època romana pels viatgers que des de la Gàl·lia travessaven els Pirineus per arribar fins a Empúries i Girona. La troballa de les restes d'un

pilar central d'un pont de pedra, d'aparença romana, pot afermar les hipòtesis d'aquells que pensen que un ramal de la *Via Augusta* romana travessava el riu Fluvià per aquest indret. No cal oblidar, tampoc, que, en aquests últims anys, els descobriments arqueològics fets al jaciment ibèric de mas Castellar de Pontós han permès de situar en aquest lloc, molt proper a Bàscara, un dels centres de distribució i emmagatzematge de cereals més importants del nord-est del país.

Durant un temps, Bàscara va ser identificada (Madoz) amb l'antiga *Cinniana*, que figura a les taules de Ptolomeu i a la

taula de Peutinger; aquesta possibilitat ja va ser desmentida per Botet i Sisó a inici del segle XX, que va proposar de situar-la a prop de Sant Esteve de Guialbes o de Viladasens, segons s'optés per un itinerari que, des del pas del riu Fluvià a l'alçada de Bàscara, prengués un camí més oriental o més occidental.

Poca cosa més sabem, ara per ara, del territori de Bàscara abans que no aparegui la vila en època carolíngia. En qualsevol cas, ja hem dit en d'altres llocs i ocasions que, en absència de restes materials visibles i de referències documentals clares, s'hauria de donar pas a la recerca arqueològica per tal que confirmés allò que la intuïció i els senyals indirectes en les pedres (el pilar central del pont romà sobre el riu Fluvià, les troballes puntuals de material d'època romana, com monedes i fragments ceràmics) i en la història insinuen: que l'establiment d'un nucli poblacional en el territori de Bàscara deu ser molt antic, segurament d'època preromana.

Fragments de ceràmica d'època romana, trobats en superfície al Puig de la Perdiu.

LA VILA I EL TERME

4

14

L'any 817, en un judici celebrat a Borrassà, a l'Alt Empordà, un grup de testimonis citats expressament juren que van ser presents quan el comte Ragonfred, delegat de l'emperador franc, va venir a Bàscara –en un temps anterior que no es concreta– a fixar els termes de la vila i va invertir el bisbe de Girona d'autoritat pública sobre aquest domini territorial.

Durant tot el segle IX i bona part del segle X els bisbes van acudir a la cort perquè els reis francs els concedissin diplomes que certifiqessin la seva autoritat pública i els confirmessin com a detentors d'un poder que emanava directament del rei i que els facultava per governar i

administrar les terres, els béns i les persones, fos directament o a través de delegats. En aquests preceptes donats a nom de l'església de Girona i del seu bisbe, el territori de Bàscara inclou la vila i un seguit d'unitats territorials menors –vilars– que es van afegint al lot nuclear inicial.

En acabar el procés, el territori de Bàscara va quedar configurat pel nucli urbà –*villa de Baschera*– i cinc vilars –*Spodilia, Abderama, Adnito, Cassaniola i Terrutellas*–. D'aquests, només se n'han

pogut localitzar dos: el de *Spodilia*, que correspondria a l'actual mas Espolla, i el d'*Abderama*, que caldria situar a la zona del molí de Calabuig, a les terres anomenades de Revell. Els altres tres són desconeguts, tot i que el vilars *Cassaniola* ha donat lloc al topònim Cassinyola, que dona nom a una riera i a un bosc situats en els límits occidentals del territori de la vila, a prop del veïnat de Monells (Vilademuls).

La contestació que aquesta investidura reial va provocar en alguns pagesos aloers que

L'accés sud al nucli emmurallat de la vila es feia pel porxo o portal de Girona.

s'havien establert en el territori de Bàscara va fer necessària la fixació escritural dels límits de la senyoria.

Els bisbes van recórrer a les escriptures en tres ocasions –els anys 921, 922 i 1019– per deixar clar quins eren els límits territorials dels seus dominis. Ells exercien la seva autoritat en aquest territori per delegació reial, concedida per Carlemany a final del segle VIII. Aquests documents són molt precisos en donar els detalls que poden ajudar a resseguir el camí que porta a la delimitació completa del terme senyorial. S'inicia sempre el recorregut per la banda de llevant (*a parte orientis*, diuen els documents) i s'acaba per la banda de tramuntana (*a parte circio*).

El límit oriental de la vila és el territori d'Empúries (*"afronta la vila per la part oriental amb el terme d'Empúries*). El límit entre els dos comtats, el de Besalú i el d'Empúries, passava pels cims dels turons que separen les viles de Bàscara i Calabuig, seguint la línia que marca el curs de les aigües que davallen cap al pla. En direcció sud, aquesta línia de turons arrodonits i de fàcil accés portava fins a la fita d'Orriols, ja en el comtat de Girona. Des d'aquí, el terme prenia la direcció cap a ponent, per resseguir en aquesta ocasió la

serra que separa el pla de Bàscara del territori d'Orriols. Al peu d'aquesta serra es trobaven –segons el document de l'any 921– les cases de Trassoer, Guadamir i Sunyer. Aquestes dues últimes devien formar part de l'actual veïnat de Monells, ja en els límits amb la baronia de Vilademuls. Passades aquestes cases, el termenal de la vila de Bàscara s'enfilava per la serra de Galliners, seguint el criteri de divisòria d'aigües que ja hem esmentat abans, fins que es trobava amb el riu Fluvià, per les aigües mitjaneres del qual arribava, per la banda de tramuntana, fins als límits del comtat d'Empúries.

Amb pocs canvis, aquests són, encara avui, els límits del terme de la vila. Si bé el municipi ha

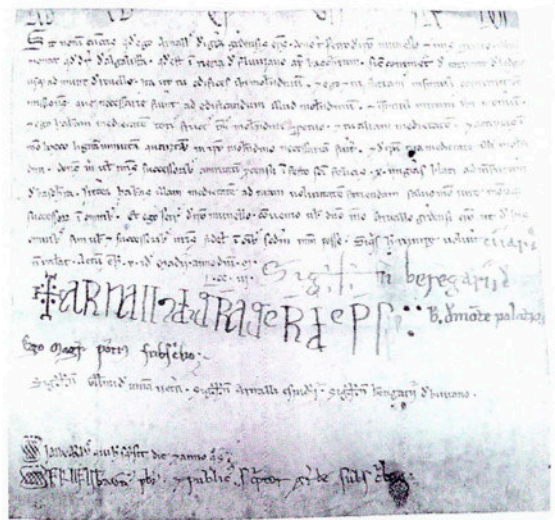
engrandit el territori amb la incorporació de Calabuig i Orriols, les terres de Bàscara continuen identificant-se a grans trets en el resseguir d'aquestes escriptures d'època altmedieval, fet aquest que demostra la importància feudal de l'establiment del terme, si tenim en compte que d'aquest es derivava, entre d'altres, la percepció dels impostos i l'exercici dels drets del senyor sobre homes, animals i coses.

*Plaça de la República.
La plaça major va rebre
aquest nom durant
la segona república
espanyola.*

La primera referència de Bàscara és de l'any 817. A l'Arxiu Diocesà de Girona es guarda el Cartoral de Carlemany, amb una recopilació del segle XIII, copiada en pergamí, de les principals escriptures que afectaven el domini senyorial del bisbe de Girona. En un dels documents d'aquest cartoral s'inclou l'acta d'un judici celebrat a Borrassà (Alt Empordà) per dirimir davant de l'autoritat reial qui tenia jurisdicció sobre la vila de Bàscara i el seu territori.

El document està escrit en llengua llatina, en estil cancelleresc i de cal·ligrafia acurada, com correspon a la còpia dels documents més valuosos de l'arxiu episcopal; d'aquesta escriptura no es conserva l'original.

Traslladem, doncs, l'escena al seu escenari natural. A final del segle VIII, poc abans que no tingués lloc el judici que hem esmentat, els territoris situats més al nord de la frontera del Ter acabaven de ser ocupats pels exèrcits francs, un cop la ciutat de Girona s'havia lliurat voluntàriament a l'emperador Carlemany l'any 785. Una vegada conquerits els territoris del nord-est peninsular i ocupats efectivament, s'imposava la tasca de reorganitzar administrativament unes terres que, per la presència de musulmans, s'havien vist mancades durant dècades d'un poder fort. Els francs van refer una estructura de poder en base a una divisió territorial que governava, per delegació seva, una autoritat pública —comte, o marquès si es tractava de terres de frontera—. El lligam i la fidelitat d'aquests poders locals s'aconseguia amb la inspecció periòdica de delegats vinguts del palau reial (com en el cas del comte Ragonfred), que resolien les disputes que hi pogués haver entre aquests poders locals i la població.

Escripura de l'any 1203 en què consta que el bisbe de Girona fa cessió d'un monar al riu Fluvià a Pere de Monell.

El territori de Bàscara va ser encomanat per al seu govern al bisbe de Girona; la investidura de l'autoritat episcopal sobre la vila i els seus territoris devia fer-se durant el regnat de Carlemany, a principi del segle IX. El bisbe exercia, llavors, una autoritat pública per delegació imperial i administrava una vila amb una importància estratègica incontestable. Sens dubte, el domini de Bàscara devia ser vist per les autoritats eclesiàstiques com l'oportunitat de disposar d'uns territoris estratègics per la seva situació fronterera entre els comtats de Besalú, Empúries i Girona, amb el consegüent control del riu i del nus viari que comunicava, des d'època romana, Girona amb les terres més enllà dels Pirineus.

Reorganitzar el territori i assentar les bases d'una administració eficaç –recaptació d'impostos– volia dir, també, deixar clara la competència local de cada un dels funcionaris públics. D'aquí que l'acte judicial de l'any 817 sigui, en realitat, el document que marca la constitució formal i legal d'un domini territorial –ara públic i amb el temps feudal– que inclou la vila de Bàscara i el seu territori.

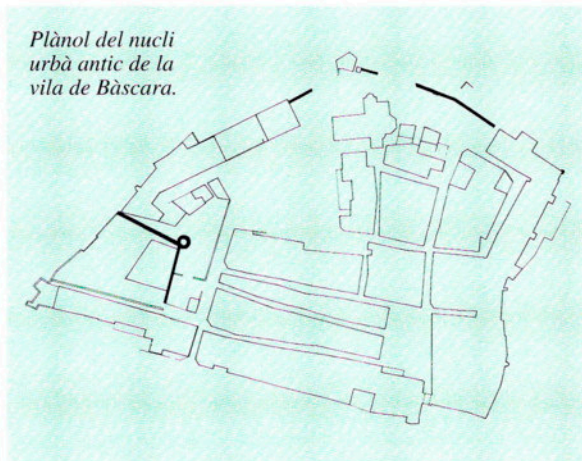
L'acte judicial va tenir lloc a l'església de Sant Andreu de Borrassà i va ser presidit pels delegats de l'emperador franc Lluís el Piadós (814-840): els bisbes Nifrid i Cristià i pels jutges Adroer, Cirella, Adaulf, Calb, Prevasi, Esculpilià i Ròmul, amb l'assistència del saig Magnenci. L'acte va consistir en una declaració jurada de vuit testimonis sobre l'altar de l'església, per tal que aquests homes confirmessin amb les seves paraules que eren presents a Bàscara i van veure amb els seus propis ulls que el comte palatí Ragonfred, acompanyat de dos jutges, fixava els termes de la vila de Bàscara i n'investia d'autoritat pública el bisbe Gualaric de Girona. El document posa en boca dels testimonis aquestes paraules: "En l'església de Sant Andreu,

que és fundada a la vila de Borrassà, en el territori de Besalú, declarem per Déu Pare omnipotent i per Jesucrist fill seu i per l'Esperit Sant, que és en la Trinitat ú i ver, i damunt de l'altar mantenim aquestes declaracions amb les nostres mans i jurant declarem que nosaltres, els dits testimonis, sabíem, teníem bona i veritable notícia i vam ser presents quan el comte de palau, Ragonfred, i els jutges dominicals Donat i Ugabald, es trobaven a la vila que anomenen Bàscara i varen recórrer els seus termes, arques, fites i mollons."

Endevinem que el personatge que s'oposava a la investidura del bisbe i, en certa manera, provocava la intervenció dels jutges i dels funcionaris imperials era un particular –un tal Godald– que veia perillar la independència de les seves terres. Pocs anys abans –812– un grup d'hispanos, descendents dels antics emigrants que, per por dels musulmans, s'havien refugiat més enllà dels Pirineus, també havien acudit al rei per protestar per abusos comesos pels seus funcionaris en els territoris catalans. No seria agosarat imaginar que Godald es va resistir a un domini episcopal que amb el temps es demostraria eficaç i implacable. De moment, l'antiga llei visigoda encara li permetia acudir als tribunals reials per desfer un contenciós territorial amb el bisbe i justificar, d'aquesta manera, que les seves terres no havien d'entrar en una delimitació que anava més enllà de les promeses de possessió que les autoritats franques li havien fet –com a tots els artigaires– dels terrenys que aconseguís desbrossar i cultivar ininterrompudament durant trenta anys.

Per la seva importància, d'aquest document se n'han fet nombroses transcripcions, algunes més encertades que d'altres, i també una traducció -molt deficient, per haver emprat una transcripció del segle XVIII– que es va incloure a l'obra *Catalunya Romànica*.

Plànol del nucli urbà antic de la vila de Bàscara.

EL CASTELL I LES MURALLES

5

*El castell episcopal
es troba situat a la banda
de ponent del nucli antic.*

18

El recinte urbà medieval de la vila era emmurallat en tot el seu perímetre. Les fortificacions –castell i muralles– asseguraven la defensa de la senyoria episcopal en un territori, fronterer entre tres comtats, que va ser cobejat sovint pels nobles veïns: els comtes d'Empúries, els vescomtes de Rocabertí, i les nissagues dels Galliners, Orriols, Vilademuls i Cruïlles. Al cap i a la fi, els enemics també podien venir de l'exterior.

El 1241 el rei Jaume I va autoritzar el bisbe de Girona, Guillem de Cabanelles, a alçar fortificacions a Bàscara, en la que constitueix la primera referència documentada de l'existència d'un nucli urbà emmurallat a la vila.

Segurament, el bisbe havia sol·licitat aquesta autorització reial per protegir els interessos comercials de la senyoria, sobretot el seu mercat, creat feia pocs anys (1187) i assegurar, així, la defensa del territori dels atacs dels comtes d'Empúries, aguditzats des del 1226.

La decisió de fortificar la vila va topar amb la forta oposició dels Rocabertí de Vilademuls, que veien perillar els seus dominis territorials. El 1242 es va arribar a la signatura d'un pacte entre el bisbe i els Vilademuls per permetre la fortificació de la vila, que incloïa aixecar un castell, torres grans i altes, murs i baluards, ballesteres, portes, barbicanes i valls, a canvi del pagament de 20 marcs de plata.

El castell constituïa el nucli de les defenses de la vila i símbol del poder feudal dels bisbes de Girona. Es troba situat a la banda de ponent del nucli antic de la vila, al damunt del penya-segat que domina el riu Fluvià. L'edifici actual, de propietat privada, està molt malmès. Té planta trapezoïdal de dos pisos, amb restes d'un pany de muralla i d'una torre circular, anomenada la torre de la presó. Segons un plànol francès de 1711, el castell tenia tres torres: dues de planta circular i una de quadrada. L'edifici és de dimensions reduïdes, més apte per a la funció de defensa i control de la senyoria que no

pas per a allotjar un bisbe que, en molt poques ocasions, devia sojornar al seu castell de Bàscara. No s'ha conservat cap evidència de com devien ser les dependències interiors del castell, que avui han quedat completament desfigurades i falsejades per les refeccions modernes que s'hi han fet.

El clos fortificat es completava amb les muralles que envoltaven tot el recinte antic. S'accedia a la força de Bàscara per tres portals: el de Figueres al nord, el de Girona o de la plaça al sud (conegut el 1599 com a Portal d'avall), i el de Vilademuls al sud-oest, aquest últim documentat des de 1344. El 1370 el batlle donava ordre de tancament dels portals de la vila durant la nit, i el 1381 s'ordenava que ningú no carregués cap construcció directament sobre els murs. Els trams de muralla conservats

avui daten de final del segle XVIII, quan es van haver de remodelar i reforçar durant la Guerra Gran.

Els atacs enemics feien necessària la reparació periòdica de les muralles i del castell que, ja el 1347, amenaçava ruïna en una de les seves torres; aquest any el bisbe va donar ordres expresses al seu batlle perquè cridés mestres d'obres entesos per informar de la gravetat dels desperfectes a la torre del palau episcopal. Aquestes reparacions suposaven un dispendi considerable, fet pel qual el bisbe va demanar autorització reial per fixar impostos per reparar les muralles (1379). Col·laborar en la reparació de les muralles era premiat amb la cancel·lació de penes per als condemnats.

En temps de guerra, les muralles eren reforçades amb

Carta del bisbe

“De nos en Pere, per la gracia de Deu bisbe de Gerona, a l'amat en Bernat Villela batle nostre de Baschara. Com a nos sia cert quel alberch den Bernat de Spoyla de Baschara es loch en que aquels qui jaen aqui de nits se poden salvar e estar segurament, diem nos e vos manam quel dit en Bernat de Spoyla ne nuyl home de sa companyia ne qui ab el estiga no sia forçat quis reculega dins la força per nengun manament que nos aiam fet en contrari. Dat a Gerona sotam nostre segel menor, dimecres apres Santa Creu de setembre en l'any de M.CCC.XX.VII.”

Arxiu Diocesà de Girona, Registre de lletres (1294-1334).

Les primeres notícies que es tenen d'un recinte emmurallat a la vila són de la primera meitat del segle XIII.

terra i s'obligava la població que vivia fora del nucli urbà a refugiar-se a l'interior. L'oficial encarregat de la custòdia dels accessos i de la guarda de les muralles era el porter, que era nomenat pel batlle del bisbe. Durant la Guerra del Francès, el castell i les muralles van ser destruïdes en part: dues de les torres van ser minades i derruïdes amb pólvora; dempeus només va quedar la torre de la presó.

L'ESGLÉSIA

6

L'església de Bàscara apareix en la documentació escrita a principi del segle XI.

20

L'església parroquial es troba situada a la banda nord del nucli antic de la vila, a l'altre costat de la mateixa plaça del castell episcopal. Ambdós edificis dominen el riu i el pas del camí que portava cap a França. La fàbrica té una sola nau, d'eix est-oest, absis poligonal i campanar de cloquer, coronat per quatre arcades apuntades que aguanten les campanes petites.

Sota el patronatge dels màrtirs cordovesos Aciscle i Victòria, l'església està documentada des del 1019 quan, en un judici a un tal Bernat de Calabuig, presidit pel bisbe de Girona, Pere Roger i amb la presència del comte de Besalú, Bernat I

Tallaferro, i del seu fill, Guillem, dos testimonis declaren sobre l'altar de Sant Aciscle, fundat a l'església de Bàscara.

Queden en la fàbrica actual pocs vestigis que puguin fer pensar en restes d'un edifici anterior. Som de l'opinió que els murs perimetrals de la fàbrica són els d'època medieval, tot i que, segurament, no coincideixen amb les dimensions de la primera església, que eren segurament més reduïdes. Cal destacar, en el llenç de mur de la banda sud, un finestral gòtic aparegut en la part superior de la capella de la Verge del Carme, cegat per la construcció de la sagristia a principi del segle XVIII, i sobretot l'anomenada la porta de les dones o de les ofrenes, de

tradicció romànica i datable a la meitat del segle XIV, la cornisa que envolta la nau, destruïda en la seva major part en bastir la volta actual, el rossetó gòtic descobert fa poc en realitzar obres de pintura a l'interior de la nau i les restes de l'antic campanar d'espadaña. Hi ha indicis que fan pensar que l'edifici original es cobria amb un sostre embigat de fusta que va ser substituït per l'actual de volta, després d'aixecar les parets perimetrals amb parament irregular. També devia correspondre a l'edifici original l'altar de Santa Maria que apareix citat en un document de l'any 1300, i del qual no es torna a tenir referència.

La fàbrica actual és en la seva major part del segle XVIII, quan s'hi van fer les modificacions barroques més importants: obertura de capelles laterals en els murs de la nau, construcció del cor (1701) i de la sagristia (1758) i substitució de l'antic absis romànic per un de nou, de planta poligonal, per enquirbir el retaule de l'altar major, que es devia construir per aquestes dates. És possible que en aquest segle l'antiga porta de les dones es tapiés per permetre la

construcció d'un nou cementiri per substituir el vell, que es trobava darrere l'església, a tocar les muralles. A inici d'aquest segle XVIII es feien obres a l'església perquè els actes litúrgics no s'hi podien celebrar i s'havien de fer a fora, a la rectoria o en cases particulars (partides de matrimoni dels anys 1720 a 1745).

Al segle XVII, l'església parroquial de Bàscara tenia cinc altars laterals dedicats a la Puríssima Sang de Crist, a la

La porta de la banda sud, de tradició romànica, és de la primera meitat del segle XIV.

Verge del Roser, a la Verge de l'Assumpció, a Sant Isidre i a Sant Jaume, aquests dos últims amb retaule. No sabem l'aspecte que presentava l'absis original, tot i que en un plànol de 1711 té planta semicircular. En construir l'absis actual, es va decorar l'altar major amb un retaule barroc de fusta policromada, que va ser desmuntat i cremat durant la Guerra Civil, quan l'església es va convertir en centre d'intendència i magatzem de provisions militars. El retaule, de valor desconegut, era presidit per les imatges de bust rodó dels dos copatrons de la parròquia; constava de tres carrers i quatre cossos, i contenia les imatges de passatges de la Passió de Crist i de sants i màrtirs. La part superior està coronada amb les imatges de la crucifixió amb la Verge i Sant Joan i al damunt la figura de Déu en majestat. A la part inferior, és molt interessant descobrir que, a banda i banda de l'altar major, hi havia l'escut en banda de la senyoria episcopal, que també ostentava la llinda de la porta de les ofrenes.

En aquesta època, l'església estava administrada almenys pel rector, el sagristà, el baciner i els obrers de les confraries. Es recaptaven almoines, per exemple, del bací de les torxes, que cremaven per les ànimes.

Benedicció d'una campana

“Dit dia [1613, 26 de gener] fonch beneida la campana maior de dita vila ab llicensia de mon senyor don Onofre Reart feta a 25 de dit, en la qual y intervingueren m^o Jaume Vilar rector de Galliners i m^o Bartomeu Croesa resident en Baschara y foren padrins m^o Miquel Vich apotecari i Anna Sala viuda, tots de dita vila; fonch beneida per mi dit Sesheres y Sala; fonch feta dita campana per Miquel Calser de Olot al sementiri de dita vila de Bascara.”

Arxiu Parroquial de Bàscara, llibre II de baptismes, p. 14v. (1609-1660).

Marianna Sembra deixa escrit en el seu testament, de 1652, que es donin deu sous perquè cremin el dia que se celebrin els oficis per la seva ànima.

Dins l'església algunes famílies tenien el privilegi de sepultura. Hem trobat les següents: els Espolla (altar de Sant Jaume), els Ferrer-Llorens, els Vila-Castelló (altar de Sant Isidre), els Xambó (altar del Roser) els cirurgians Marull i Simó i l'apotecari Puig. El 1626 el rector Marc Saurí va ser enterrat davant de l'altar de la Verge del Roser.

CASES, CARRERS I PLACES

7

22

La vila medieval va estar emmurallada almenys des del segle XIII. La condició de plaça forta, amb castell i muralles, va condicionar, sens dubte, l'aparença d'un nucli de carrers estrets i humits.

L'únic espai públic de dimensions relativament amples era la plaça major, més petita que l'actual, si tenim en compte que algunes edificacions van ser enderrocades. A la plaça hi donen els quatre carrers més importants: Major, Safonselles, del Mig (documentat el 1701) i Gispert. L'actual plaça de l'església o "prat", com se l'anomena popularment, no existia i l'espai públic era ocupat per una illa de cases delimitada per la prolongació del carrer de

Casa Vidalic. L'antic hostal de Bàscara conserva la façana gòtica.

l'Oli i pel camí públic que portava de l'església al castell. En ocasions, les cases es construïen aprofitant les muralles i el batlle havia d'ordenar sovint la prohibició d'aquesta pràctica. L'actual carrer de Sant Sebastià quedava integrat en el recinte sobirà del castell episcopal.

Les cases més notables del nucli antic eren la casa Xambó (actual casa Simeó), situada al carrer Major, habitada per una família benestant, que va donar com a membre més il·lustre Josep Xambó, canonge de la catedral de Girona, nascut a Bàscara el 13 de desembre de 1654. Fins a la meitat d'aquest segle, la

façana de la casa lluïa una porta dovellada de mig punt i dos finestrals renaixentistes, un d'ells caironat, amb columna coríntia en el xamfrà. També era notable la casa Llorens (actual cal notari), situada al carrer del mar. La família Llorens, hisendats rurals, es va unir als Ferrer, notaris apostòlics que tenien la notaria per arrendament als Cella, notaris titulars al segle XIV. Els Ferrer, propietaris d'un gran casal a la plaça Major (actual ajuntament), que van habilitar com a notaria a la planta baixa, van emparentar finalment amb els Xirau, notaris de Peralada. A destacar també la casa Vila, amb una façana renaixentista que dona a la

travessera de l'església, casa pairal dels notaris del mateix nom. La família Vila va emparentar amb els Castelló i entre els seus membres més importants destaca un tal Ramon Castelló Vila, notari de Bàscara, i un Miquel Castelló Vila, canonge de la catedral. I també la casa Sala, situada al carrer Gispert, que antigament rebia el nom de carrer d'en Sala. D'aquí procedeix el notari Jeroni Peiroli (principi del segle XVIII), que hi va establir la notaria. Després de la Guerra Civil, la casa va ser venuda i convertida en quarter de la guàrdia civil. L'edifici conserva

Can Vila. Exemple d'una de les cases senyoriales que es van bastir en diferents carrers del nucli antic de la vila.

una portalada gòtica notable. També la casa Cella (actual cal Gat, antiga casa Xargay), que va donar també nom al carrer d'en Cella, que amb aquest nom apareix documentat el 1596, i el 1701 també amb el nom de Simó Miquel. La família Cella van emparentar amb la família Safont i van donar lloc al nom actual del carrer Safonselles. Es documenten un tal Joan Fontsella, notari de Bàscara (1536) i el magnífic Joan Baptista Safont Cella (+ 1620), doctor en drets. També la casa Espolla de la plaça (actual can Micaló). El 1714 era habitada per una branca lateral de la família Espolla del mas, formada per Joan Casademont i Maria Rosa Espolla. Finalment, destaquem la casa Vidalic, antic hostel de la vila, amb una façana de ponent de pedra caironada i amb uns notables finestrals de factura gòtica.

Al segle XVIII, i a partir de l'empenta econòmica que va experimentar el país, la majoria de les cases de factura medieval, de façana estreta i aparença senzilla, van ser reformades i ampliades; d'altres, es van enderrocar per refer-les de bell nou segons l'estètica de l'època, com es el cas de Can Ronquillo, al carrer Gispert. Amb la destrucció provocada pels francesos a principi del segle XIX, van ser derruïdes les cases Compte (amb el mas Verdalet) i

Antic finestral renaixentista de Can Xambó, al carrer Major de Bàscara.

Sagaró (una de les més importants per haver unit al seu el patrimoni dels masos Rigau i Ventalló) i ja no es van tornar a reconstruir; el solar va donar lloc a la plaça de l'església.

Fora del nucli emmurallat, l'única casa destacable és l'actual casa Gustà, ampliada i molt reformada el segle XIX. Els Gustà eren una família de pagesos que van adquirir renom i influència a la vila a partir del segle XVIII, quan es van enriquir amb el creixement econòmic. La casa s'aixecava als peus del camí ral que duia a Girona, en el barri que va créixer fora muralles per la banda sud.

MÉS ENLLÀ DE LES MURALLES

8

Al segle XV la població de Bàscara havia superat el perímetre emmurallat del nucli altmedieval.

24

El recinte fortificat de la vila (la força) constituïa la principal garantia de seguretat per al veïnatge de la bisbalia. Més enllà de les muralles, s'estenia un territori eminentment agrícola, amb alguns masos i veïnats.

L'estudi de la documentació conservada des d'època carolíngia ens dibuixa un paisatge urbà altmedieval format per la vila, amb una sèrie de petites agrupacions de població o vilars que en depenien; s'ha conservat el record de cinc d'ells: *Abderrama, Spedulias, Cassaniola, Adniton i Terratellas*. La bisbalia es va configurar entre els segles IX i primera meitat del X amb la incorporació successiva de vilars al lot inicial

que, segons el nostre parer, estava format pels de *Spedulias, Cassaniola i Adniton*.

En època baixmedieval el panorama va canviar. Alguns d'aquests vilars van desaparèixer i el gruix de la població de la senyoria va passar a residir a l'interior de la vila. En aquest sentit, una part important de les famílies que apareixen en un capbreu de principi del segle XIII declaren tenir una casa a la vila i paguen rendes al bisbe per la possessió d'un mas. Això fa pensar més en la configuració del mas com a unitat d'explotació agrícola, que pot o no disposar de residència.

En ocasions de perill, la força de Bàscara suportava el refugi

d'aquesta població disseminada, que no hi residia regularment. Les invasions estrangeres i les guerres, però també els pillatges i les cavalcades feudals dels nobles veïns, eren els principals perills que assetjaven periòdicament la vila. El 1374 el bisbe ordenava al seu batlle entrar al castell les provisions i aliments dels llocs de la bisbalia que no es podien defensar, per evitar, com diu la carta, que les prenguin "les gens estranyes d'armes que venen en gran multitud". Bàscara devia ser un lloc segur, fortificat i capaç de resistir un setge no massa perllongat, com

ho demostra el fet que aquest mateix any el bisbe procuri que es retirin a la seva força els rectors de cinquanta-vuit pobles de la rodalia de la població.

Aquest primitiu nucli emmurallat d'època altmedieval va ser traspassat amb la construcció d'un barri de cases a banda i banda del camí reial, que es coneix amb el nom de raval Bordeta. Està documentat des del segle XV. El raval era travessat pel camí ral, de nord a sud, el principal eix viari del nord-est català-medieval, després de travessar el riu a

Casal senyorial dels Safont – Cella, notaris de la vila.

l'alçada de l'hostal de la Barca i d'entrar a la vila pel pla d'en Feliu. L'any 1737 Caterina Vila Castelló, senyora dels masos Vila i Calderó, va vendre a Pere Compte l'anomenat camp de la Creu, al pla d'en Feliu i del camí ral. El 1627 està documentat un dels carrers d'aquest raval: el carrer de les Lletanies, que enllaçava amb el camí que portava a Besalú.

El raval es va anar configurant com a barri seguint l'eix del camí reial. A banda i banda d'aquest camí es van construir cases de menestrals i artesans, en la seva major part. L'edifici més destacable del raval devia ser, sens dubte, la capella de l'Anunciació i de Sant Llop. Segons consta en els arxius eclesiàstics, l'església s'estava edificant l'any 1486, al paratge anomenat "el cap de les eres", una zona descampada per a usos comuns que s'estenia per la banda sud de la vila. Al segle XVI (1526) la capella va passar a advocar-se als sants Llop, Cosme i Damià, sants amb poder curatiu, el primer advocat contra la pesta i els altres dos com a metges.

Pertanyia a la parròquia de Bàscara el veïnat de Sant Miquel de Terrades, constituït al voltant de l'església del mateix nom. Aquest veïnat és un dels més antics que es coneixen del municipi i està documentat des

Definició del mas Espolla (1140)

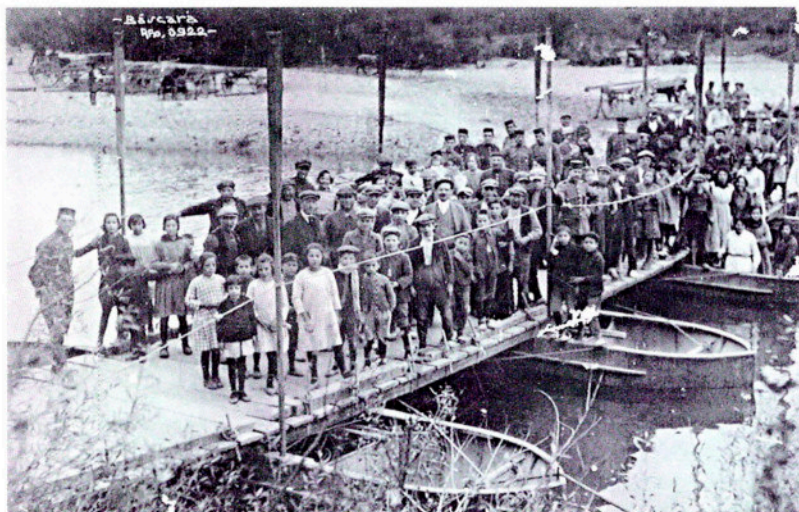
"En el nom de Déu, jo Ermengada dona, esposa que vaig ser d'Arnau Bleguer de Monells (...) dono a perpetuïtat d'espontània voluntat al meu senyor Deú, a la Santa Seu de Girona, a la seva canònica i a tots els seus canonges, tan presents com futurs i a tu Berenguer, senyor de la dia seu episcopal i als teus successors (...) el mas Espolla amb totes les seves pertinences, on habita Arnau i el seu fill Joan, que és en els termes de la parròquia de Sant Aciscle de Bàscara o Sant Miquel de Terrades (...)".

Arxiu Diocesà de Girona, Cartoral de Carlemany, p. 206ab.

del 1140. Situat a la banda sud-oriental del territori de Bàscara, avui pertany a Calabuig. Un dels masos més importants d'aquest veïnat era el Mas Xicola. S'accedeix al veïnat, del qual només queden vestigis de les parets perimetrals de l'església, pràcticament en ruïnes, per un camí rural que surt del mas Margall de Calabuig. A inici del segle XIX (1828) les capelles de Sant Llop i de Sant Miquel de Terrades estaven en ruïnes, segons consta en les visites pastorals de l'època.

EL RIU I ELS MOLINS

9

*Passera de fusta sobre barques,
al riu Fluvià, l'any 1922.*

26

El riu Fluvià constitueix el límit nord de l'actual municipi de Bàscara. Abans, com ara, el riu també delimitava el territori de la jurisdicció senyorial dels bisbes, des d'època carolíngia (segle IX). Les aigües mitjanceres del Fluvià feien de partió entre els dominis del bisbe i les possessions del castell de Pontós, al nord: "...i baixa fins al riu Fluvià i pel mig de les aigües arriba fins al terme d'Empúries", diu un document del 922. En temps dels romans, el riu rebia el nom de *Clodianus*, d'on sembla que prové el mot Fluvià, per derivació. En un dels seus llibres, Josep Pla va qualificar el riu Fluvià com un "riu en miniatura".

El cabal del riu va permetre la instal·lació de molins fariners des de molt antic. En època medieval, n'hi havia per tota la riba, a banda i banda: Vilert, Orfes, Paretts d'Empordà, Pontós, Romanyà, Bàscara i Calabuig. Els molins aprofitaven l'energia hidràulica per moldre el gra dels cereals, que era la base de l'alimentació medieval. Els pagesos portaven el gra de la collita als molins, que eren propietat del senyor feudal, i pagaven una taxa per la utilització de les seves instal·lacions.

Els molins es construïen, generalment, en canals de derivació dels rius. Calia trobar l'indret més adient per construir una resclosa que

pogués embassar l'aigua i conduir-la, per un rec, fins al molí. En un principi, les rescloses eren parapets senzills de fusta, però aviat es van construir en pedra. L'aigua entrava al molí de manera controlada, feia moure els engranatges (pedres de molí) amb la força generada per un salt d'aigua, i tornava al riu per un altre rec de derivació.

La terra que quedava al voltant del molí era de regadiu i s'aprofitava per al conreu

d'arbres de ribera –que aprofitaven per fusta– fruiters i hortalisses.

Alguns d'aquests molins medievals han perviscut en el temps, com és el cas del molí vell de Calabuig, avui en ruïnes. Les instal·lacions eren senzilles però suficients. Amb la mecanització del procés, el molí va ser abandonat i es va construir un molí nou que ja no aprofitava l'aigua per al seu funcionament. El rec del molí va servir, no obstant, per portar aigua a la central hidroelèctrica de Calabuig, que encara avui funciona. El canal, refet de nou i ampliat després de la Guerra Civil, surt de la resclosa de Bàscara i segueix paral·lel al riu, en

unes terres que s'aprofiten per a horta: els comuns i Revell.

També s'instal·laven molins en les moltes rieres que desguassen al riu: a la de Cassinyola es trobava en ple funcionament, encara a principi del segle XIX, el molí de la Rata, en el paratge conegut avui com a mas Xibeques. No sabem de molins en el curs de les rieres de Colomers, de mas Espolla i d'en Llorenç, amb un curs de les aigües molt més estacional.

La relació de la vila amb el riu ha estat sempre estreta. Va constituir, en moltes ocasions, la defensa natural del flanc nord, que permetia controlar el camí de França. Les hortes i els

pollancre (les conegudes com a “salides”) donen caràcter a un paisatge de ribera ric i frondós. Més enllà del riu, s'estenen els camps de secà, en el pendent suau dels turons que envolten la població, i els boscos, a les parts més altes dels colls.

En temps passats, quan les cases no tenien aigua corrent, o gaudien només de l'aigua que els proporcionaven els pous, la gent anava al riu, sobretot, a rentar-se, a pescar i a parar la fresca. L'aigua ha estat, de sempre, un bé preuat, que calia administrar amb prudència per obtenir els beneficis del seu ús.

El riu també era un espai lúdic. Quan va arribar la moda del bany públic, la gent anava a l'estiu a refrescar-se a les seves gorgues; en moltes ocasions, el riu va provocar el disgust de famílies senceres que veien com s'hi negaven alguns dels seus, arrossegats pel corrent de les aigües o xuclats pels remolins. A la font del xalet s'hi havien celebrat, abans de la Guerra Civil, revetlles d'estiu, amb músics.

Restes de l'antic passallís, visibles a prop de l'actual pont del Fluvià.

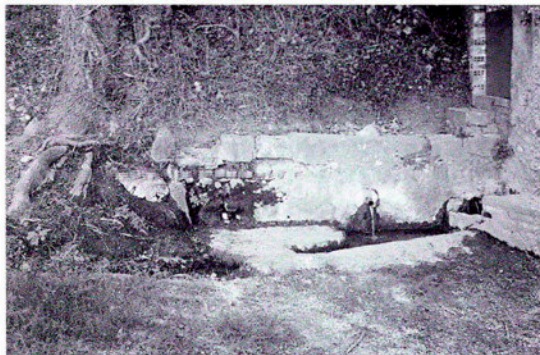
L'emplaçament de Bàscara, en la cruïlla que marquen el riu Fluvià i l'eix viari de Girona a França, ha potenciat, sens dubte, el caràcter de la vila com a lloc de pas i de trobada.

Al llarg dels segles, Bàscara ha pres part en esdeveniments cabdals de la història: durant l'època medieval, la bisbalia de Bàscara permetia l'equilibri en una zona de frontera de comtats; més tard, la seva posició geogràfica li va permetre configurar-se com a nucli d'un entorn rural a cavall de tres comarques: Alt Empordà, Gironès i Pla de l'Estany.

La vila va ser escenari d'alguns episodis coneguts de la història medieval del nostre país: el bisbe Arnau de Montrodon hi va celebrar el 1342 l'última reunió del capítol de la Seu abans de marxar a l'exili, en compliment de l'ordre de desterrament dictada pel rei Pere III el Cerimoniós. Segons la *Crònica* de Ramon Muntaner, el rei Jaume I el Conqueridor també hi va fer estada en dues ocasions.

Durant l'època medieval i moderna, Bàscara va ser plaça d'armes en nombroses ocasions. La vila va ser ocupada pels exèrcits d'un bàndol o d'un altre, que hi establien la seva guarnició temporal, ja fos per impedir que els exèrcits invasors creuessin el riu Fluvià, o ja fos per assegurar la reraguarda d'aquests invasors en el seu camí cap a Girona.

El 1650, en ocasió de la Guerra dels Segadors, la vila va ser ocupada pels francesos, i alguns soldats es trobaven allotjats en cases particulars. El 1676 la vila també va ser ocupada per les tropes austríaques i s'hi va instal·lar el Terç de Cristòfol Hefs. El 1684 els exèrcits francesos van acampar-hi i hi van establir un hospital de sang per preparar el setge de Girona. A final del segle XVII, consta

La font del Ferrer. Anomenada també font de la Plaça, diu la llegenda que els que bevien de les seves aigües guanyaven indulgències.

l'estada a la vila de tropes castellanes (1689, 1690), austríaques (1697) i suïsses (1742). Un regiment de tropes austríaques s'hi va instal·lar durant la Guerra de Successió (1705-1714), en el conegut com a quarter d'Alemanys, situat darrera l'església.

En la seva *Crònica*, Jeroni de Real (1626-1683) parla de Bàscara amb aquests termes: "A (...) de setembre tornà el exèrcit francès a l'Empurdà y al Virrey ab la gent de militia, se posà en Bàscara fent-li cara al que no avensà, sinò que se entretingué a Castelló, Paralada y llochs cercans sens passar lo riu de Fluvià."

Durant el segle XIX, l'exèrcit borbònic hi va establir el quarter per fer front a les milícies carlines. El casal Ferrer, avui seu de l'ajuntament, encara tenia una habitació que portava aquest nom: la *cambrà dels carlins*. L'any 1848 els reialistes van tornar-se a establir a la vila per fer front a les revoltes populars.

En ocasions, l'estada d'aquests soldats a la població desencadenava tibantors i aldarulls, com el que el 28 de juny de 1794 va causar la mort de Francesc Guilana, apunyalat per un artiller al carrer del Mig; o també, el mateix any, la de Sixte Feliu, pagès de Bàscara, a mans dels francesos.

Durant la guerra del Francès, tres homes de Bàscara –Josep Lliuret, Pere Pons i Francesc Riera– van morir afusellats (1810) pels francesos en una alzina del camí que portava de la vila al mas Espolla, perquè havien aconsellat a un soldat francès que desertés.

Al segle XVI, uns frares franciscans que tornaven de Roma van fer via per Bàscara i van deixar testimoni del seu pas en un diari de viatge manuscrit, que es conserva a la biblioteca del palau de Peralada: “Partimos de Figueres viernes por la mañana, a 5 de deziembre. Con el dia pardo, porque ñievava por los montes; y nos cayo buena parte del camino, una aguezita encima. Passamos el rio Fluvia por una barca; tambien las cavalgaduras; y antes de salir de la barca, nos dixo el barquero que era un mancebito alto: aparellau los diners, y comensau a pagar. Respondiendole yo

que no teniamos dineros, porque eramos frayles de sant Francisco. Dixo un mochacho companero del barquerito: dons com donau cevada, a les cavalgaduras, qui la paga si no teniu diners. Entonces dixo el mayorcito al pequeño: calla que prou guayn tenim en esta barcada. Offreciles pan, no lo quizieron, prediqueles un poquito, y quedaron quietos. Salidos del rio, encontramos con cinco mochachos escolanejos que yvan jugando. Y preguntandoles yo donde yvan tan alegres respondieron que a un cantages en pueblo que estava cerca (que es unas offequias de finados) y preguntandoles yo si sabian cantar, respondieron que no. Pues que hareys les dixeyo. Respondieron: direm set psams. Preguntandoles yo, quantos siete psalmos dirian, respondieron tants quants diners nos daran. Yo les pregunte, y si no os dan ninguno; respondieron, no direm ningun. Luego passamos por un pueblo que se llama Bascara, el qual es del senyor obispo de Girona. Y oyendo yo dezir que los que beven del agua de una fuente, que esta en la juerta del dicho pueblo ganan indulgencias, lo pregunte a un home del pueblo que trabajava junto al camino, y me dixo que era muy gran verdad. Yo le pregunte: quien concedio essas indulgencias. Respondio un gran quartenal que passa per alli u bege en ella. Quizo dezir, cardenal.”

29

En tornar del seu exili a França, el rei espanyol Ferran VII va fer nit a Bàscara el 24 de març de 1814. El seguici reial havia creuat la Jonquera el dia anterior i un gravat de l'època n'evoca el pas del riu Fluvià; al fons del gravat s'endevina amb tot detall el penya-segat i el campanar de l'església. La tradició diu que el rei es va hostatjar a can Vidalic, un gran casal de factura gòtica que era hostal i parada de postes, i que va apadrinar el fill de l'hostaler que acabava de néixer. En record d'aquesta estada les Corts havien promès erigir un monument a la vila, que mai no es va realitzar.

El passallís antic.

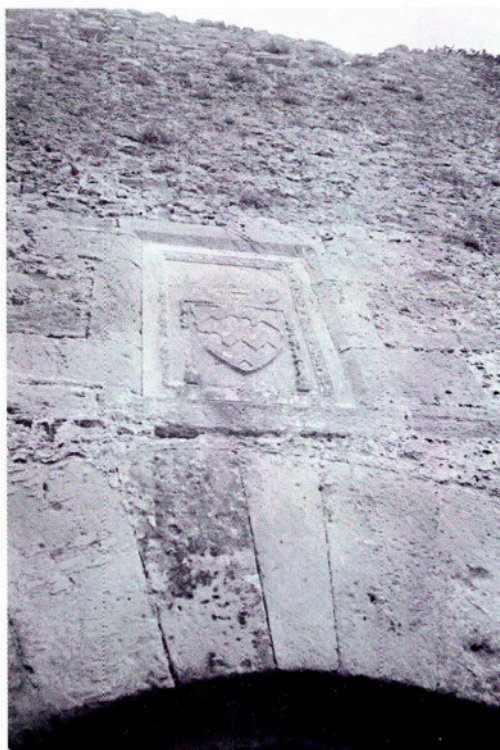
ELS BISBES

10

30

Els bisbes de Girona van ser senyors de Bàscara des de final del segle VIII fins a la desaparició de l'Antic Règim, a principi del segle XIX. Encara en un testament de l'any 1714 el bisbe rep el títol de "Señor y Baró" de la vila de Bàscara.

La vila de Bàscara pertanyia a la jurisdicció eclesiàstica del bisbe de Girona, condició que també reunien poblacions com Crespjà, Domeny, la Bisbal (amb Corçà i Sant Sadurn) i Ullà, a part de les possessions que tenia la catedral, que administrava a través de les pabordies, i d'altres possessions territorials menors. En aquests territoris el bisbe actuava com qualsevol senyor feudal laic: n'exercia el govern

Escut nobiliar de pedra, situat damunt de la porta nord del castell episcopal de Bàscara. Pertany al bisbe-cardenal Anglesola.

efectiu, administrava justícia, recaptava impostos, nomenava càrrecs i dignitats d'àmbit local, rebia juraments de vassallatge, establí pactes amb els nobles veïns, expedia decrets i donava ordres de tota mena per procurar-ne la gestió de cada dia.

El domini dels bisbes s'estenia a les persones i als béns inclosos dins del territori de la bisbalia, sobre la qual exercia la

jurisdicció, és a dir, el poder legal pel qual podia aplicar i executar les lleis. Així, l'any 1241 el bisbe pactava amb el senyor de Vilademuls les condicions per les quals aquest últim permetria la fortificació de la vila; en el plec de clàusules, la més important és aquella en què el bisbe, Guillem de Cabanelles, es comprometia a no permetre el poblament de la vila amb homes del castell i terme de Vilademuls. Aquest

control efectiu i implacable del senyor sobre els seus vassalls tenia la seva màxima expressió en el dret de remença, mal ús consistent en el tribut que havia de pagar el vassall al senyor quan aquell volia deixar la terra a la qual estava adscrit.

L'any 1363 Francesc Raull, de Bàscara, prometia pactar amb el seu senyor bisbe la remença del seu nebot, Pere de Coma. Aquesta dependència personal d'un feudal apareix en els documents amb la denominació de ser home propi. Així, el 1409 Jaume i Antoni, fills de Jaume de Vall, reconeixen ser homes propis del bisbe per raó del mas Rei de Bàscara.

Tot i que no sembla que el bisbe residís a Bàscara més que en comptades ocasions, no per això el seu domini era menys efectiu. La senyoria de Bàscara gaudia d'una posició estratègica i els bisbes van sostenir al llarg de la història nombrosos plets amb veïns importants per conservar-la.

No era infreqüent, tampoc, l'establiment d'aliances amb aquests nobles veïns per tal d'assegurar-se la pau d'un territori fronterer que sovint era objecte de disputes i d'atacs. Al nord, el castell de Pontós es trobava en mans dels Cruïlles, a l'est dominaven els comtes d'Empúries i els vescomtes de

Rocabertí, senyors del castell de Calabuig, al sud el castell d'Oriols, i a l'est la baronia de Vilademuls, que va passar de mans d'aquests nobles als Rocabertí.

El símbol més característic del poder feudal del bisbe era la forca, instrument d'execució pública dels condemnats de baixa condició. Generalment de fusta, consistia en dos pals verticals clavats al terra i un altre de travesser. A la part central del travesser hom penjava els condemnats, subjectats d'una corda o de ganxos fixos.

I és que l'any 1302 el rei Jaume II havia concedit al bisbe Bernat de Vilamarí la jurisdicció i l'imperi de les viles de Bàscara i la Bisbal.

La jurisdicció plena permetia, a part dels processos civils i penals de tipus lleu, dictar la pena de mort, la mutilació de membres del condemnat, el bandejament i l'exili, per delictes com el segrest, l'incendi, l'agressió de transeünts i viatjants i l'homicidi.

El privilegi reial autoritzava el bisbe a aixecar forques i altres senyals de força a l'interior de la vila; facultat que es va estendre el 1354, quan el rei Pere III va permetre que aquestes forques es poguessin erigir en tot el terme de la senyoria.

Els bisbes de Girona van manar la construcció del seu castell a Bàscara l'any 1241.

Com a símbol del poder opressor i repressor dels feudals, les forques eren disposades en llocs ben visibles, per servir d'exemple i, sovint, eren objecte del descontentament popular, que en ocasions les destruïa com a venjança per l'opressió que patien.

BATLLES, NOTARIS I JUTGES

11

El casal Ferrer, actual edifici consistorial, fou seu de la notaria de Bàscara quan aquesta va anar a mans dels Ferrer-Llorens, que la tenien arrendada.

32

La senyoria eclesiàstica de Bàscara s'organitzava amb una complexa estructura de govern. El bisbe exercia personalment o a través d'un delegat (procurador general) el poder temporal sobre homes i béns en els límits del seu territori jurisdiccional –bisbalia-. En el cas que la seu quedés vacant, el capítol elegia un governador de la bisbalia. L'any 1436 va ser elegit governador l'ardiaca major, Dalmau de Raset.

Per a administrar la bisbalia de Bàscara el bisbe mai no va posar un castellà, sinó que la regí amb els seus propis mitjans. L'oficial episcopal més destacat era el batlle; era el destinatari i executor de les

ordres del bisbe o de la cúria diocesana. Les seves funcions, prou diverses i no sempre fàcilment delimitables, anaven des de l'administració general de la senyoria, la talla i la recaptació d'impostos i rendes, la publicació de bans i de pregons oficials, el manteniment de l'ordre públic, el reclutament d'homes i l'execució de penes imposades. Per l'exercici d'aquestes funcions tenia dret a percebre una part considerable de les rendes feudals que, sovint, s'actualitzaven en els capbreus que ordenava el bisbe.

El bisbe i el seu batlle gestionaven el patrimoni amb comunicacions periòdiques

que s'establien per carta i de les quals quedava registre copiat a la cúria (lletres o *litterarum*). Almenys des de final del segle XIV, el govern del batlle era reforçat amb síndics que representaven el comú de la vila; en aquesta època un d'ells tenia la categoria de lloctinent del batlle. En el segle XVIII, constituïen el govern del comú el batlle, un regidor degà i dos regidors; les reunions tenien lloc a la capella de l'hospital.

El segon càrrec en importància era el del jutge. La concessió (1302) que el rei Jaume II va fer al bisbe de la plena justícia (mer i mixt imperi, diuen els documents) sobre Bàscara, va augmentar notablement les competències judicials del senyor sobre els seus vassalls. Els oficials judicials del bisbe podien actuar, doncs, en processos criminals -segrest, incendi, agressió a transeünts, homicidi- i dictar pena de mort, mutilació de membres i exili, i també en processos civils o contenciosos.

El bisbe nomenava juristes de renom i clergues per ocupar el càrrec de jutge episcopal. El 1343, per exemple, Berenguer de Ramis, jutge episcopal de Bàscara, era autoritzat per procedir judicialment contra clergues i laics que cometessin usura a la vila. Un any més tard, el bisbe enviava una carta al seu batlle on li deixava clar que no pensava perdonar ningú que el jutge hagués condemnat per ús de pesos i mesures falses.

El tercer càrrec en importància en el govern de la senyoria era el notari. La seva autoritat pública procedia del bisbe, com a possessor de la jurisdicció baronial (autoritat ordinària). Era ell qui nomenava els notaris: el 1298 el bisbe Bernat de Vilamarí nomenava

Guillem Burgués, de Besalú, notari de Bàscara i li concedia els drets i facultats pròpies de l'exercici notarial; a canvi, el notari es comprometia a residir a la vila i a pagar una lliura anual de cens al seu senyor. Amb el temps, l'exercici notarial va esdevenir de fet hereditari, en passar a mans de membres d'una mateixa família (Ferrer, Llorens) i, en ocasions, ostentaven la notaria per arrendament als titulars del nomenament episcopal. Per combatre els excessos dels notaris en el cobrament de salaris i de taxes indegudes, el bisbe es va veure obligat a publicar una taba o aranzel de la notaria de Bàscara entre els anys 1385 i 1397, on s'estipulaven els salaris que el notari ha de cobrar per cada una de les gestions que fes en exercici del seu càrrec.

Càrrecs menors de la senyoria però importants eren: el majordom, el saig, el procurador i el porter. El porter tenia cura de la custòdia dels portals que donaven accés al nucli emmurallat. Exercia les funcions d'alguatzir, almenys al segle XVIII, i era l'encarregat de notificar les requestes i bans del batlle i dels jutges, feines per les quals cobrava dels particulars. L'any 1669, Miquel Vilardell ostentava el càrrec de nunci i porter reial de Bàscara.

Casa Cella. Propietat dels antics notaris Cella, la casa i la família van donar nom al carrer Safonselles, en unir-se amb els Safont.

En ocasions, els oficials episcopals s'excedien de les seves funcions. El 1440 els còsols de la vila van protestar davant del bisbe per l'opressió de què eren objecte per part del batlle.

EL MERCAT I LES FIRES

12

34

La vocació comercial de Bàscara, amb el mercat i les fires, va ser un dels components essencials de creixement demogràfic i econòmic a l'Edat Mitjana i un dels signes externs d'atracció de la vila. La concessió de mercat a la vila afermava, sens dubte, la importància comercial que va adquirir Bàscara durant tota l'Edat Mitjana. Només les poblacions importants disposaven de mercat, i només els de Besalú (1027), Banyoles (1086) Peralada (1128) i Castelló d'Empúries (1128), en el territori proper, eren més antics que el de Bàscara.

El 1187, el rei Alfons I el Cast concedia al bisbe de Girona, Ramon Guissall, la facultat de

celebrar perpètuament mercat general setmanal els dimecres a Bàscara i prohibia que no se'n pogués celebrar cap altre en el territori que anava de Besalú a Torroella de Montgrí i de Girona a Peralada.

El rei acollia el mercat sota la seva personal i especial protecció i establia les sancions per als qui gosessin pertorbar-lo, amb una multa de cinc-cents auris. Amb tot, la prohibició reial es va mostrar insuficient aviat, quan l'infant Pere va decidir concedir un mercat a la vila reial de Figueres (1267) i es va comprometre a pagar al bisbe una compensació anual pel greuge econòmic que aquest nou mercat causava al de Bàscara.

L'any 1187 el bisbe va ser autoritzat per instituir mercat setmanal a la vila de Bàscara, cada dimecres, amb la prohibició que no se'n fes cap altre en la zona que comprenia les poblacions de Peralada, Torroella de Montgrí, Besalú i Girona.

La pèrdua d'influència del mercat i la disminució consegüent de les rendes del bisbe es va compensar amb la concessió de fires. El 1379, l'infant Joan concedia privilegi a la vila de Bàscara de celebrar fira de quinze dies, a comptar des de la festa de Sant Marc evangelista (29 d'abril). La fira es posava també sota la protecció i guiatge del rei, i s'hi prohibia l'assistència de traïdors, falsificadors de moneda, saltejadors de camins, sodomites, lladres i altres

mal factors. Segons alguns historiadors, aquesta fira de Sant Marc tenia un antecedent en la fira de vuit dies que el rei Jaume I –de pas per la població– va concedir el 1236 al bisbe Guillem de Cabanelles.

Estretament lligada a la celebració de mercats i fires hi havia l'ús dels patrons de pesos, mides i mesures. Cada mercat establia quins patrons es prenen per a l'intercanvi. El mercat de Bàscara va utilitzar fins a inici del segle XIII les mesures del mercat de Peralada i, amb posterioritat, va substituir-les per patrons propis que s'usaven *"...tant en lo comprar, y vendre, com en pagar los censos de tots generos de grans, y altres drets"*. La tradició ha conservat fins als

nostres dies el record popular de l'anomenada mitgera de Bàscara, per mesurar la capacitat dels cereals, la bóta per mesurar líquids (oli i vi); els pesos i mides eren els propis de la ciutat de Girona. La mitgera de Bàscara constava de dos quaters, i cada un d'ells de vuit quarterons o mesurons.

L'àrea d'influència dels patrons del mercat de Bàscara incloïa poblacions com Calabuig, Colomers, Saus, Camallera, Colomers i Valldevià, totes al territori sud-oriental de l'Alt Empordà.

El mercat de Bàscara va deixar d'existir segurament a final del segle XVIII. El 1759 el rei Carles III va concedir a la vila de poder traslladar el dia de mercat del dimecres al dilluns; la petició la van fer expressament els homes de Bàscara per evitar la competència que els causava el mercat de Banyoles: *"... pero en vista que de algunos años a esta parte, con el motibo de que en la villa de Bañolas distante solo tres leguas se hacia el mercado en dicho dia miercoles, tuvo la referida villa de Bascara que dejar de hacer el referido mercado en vista de la falta de comercio, por no acudir gente como antes, y si*

El mercat dels tortells té els seus orígens en les fires medievals i se celebra anualment, el cinquè diumenge de Quaresma.

Concessió reial del mercat setmanal (1187)

Jo Alfons, per la gràcia de Déu rei d'Aragó, comte de Barcelona i marquès de Provença, dono i concedeixo a l'església de Santa Maria de la Seu de Girona i al venerable bisbe Ramon d'aquesta església i als seus successors, per sempre, que facin d'ara endavant amb la nostra autoritat reial, ja concedida per ell, mercat general o fòrum cada setmana el dimecres a prop de Bàscara, és a dir, en el seu propi alou i domini.

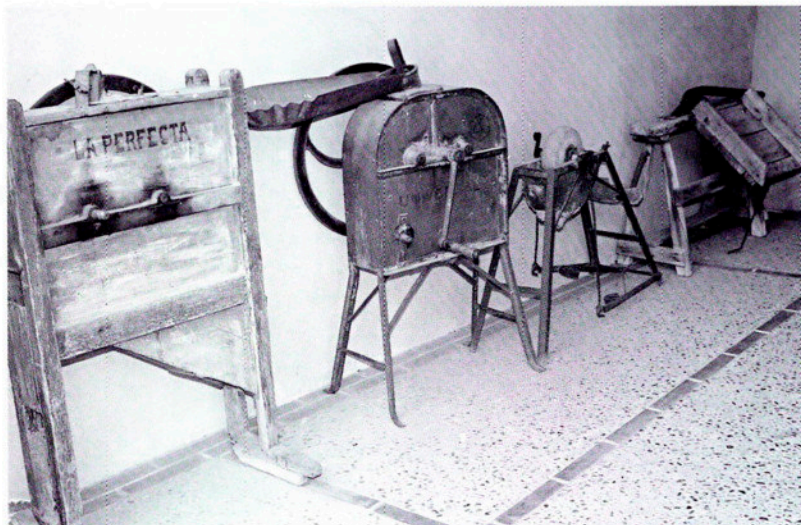
Arxiu Diocesà de Girona, Mitra C.6, núm. 70. Fragment.

solo a la expresada de Bañolas en lo que se havia experimentado una total ruina en sus vecinos".

El mercat setmanal de Bàscara es va recuperar el 1994 i se celebra des d'aleshores cada diumenge al matí a la plaça major. Ara com abans, el mercat constitueix el lloc de trobada de la gent dels pobles veïns, tot i que els temps han canviat i la funció del mercat ja no és principalment d'intercanvi comercial, sinó més aviat una manifestació de la tradició cultural que cal conservar, en un món cada vegada més uniforme.

GREMIS I CONFRARIES

13

*Objectes exposats a Bàscara
en una mostra sobre
el mercat i les fires.*

36

La vocació comercial de Bàscara queda testimoniada en l'esment que els documents fan d'oficis que s'exerceixen a la vila; la notable presència d'artesans i menestrals afirmen el paper de motor econòmic de la vila i de centre neuràlgic d'un territori que depassa els límits de la senyoria.

Al segle XIV són documentats establiments comercials com la taverna, la fleca, la ferreria, la carnisseria, el boter, la sastreria, el paraire i el metge.

El 1381 el bisbe autoritzava els veïns de Bàscara a vendre carn a la plaça, perquè a la vila només hi havia un carnisser i no era suficient.

Molt més tard, a principis del segle XIX, vivien a la vila un total de 80 famílies, amb un repartiment per oficis com segueix: sis pagesos propietaris, dotze pagesos masovers, deu jornalers, tres fusters, tres mestres de cases, tres sastres, dos carreters, dos sabaters, dos ferrers, dos doctors en medicina, dos cirurgians, un apotecari, un mestre de lletres, un notari, un bracer, un majordom, un carnisser, un teixidor, un hostaler, un negociant, un moliner, un vidriaire, un flequer, un correu i el rector. En el cas de 19 famílies no esmenta la professió.

L'organització professional d'aquests menestrals es feia a través dels gremis, corporacions

d'un mateix ofici o oficis similars que controlaven la formació dels artesans, regulaven la qualitat dels productes, els preus, fixaven les multes, etc. Els gremis actuaven com a monopoli a través dels reglaments o estatuts.

Un antecedent del gremi va ser la confraria, o corporació de fidels constituïda per a l'exercici d'obres de pietat i de caritat i per a incrementar el culte públic del propi patró, sota l'advocació del qual s'havien creat.

A Bàscara les primeres confraries que es coneixen són

de mitjan segle XIV: la de Sant Jaume (1346) i la de Sant Guillem (1351). Aquest darrer any, Miquel Puig, obtentor del benefici de la confraria de Sant Jaume, i Guillem Puig, paraire de Banyoles, dotaven el benefici de Sant Guillem a l'església parroquial. El 1439 la confraria de Sant Jaume de Bàscara venia propietats del seu patrimoni a Vilaür. La de Sant Jaume va perdurar, almenys, fins al segon terç del segle XVII (1621).

Detall de la porta de les ofrenes de l'església.

Al segle XVI, es té notícia d'una confraria de Sant Joan a Bàscara, perquè els confreres van dotar el seu benefici (1513). Un segle més tard (1678), s'esmenta també una confraria de la Puríssima Sang a la parròquia de Bàscara.

L'any 1698 tenim notícia de la institució d'una confraria de la Minerva, dedicada al culte de l'Eucaristia; el 1691 apareix una confraria del Sant Crist, una confraria del Roser, fundada en un dels altars laterals de l'església parroquial i també una confraria del Santíssim Sagrament, que és esmentada en el cens de confraries del comte d'Aranda. L'any 1765, Benet Llorens i Carreras, pagès de Bàscara, augmenta en 535 lliures la dotació del benefici del Roser de Bàscara.

Aquestes associacions pietoses eren regides per seglars, anomenats confreres o pabordes, que eren elegits periòdicament per ordre del bisbe. La seva influència es podia estendre més enllà dels límits de la pròpia població, com és el cas de la confraria de Sant Jaume, que ja al segle XIV tenia confreres a les poblacions veïnes de Pontós i Paretès d'Empordà.

Cadascuna d'aquestes confraries tenia els seus propis atributs; així, els de la confraria

Beneficiats de Sant Jaume, de la parròquia de Bàscara

<i>any</i>	<i>beneficiat</i>
1566	Sebastià Puig
1630	Amer Llorens, prevere
1631	Miquel Vich
1637	Miquel Roca, prevere
1654	Ribas, prevere
1674	Jacint Vilar, canonge
1703-1720	Xambó, canonge
1726	Miquel Macera, prevere
1765	Pere Roger, prevere
1778	Josep Roger, prevere

de la Puríssima Sang vestien una túnica negra amb les cinc llagues de Crist impreses. Per augmentar la devoció popular dels confreres, aquestes corporacions religioses potenciaven l'edificació d'altars a l'església parroquial, situats a banda i banda de la nau. Aquest costum es va generalitzar en època barroca, a partir del segle XVII.

L'enriquiment ornamental d'aquests altars (retauls, imatges, objectes litúrgics, tovalles i parament...) eren, sens dubte, el signe extern més evident de la posició social dels seus confreres.

ELS JUEUS

14

*Pila d'aigua beneïda
de l'església parroquial.*

38

La presència de jueus a Bàscara està documentada des del segle XIV. Aquesta època hi havia domiciliades a Bàscara tres famílies de jueus: els Cabrit, els Mercadell i els Benet.

Mosé Cabrit, fill d'Astruc Cabrit, de Bàscara, exercia de prestamista. Mosé des Mercadell era botiguer de teixits de Bàscara i es va haver d'endeutar en diverses ocasions per la compra de draps a Joan de Roure, botiguer de Besalú. Vidal Benet també era botiguer de teixits a la vila. Les activitats comercials i creditícies d'aquests jueus de Bàscara van des de 1311 a 1339.

Malgrat la constatació de la residència de jueus a la vila, no

s'ha conservat cap indicatiu que pogués situar un possible call en el nucli urbà de la població. No sabem si la comunitat jueva de Bàscara va arribar a ser mai prou important, però ens inclinem a pensar que els jueus mai no es van arribar a constituir jurídicament com a grup, ni van ocupar un espai urbà determinat, perquè no han deixat ni en la documentació conservada ni en la toponímia cap indicatiu que pugui fer pensar en un altre sentit.

La comunitat jueva més propera era la de Vilademuls, documentada des del segle IX al veïnat de Juïgues, a prop de Vilamarí, i més tard a poblacions de la baronia com Vilafreser, Sant Marçal de Quarentella i

Vilademuls. Aquestes comunitats es dedicaven fonamentalment a la pagesia.

Al costat d'aquests habitants que professaven la religió jueva i que vivien generalment en el nucli urbà de la població, cal fer esment també dels tractes econòmics i creditícies que cristians de la vila van tenir amb jueus de Girona. Al segle XIV, l'activitat de deixar diners amb interès –préstec– era molt estesa. Es manllevaven diners sobretot als jueus, que es dedicaven a l'ofici de prestamista. En ocasions, aquests mateixos cristians

deixaven de satisfer les quantitats deixades en els terminis que s'havien convingut i els jueus agreujats apel·laven a l'autoritat feudal –en aquest cas, el bisbe– perquè en procurés el pagament.

A Bàscara, entre el 1344 i el 1377, el bisbe va autoritzar l'aplicació del dret de marca –represàlia contra els deutors– per quantitats monetàries

Camí vell que portava a Parets d'Empordà.

insatisfetes que homes de Bàscara havien rebut en préstec de jueus creditors. El batlle del bisbe va haver d'actuar contra Arnau Joan, Guillem Llagost, Ramon Ferrer, Arnau Esteve, Bernat Ermengol i Pere Ferrer, tots de Bàscara.

El jueu creditor recorria als oficials reials de la ciutat quan no li eren satisfetes les quantitats degudes en concepte de préstec.

L'apel·lació es resolia judicialment i la decisió era comunicada a les autoritats jurisdiccionals de la vila. Així, el 1345, el jueu David Jucef, de Girona, acudia a la Cúria diocesana reclamant el pagament del deute de vint-i-vuit sous barcelonesos d'un tal Arnau Joan, de Bàscara; el bisbe requeria per carta al batlle de la vila que actués en aquest cas si no volia que se li imposés una multa de vint sous.

Les martingales per no fer efectiu el pagament del deute eren de tota mena; el 1349, el bisbe de Girona comunicava al batlle de Bàscara la prohibició que els individus de la senyoria que tinguessin deutes amb jueus abandonessin la bisbalia per enrolar-se a l'exèrcit que marxava cap a l'illa de Sardenya: "...posets e tengats sots bona manleuta que en nuyla manera no puscen eir de

Execució de deutes a jueus (1377)

“ En Bernat per la gracia de Deu bisbe de Gerona al amat nostre (...) regent la batlia de la vila nostra de Baschara salut e dileccio. Manam vos que de tots aquells qui sien tenguts a la batlessa del dit loch li pacats iusticia expatxada pro tal que ela puxe satisfer a un juheu a raquesta del qual es stada adjudicada marcha contra los de Baschera.

Arxiu Diocesà de Girona, Lletres Episcopals, 69, f. 64r.

nostra jurisdicció. E sa per ventura per pahor de deutes de jueus en que sien obligats”, diu una carta.

El 1334, el jueu Mair Caranita era absolt, per falta de proves, de l'acusació formulada contra ell d'haver tingut relacions carnals amb una cristiana, Elisenda Fornes, de Bàscara; aquesta relació era penada, des del Concili de Maux (París) de l'any 845, amb nou anys de penitència per a la cristiana i la confiscació dels béns del jueu. En aquest recompte del cens jueu de la vila, el 1413 Maria, muller del difunt Bonnat Magí, de Bàscara, fa venda perpètua d'una terra.

LA FAM, LA PESTA I LES GUERRES

15

El flanc sud del recinte emmurallat estava protegit per una torre de planta quadrada.

40

En una societat d'economia tancada, que vivia principalment de la terra, eren freqüents els períodes de carestia i de calamitats. Qualsevol inclemència –una sequera, una inundació, una plaga, una guerra– podia arrossegar una part considerable de la població a la més miserable de les existències i causar una gran mortaldat. Molt gràficament, la iconografia bíblica va simbolitzar aquestes misèries amb la imatge de quatre genets apocalíptics que assolarien el món a la fi dels temps: la fam, la pesta, la guerra i la mort.

La fam podia presentar-se en qualsevol moment, perquè el

que s'obtenia –en moltes ocasions el just per viure i per pagar al senyor feudal– estava sotmès sempre a la precarietat de les collites, fins al punt que en temps de carestia la població havia d'acudir a manvellar blat de les provisions del senyor. En aquest sentit, l'any 1474 els cònsols i prohoms de Bàscara van haver de crear un censal mort de 50 lliures per fer front a un deute que tenien amb el bisbe per haver-los venut blat a causa de la fam.

El segon assot del poble era la pesta. Sovint mal alimentats, amb condicions de vida insalubres, i amb un índex de mortalitat infantil molt elevat, derivat de la deficient higiene,

la població era receptiva a propagar qualsevol malaltia infecciosa fins a convertir-se en una epidèmia. La pesta era rebuda amb por i desesperació, per la rapidesa i l'efectivitat implacable amb què es propagava: d'home a home o a través d'animals (rates, puces...). I no és que la pesta conegués de posició social,

però s'abonava en aquella població més miserable, mal alimentada i desprotegida.

El 1650 la vila de Bàscara va ser infectada per la pesta. Aquest any van quedar registrades als llibres parroquials un total de vint-i-tres partides de defunció, de les quals onze, corresponents al mes de juliol, porten l'anotació "mort per pesta". Els apestats eren enterrats fora de les muralles de la vila, en algun hort, camp o vinya, o a la rajoleria que tenia la família Espolla als afores de la població; el cementiri va quedar inutilitzat perquè es trobava al costat de l'església i hi havia el perill de contagi.

El 1652 la vila va tornar a patir una infecció. En aquest cas, la infecció devia ser molt més forta que dos anys abans: quaranta-set defuncions de pesta, d'un total de seixanta-quatre morts aquell any. El contagi es va declarar el dia 30 de maig d'aquell any, coincidint amb la festa del Corpus. Es va construir un cementiri nou per enterrar els morts que s'anaven amuntegant. Amb tot, molts cadàvers van rebre sepultura a la banda de migjorn de la vila, a prop de la capella de Sant Llop, a les eres del comú.

La gent va marxar de la vila, i els que no tenien a on anar es

van establir en barraques pels voltants. En una d'aquestes barraques va morir Magdalena Vich, vídua de l'apotecari. En la partida de defunció es diu que va fer testament només davant de dos testimonis, perquè no se'n van poder trobar més a causa de la malaltia. Miquel Vilar, botiguer, va fer testament en "lo figueral dit d'en Sagaró".

El 1793 la vila va patir un nou contagi a causa de la Guerra Gran que es lliurava contra França. El rector va responsabilitzar els francesos del contagi de pesta i va deixar escrit en els llibres que el pas de la tropa malalta havia provocat la mort de trenta-cinc vilatans, d'un total de tres-cents habitants que en aquella època tenia la població.

El 1813 els francesos que ocupaven la vila durant la Guerra del Francès feien treure terra i morts del cementiri per poder reforçar les muralles de la vila, en previsió d'un atac.

Contra el contagi de la pesta, el poble invocava Sant Sebastià. A Bàscara, aquest sant tenia dedicada, en copatronatge amb Sant Antoni, la capella de l'hospital, al carrer del mateix nom. Un vot de vila per redimir de la pesta va donar lloc a la festa petita, que se celebrava el 20 de gener.

En el carrer del mig se situa l'acció d'una llegenda sobre la pesta. Es conta que un corb ferit de mort hi va caure durant la festa major i que, per por del contagi, el carrer va ser tapiat.

L'HOSPITAL

16

*L'hospital de Bàscara
s'aixecava en el solar
de l'actual sala municipal.*

42

Per donar soplug i caritat als pobres les institucions eclesiàstiques van fundar hospitals. L'hospital de Bàscara es trobava situat a la part de llevant del nucli urbà antic, a l'extrem d'un carreró que des de la plaça portava a la muralla i que, amb el temps, va rebre el seu nom. El solar de l'antic hospital es troba avui ocupat per la sala municipal.

L'edifici està documentat des del segle XIV, quan consta la seva existència en un llegat de terres. El 1402 apareix en la documentació una Casa dels Pobres i pocs anys després (1413) aquesta casa ja rep el nom d'hospital. També consta en una partida de defunció de l'any 1609 que un pobre va morir a l'hospital.

L'hospital tenia annexa una petita capella, dedicada als sants Antoni i Sebastià, almenys dels de mitjan segle XV. En una visita pastoral de principi del segle XVIII es diu que la capella de l'hospital es troba sota la invocació de Sant Sebastià, advocat contra la pesta. Sant Antoni Abat era conegut com a sant curador, per la seva eficàcia guarint mals, tant de persones com d'animals; també se l'invocava, igual que Sant Sebastià, per curar els apestats. A mitjan segle XVII (1657) s'administraven els sagraments parroquials en aquesta capella "per estar tant ocupada la parrochial", com diu una partida de bateig d'aquell any. A principi del segle XVIII en aquesta capella de l'hospital tenien lloc

les reunions dels regidors i del batlle de Bàscara; també s'hi guardava l'arxiu.

Tot i que no s'ha conservat com a tal, caldria emplaçar la capella de l'hospital a la banda sud, en el solar que ocupa l'anomenat paller d'en Roger, adquirit i restaurat recentment per l'ajuntament.

El 1756, en un procés hagut contra Joan Francesc Geli, pagès de Parets d'Empordà, es menciona com a hospital dels pobres de Jesucrist. En aquests moments l'hospital era governat per dos administradors: el rector,

Salvador Miàs, i el farmacèutic de la vila, Jaume Costa. El 1684 apareix una tal Margarida Vidal com a hospitalera.

L'hospital era governat per un administrador que era nomenat pels còsols de la universitat, segons era costum antic ja a final del segle XVII: el 1669 l'administrador de l'hospital era Francesc Espolla, fuster. Encara el 1814 la universitat nomenava administradors de l'hospital. Els comptes de l'administració de l'hospital eren aprovats per la cúria diocesana.

L'hospital es nodria de les rendes que el bisbe assignava a la institució i dels beneficis que proporcionaven els béns que arribaven sobretot per donació testamentària. El 1345 els administradors de l'hospital van

demanar al batlle que procurés la venda d'una terra llegada per Berenguer Duran i la seva esposa. Tot i així, les rendes no eren, sovint, suficients per mantenir l'hospital i s'havia d'exhortar els veïns perquè contribuïssin amb almoines al seu manteniment.

El 1807 els habitants de Bàscara van empenyorar a carta de gràcia quatre horts que eren de l'hospital; aquests horts van ser comprats per particulars de la mateixa vila. L'hospital va quedar completament destruït durant la Guerra del Francès, com va deixar en testimoni el rector de l'època: *"...que no sols es cremat, sino tambe dirruhit; y está molt bé esta crema y dirruhició, perque todas son rendas de dits horts, casa y censals servia no sols per condempnacio de sos*

administradors a causa dels robos, sino tambe per altres pecats, que faran horror en la vall de Josafat".

En una visita pastoral de 1828 es pot llegir: *"Según relacion del Parroco está de resultas de las guerras dirruido todo su edificio, y la capilla de San Sebastian que en el habia. Sus rentas las administra el notario Don Benito Llorens, al cual se le han pedido las cuentas que debe dar de muchos años a esta parte, y no las ha presentado."*

L'hospital de pobres de Bàscara va fer les funcions d'hospital de sang durant les guerres.

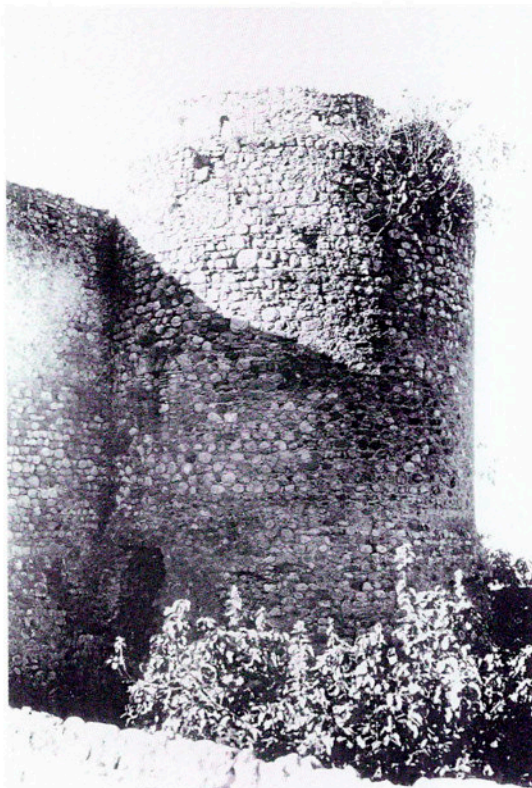
LES BRUIXES

17

44

La superstició popular i el ferm control de l'ortodòxia exercit per la jerarquia eclesiàstica durant tota l'edat mitjana donava lloc a nombroses acusacions d'heretgia. El 1359 el bisbe ordenava al batlle de Bàscara que empresonés un tal Pere Roig, acusat d'heretgia per haver blasfemat.

Si bé en la major part dels casos la pena per aquests delictes era la presó, també tenim constància documental de la imposició de penes capitals. Cal no oblidar que des de principi del segle XIV el bisbe tenia concedida la llicència per perseguir delictes majors i per imposar-los la pena de mort.

La torre circular del castell rep el nom de torre de la presó, perquè feia les funcions de calabós.

El cas més conegut d'aquesta persecució per motius religiosos derivats d'heretgia és de l'any 1619, quan tres dones de Bàscara van ser condemnades a mort, acusades de bruixeria. Dues d'elles van ser executades i la tercera va morir a la presó.

Elisabet Ferrer, dita *la serrallera vella*, era vídua en el moment de la mort. Era membre, sens dubte, de la família Ferrer de Bàscara, antics propietaris del

veïnat de Sant Miquel de Terrades. Podria tractar-se de la filla de Pere Ferrer i de Joana, nascuda el dia 4 de juliol de 1566. De la *madonna* Vilar, la *cuquineta*, no coneixem el nom de pila. En aquests anys, el registre de bateigs anota el naixement d'Anna Vilar (1542) i de Maria Antiga (1544), filles d'Antic Vilar, i també les d'Anna Joana (1568) i de Rafela (1570), filles de Pere Vilar. La nostra bruixa podria ser qualsevol de

les quatre. Margarida Pagès, dita *Joana bohera*, és d'impossible identificació, tot i que la família Pagès està documentada a la vila en aquests anys.

Com en d'altres indrets, el procés per bruixeria devia seguir el procediment marcat: denúncia, empresonament, judici i, com en aquest cas, execució. El procés no devia ser gaire llarg, perquè en moltes ocasions la sentència ja els era desfavorable abans que es dictés; no devia ser pas improbable que les acusades fossin sotmeses a pràctiques coercitives per obtenir la confessió. Així ho fa pensar el fet que la *cuquineta* fos trobada morta a la presó gairebé d'imprevist, sense que un penediment –voluntari o forçat– en l'últim moment li permetés, com en el cas de les altres dues, tornar a l'“ortodòxia” religiosa.

En ser la vila de jurisdicció eclesiàstica, era a les autoritats episcopals a qui corresponia impartir justícia. No sabem qui les va acusar, ni com; però no és pas agosarat d'afirmar que darrera d'aquestes suposades bruixes hi havia, sovint, dones solitàries, que vivien de manera diferent a la resta de la població, marginades en un ambient social amarat de superstició i d'exaltació religiosa. La

persecució per bruixeria es va intensificar a tot Catalunya a principi del segle XVII.

A aquestes dones se les coneixia sobretot pel seu malnom: la *serrallera vella*, la *Joana bohera* i la *cuquineta*. Els dos primers al·ludeixen a l'ofici que devia tenir la família: el serraller o manyà fabricava panyes, claus i objectes de ferro, i boer era el nom popular amb què es coneixia qui tenia cura dels bous. *Cuquineta* és diminutiu de coquí, persona avara i mesquina.

Sentenciades tres dones per bruixes

En les anotacions que fa el rector de Bàscara de les defuncions de parroquians, hi consten dues partides de l'any 1619 de tres dones sentenciades per bruixes:

“A trenta de abril 1619 foren sentenciades de mort per bruixes Elisabet Ferrera viuda altrament dita la Serrallera Vella i mado Margarida Pagesa altrament dita Joana Bohera. Confessaren y combregaren conforme se acostuma als altres sentenciats a mort.”

“A vint y quatre de maig 1619 fonch soterrada madona Vilara altrament dita la Cuquineta la qual revania a Romanya y lo die sententiaren les demont dites la pengueren a ella y a 23 de dit la trobaran morta a la preso sens rebre ningun sacrament.”

Arxiu parroquial de Bàscara, llibre I d'òbits (1609-1660).

La justícia senyorial del bisbe tenia reconegut l'ús de la forca com a instrument d'execució.

LES LLEGENDES

18

46

La vida i el costum popular deixen un pòsit inesborrable en la història d'una població; són moltes les rondalles, llegendes, dites i fets que, de boca a orella, s'han anat transmetent de pares a fills, des de fa molts anys. En altres temps, la tradició oral era molt important, però ara, en una cultura com la nostra, de marcat caràcter visual, la transmissió oral de la cultura ha quedat relegada a una posició molt secundària.

Certament, és de lamentar que el pas inexorable dels anys se'ns emporti la gent que, encara avui, poden donar testimoni directe de fets que mai seran recollits pels llibres d'història. I aquest fet encara

esdevé més important per a la memòria històrica d'una població petita, perquè és en aquest record col·lectiu que es va construint el fil del passat comú.

Una de les tradicions més populars de la vila és la que es refereix al contagi de pesta de 1650. Segons aquesta llegenda, el dia de la festa major, mentre la població estava engrescada ballant a la plaça, un corb ferit de mort va caure al carrer del Mig. Per impedir que la ferida del corb no fos deguda a una infecció i que el contagi no es pogués estendre entre la població, el batlle va ordenar tapiar el carrer a banda i banda, fins que no s'assegurés que no hi havia perill. La por, causal o no, tant se val, va resultar premonitòria, perquè aquell any van morir 11 individus de contagi.

La major part d'aquestes llegendes situen l'escenari en l'època medieval. Així passa en una rondalla contada l'any 1935 per Pere Vayreda, de Lledó, i recollida pel folklorista Joan Amades. La rondalla diu que el senyor del castell de Bàscara - devia tractar-se del batlle del castell, perquè el senyor era el bisbe i la rondalla no dona detalls de la seva identitat- i la dama del castell de Beuda estaven bojament enamorats. L'impuls del caràcter del

*Diuen que si les pedres parlessin,
segur que ens donarien
compte d'històries que dormen
en l'oblit del temps.*

cavaller va portar-lo a un enfrontament amb els germans de la noia, i la baralla va fer trencar la relació amorosa. El temps va passar i tant l'un com l'altra van casar-se; el senyor de Bàscara va tenir un fill d'aquest matrimoni i la dama de Beuda una filla. La història

s'havia de repetir i el noi, de caràcter impetuós com el pare, va caure també mort a mans d'uns cosins de la noia, i va morir amb la recança de no haver pogut besar l'estimada. El cavaller fou soterrat al monestir de Sous, en els dominis del qual també senyorejaven el seus pares.

Un dia, el cavaller de Bàscara va anar a Sous a visitar la tomba del seu fill i va trobar la dama de Beuda que portava

*Goigs en honor
dels patrons
de la parròquia.*

unes flors al qui havia de ser el seu gendre. El senyor de Bàscara va retreure a la dama el tracte que el seu fill havia rebut de part dels cosins de Beuda, actitud aquesta que no s'avenia amb l'estimació que la dama demostrava en portar flors a la seva tomba; la dama el va tranquil·litzar amb disculpes i li va dir que mai ni ella ni els seus no havien sentit desafecte ni pel donzell ni pel seu pare. El cavaller es va calmar en rebre aquestes explicacions i va començar a recordar el seu fill en veu alta. En un moment del diàleg, el senyor de Bàscara va treure a la conversa el desig expressat pel seu fill abans de morir de poder besar la seva estimada; la dama de Beuda també li va fer saber la recança de la seva filla en no haver-se atrevit a anar al castell de Bàscara per donar l'últim adéu al seu enamorat.

El cavaller i la dama van entendre's en llur conversa i van parlar molta estona de la recança mútua dels seus fills i de l'enyor que sentien per no haver pogut satisfer tan noble demostració d'amor. Sense saber com, es van trobar junts els llavis de l'un i de l'altra i van comprendre que aquell era el petó que enyoraven els seus fills. Ni el temps, ni la distància, ni les famílies havien pogut esborrar el que esdevenia inevitable: l'amor que encara es

Fragment d'una evocació literària

“Més enllà de Pontós s'alça Bàscara, l'antiga vila episcopal, seu dels bisbes gironins sempre sotjats pel recel dels dos comtes més poderosos de l'Edat Mitjana, el de Besalú i el d'Empúries. (...) Si Bàscara emmiralla en el riu restes de l'antiga muralla i del castell que senyorejaven els bisbes gironins, el proper Calabuig, que veié desaparèixer el seu un dia habitat per la nissaga dels Senesterra que prengueren part en la conquesta de Mallorca, hissa les cases damunt del turó que li serveix de peanya.”

Montserrat VAYREDA, L'Empordà Mágic (L'Alt Empordà), col·lecció Terra Nostra, núm. 10, Diputació de Girona, 1987, p. 42.

professaven. Diu la rondalla que es van casar de vells quan no ho havien pogut fer de joves.

Les rondalles i les dites populars van animar, sens dubte, les vesprades de moltes generacions que, a l'hivern, es recollien a l'escon de la vora del foc. D'avis a fills i néts, aquestes llegendes van alimentar l'imaginari popular en un temps en què no se sabia ni de rellotges ni de presses.

Un capbreu és una escriptura de confessió amb el reconeixement de drets que un conjunt de vassalls feien al seu senyor. Aquestes confessions es reunien, doncs, en una sèrie d'escriptures que garantien la conservació de la senyoria. D'aquestes confessions se'n distingeixen els capbreus de senyoria, que solien anar encapçalats pels drets senyorials i les obligacions comunes a tots els vassalls, i els capbreus de rendes, els més nombrosos, amb les confessions de les rendes que el senyor rebia de cada un dels seus vassalls.

La capbreuació permetia al senyor directe actualitzar els béns, les rendes i les persones que n'estaven afectades i, en conseqüència, el senyor la podia repetir sempre que ho cregués necessari o que veiés perillar el seu domini.

El senyor directe de la vila de Bàscara era el bisbe de Girona, l'únic que tenia el dret de capbreuar. De la jurisdicció senyorial de Bàscara es conserven cinc capbreus, amb una cronologia que va d'inici del segle XIII a final del segle XV. D'aquests capbreus, quatre es conserven a l'Arxiu Diocesà de Girona i un a l'Arxiu Capitular de Girona.

Els més antics són dels primers anys del segle XIII, tot i que no porten cronologia específica. Es tracta de dos capbreus de rendes: un de les cases i horts que el bisbe tenia a la vila de Bàscara, fet per cinquanta-dos individus; l'altre dels masos de la senyoria, fet per vint-i-cinc individus. En el primer dels casos, les rendes que el bisbe percep són gairebé totes en diner; en canvi, en el capbreu dels masos, es distingeixen les rendes que percep el bisbe directament i les que té dret a percebre el batlle del bisbe, gairebé totes en productes del camp: gra –civada, ordí, blat–, farina per fer pa, ous, xais, gallines, formatge, vi, porcs i pernils. Aquests capbreus, dels quals no es conserva

Vista de l'entorn rural.

L'original, van ser copiats a l'anomenat Cartoral de Carlemany, on es recullen les escriptures més importants que afectaven la senyoria del bisbe de Girona.

Del segle XIV (1335), es conserva un capbreu de rendes de les possessions que la pabordia d'Aro de la catedral de Girona tenia a Bàscara. Pocs anys abans, el 1319, el bisbe de Girona i el capítol de la catedral havien acordat la unió de la capellania de Bàscara a aquesta pabordia. Això volia dir que les rendes que alguns pagesos de Bàscara havien de pagar al capellà de la parròquia pel seu sosteniment passaven a ingressar-se directament a la pabordia de juliol o d'Aro, al càrrec de la qual es trobava en aquell moment el canonge Antoni Galiana.

El capbreu inclou les confessions de Guillem Bofill, Guillem d'Angulo, Arnau Nas, Gerava, muller de Bernat Casamajor, Dalmau Sagaró, Boneta, vídua de Bonnat Esteva, Arnau Casademont, Bernat Saus, Pere Coma, Berenguer Ferrer, Francesc Ruc, Vilaure Sastre, Francesc Bosch, Pere Ferrer, saig, Berenguer Rossell i la seva muller Dolça, Maria, vídua de

Guillem Fulç, Maria, vídua de Guillem Miquel, Arnau, fill d'Arnau Bonet, Englentina, vídua de Pere Àngel, Berenguer Cramell, clergue, Margarida, vídua de Bernat Bosch i Pere de Sant Nicolau de Calabuig. Les confessions de la capbrevació es fan en presència de Miquel Sans, notari de Bàscara.

Del segle XV es conserven dos capbreus, també de rendes, fets a Bàscara l'any 1473. Es tracta de dues confessions parcials de vassalls del bisbe, Joan de Margarit, de terres que aquests tenien pel seu senyor directe i dels drets i rendes que aquest podia percebre. Ambdós capbreus són en fulls de pergamí d'uns 80 x 60 cm. En tots dos casos, el notari encarregat de la capbrevació va ser Miquel Maïans, de Bàscara.

Una fita de terme.

El primer d'aquests capbreus –catalogat com a capbreu B– conté les confessions de pagesos de Bàscara. En la llista apareixen: Bartomeu Llorens, Margarida, vídua d'Esteve Piquer, Guillem Riera, Miquel Argelich, Pere Buixó, Pere Fèlix Joan, Francesc Llavanera, Miquel Riba, Miquel Mir, Pere Pujades, Bernat Escuder, Antoni Fares, prevere, Pere Ruc, Llorença, vídua de Pere Fares, Aldonça, vídua de Ponç Riera, Guillem Sembra, Antònia, esposa de Joan Granollers, dit Capdaigua, Joan Granollers, Antoni Saguer, Ramon de les Celles, Miquel Riba, Antònia, vídua de Joan Salvi, Pere Gustà, Julita, filla d'Antoni Riba, Guillem Vicens, àlies Sagaró, Andreu Mir, Pere Ventalló i Guillem Bofill.

En el segon dels capbreus –catalogat com a capbreu C– els capbrevants són veïns de Bàscara, Calabuig, Vilademuls i Terrades: Miquel Costes, Joan Requesens, Esteve Requesens, Bartomeu Camps, Antoni Vilasuau, Joan Isern, Martí Oliver, Antoni Tassi, Eleonor, esposa de Ponç de Biure, Joana, vídua de Guillem Banyuls, Bernat Saider, Pere Cella, Eulàlia, vídua de Pere Cella, Guillem Marc, Antoni Vicens, àlies Dolça, Feliu Font, Pere Ruc i Antoni Vilar, com a administradors de l'hospital de Bàscara, Joan Pellicer, dit Batlle, Fèlix Saguer, Pere Reig, àlies Valls, Joan Xicola, Guillem Verdalet, Margarida, vídua de Guillem Pujada, Pere Pla, mercader de Castelló, Antoni Vilar, paraire, *Liensia*, filla de Pere de Casademont, Joan Boixó, Pere Ruc, tutor d'Isclè Ruc, nebot seu, Margarida, vídua de Jaume Pou, Antoni Vicens, àlies Dolça, Jaume Saguer, Guillem Sembra, Francesca, vídua de Guillem Saurí, i Pere Vidal, paraire de Verges.

El responsable de la capbrevació era el majordom del bisbe, càrrec d'importància menor al govern de la senyoria, com consta en una carta de 1344.

PROPIETARIS I MASOVERS

19

*El mas Espolla és conegut
des del segle IX amb el nom
de vilare spedulias.*

50

A la fi del segle XV, la Sentència Arbitral de Guadalupe, de l'any 1486, posava fi al règim de servitud pagesa. Aquest alliberament pagès no implicava, però, la desaparició del règim senyorial, ni el traspàs de la propietat, que continua compartida.

Amb tot, era evident que a partir de la desaparició de la servitud la societat pagesa havia de canviar considerablement. És en aquesta època quan es van començar a configurar els primers patrimonis pagesos a la senyoria de Bàscara. Assistim a una consolidació evident de les tinences, parcel·les de terra que conformaven la part de la senyoria territorial que era treballada per famílies

camperoles a canvi del pagament d'un cens.

A Bàscara, els patrimonis pagesos es trobaven en mans de molt poques famílies, que es van anar consolidant i augmentant en la riquesa amb aliances matrimonials, deixes testamentàries i compra-ventes concretes amb un calculada finalitat. Amb el temps, aquestes famílies pageses van acabar sent reconegudes com a propietaris per les legislacions liberals del segle passat.

Famílies com les Espolla, Llorens, Verdalet, Sagaró, Ventalló, Sembla, Compte i Riera van adquirir notorietat com a propietaris rurals durant l'Antic Règim, en el context d'una

societat closa en si mateixa que vivia fonamentalment de la terra. Una bona part d'aquestes famílies venien de lluny en la possessió de terres a la senyoria de Bàscara; algunes d'elles –Verdalet, Sagaró, Espolla, Llorens– eren esmentades en les capbreuacions dels segles XIII i XIV com a emissores de rendes a mans del bisbe i dels seus oficials. Aquests patrimonis pagesos es van mantenir en les mateixes mans d'una forma gairebé inalterable. El comportament va esdevenir, doncs, necessàriament endogàmic, per tal d'assegurar

un predomini que els beneficiava i incrementava el seu poder i la posició social que ostentaven. A principi del segle XIX els principals propietaris de terres de Bàscara eren encara, segons un llistat de les contribucions que havien de pagar, les famílies Espolla (720 rals), Sagaró (469 rals), Llorens (382 rals), Riera (362 rals) i el marquès de la Quadra (325 rals).

El patrimoni de la família Espolla, resident al mas del mateix nom, es va anar formant durant segles. Ja en un capbreu de principi del segle XIII surt esmentat un tal *Arnallus de Speoilla*. Els Espolla van habitar el mas fins a final del segle XVII (1677). El 1780 el bisbe Tomàs de Lorenzana va nomenar protectora dels pobres de la vila la família Espolla. En aquest llistat consten els principals propietaris i famílies benestants de la diòcesi.

El marquès de la Quadra no residia a Bàscara habitualment, tot i que hi tenia propietats considerables. Francesc Oliveras i Carbonell, marquès de la Quadra, era ciutadà honorat de Barcelona, originari de Pontós i domiciliat a Girona, en una casa palau edificada on avui hi ha l'església del Sagrat Cor. El rei Ferran VI havia concedit el títol nobiliari a Lluís Carbonell i Ferraz l'any 1757, i el títol va anar a mans de la família Oliveras, propietària de Castelló d'Empúries, per dret de pubillatge.

La situació d'aquests patrimonis pagesos va canviar notablement al llarg del segle XIX. Segons un llistat de l'ajuntament de Bàscara de principi del segle XX (1901), els cinc contribuents més importants de la vila eren en aquell moment Jaume Gustà

Testament de Francesc Puig, hostaler del portal de Bàscara

“(…) Item dexo a mon fill Antoni Puig per drets de llegítima paternal y maternal la casa de les voltes situada en la plaça de Bàscara, ab lo corral y paller contiguo a ella, excepto la botiga y taulell de la pescateria, que dexo y vull sia la propietat y us de mon hereter a baix escrit que se enten de sota les voltes de la mateixa casa de lo que nos serviem en compañía de m^o Miquel Vilar, y Martí Capdeaigua, lo demes que diem rebotiga y lloch i taulells de sota les voltes excepto com esta dit botiga y pescateria vull sia propietat y us de mon fill Antoni y que mon hereter no li puga posar estorp ni impediment algun.”

Arxiu parroquial de Bàscara, llibre 1 de casaments (1621-1703).

Vilert, Miquel Sibecas Sallera, Joan Mallolas Bach, Joan Bramon Garriga i Joan Compta Trull, tots propietaris rurals, excepte Bramon, que era metge.

Can Llorens. La casa pairal de la família Llorens es troba al carrer del Mar.

LA GUERRA DEL FRANCÈS

20

*Can Vidalic. Antic
hostal de la vila.*

va deixar escrit un relat en primera persona dels sis anys d'ocupació militar.

El resultat de la guerra va ser realment catastròfic. La vila va experimentar un fort retrocés demogràfic a causa de la mortalitat i a l'emigració interior. El 1808 hi havia a Bàscara un total de 80 famílies, en 77 cases i amb una població de fet de 293 habitants. El 1814, en acabar la guerra, la població s'havia reduït en 154 individus (52,6 %), dels quals 46 eren morts i 108 exiliats. La majoria dels desplaçats havien buscat refugi en poblacions veïnes, esperant poder tornar a la vila un cop acabés la guerra. Les baixes van afectar, d'una manera o altra, 61 de les 80 famílies. La guerra també va suposar pèrdues materials considerables. Del total de 77 cases, 40 van ser totalment o parcialment cremades i enrunades (51,9 %). Algunes d'elles no van tornar a ser reconstruïdes mai més.

El mapa urbanístic de la població va canviar considerablement: el castell va quedar gairebé destruït, sobretot les torres del sud-est i del nord-oest, com a conseqüència de les mines que els francesos van fer esclatar durant la seva retirada. La torre circular de la banda nord-est es

52

De 1808 a 1814, Catalunya es va veure implicada en l'anomenada Guerra del Francès, que enfrontava els sublevats espanyols contra la França napoleònica. En virtut del Tractat de Fontainebleau (1807), Espanya autoritzava l'emperador francès a travessar el territori espanyol amb els seus exèrcits per, suposadament, envair Portugal. Aquest tractat, de fet, deixava les mans lliures a Napoleó per treure partit de la feblesa política i de les discòrdies que hi havia en la família reial espanyola, entre el rei Carles IV i el seu primogènit, Ferran VII. L'abdicació dels borbons espanyols a favor de Napoleó li va permetre d'ocupar gairebé tota la península i de fer efectiu el seu control sobre l'Estat

espanyol amb l'entronització del seu germà, Josep Bonaparte, com a rei d'Espanya. Aquest fet va provocar una reacció de protesta i de rebuig que es va manifestar en una guerra de guerrilles que va durar sis anys. En ser comarca fronterera, l'Empordà va ser escenari de cruents enfrontaments i lloc d'aprovisionament dels francesos durant els setges de Girona. El general francès Suchet va establir campament i hospital de sang a la vila, en el temps que va durar la guerra.

El relat de la guerra i les conseqüències que se'n van derivar van quedar reflectits en els llibres parroquials de l'època. El rector, Salvi Ferrer, com si es tractés d'una crònica de guerra,

va salvar per les gestions d'un particular, per por que no afectés les seves propietats veïnes. També l'església va ser espoliada i els seus objectes de valor, majoritàriament de plata, lliurats pel rector als Miquelets - membres de la milícia popular catalana- per por que no fos robada pels francesos. En aquest punt el relat del rector és particularment crític amb l'actuació d'alguns habitants de Bàscara, que titlla de traïdors, pel seu afrancesament: "Quant incendiaren los francesos la vila de Bascara no incendiaren la iglesia, sino que feren al vespre una gran professó, afins ab un talám dolent que hi aviam deixat, per tota la vila, y despues finida la professó en la iglesia, cremaren en la iglesia lo dit talam; feren las porcarías los Gustá en las fonts baptismals, fer bituperis a las imatges, llevantos los brassos etc."

Algunes de les cases més importants de la vila també van ser cremades: les dels propietaris Compte, Espolla i Sagaró, la notaria dels Llorens i la rectoria van ser de les més afectades. Segons el rector, l'actuació dels francesos a la vila va ser la pròpia dels tirans que s'aprofiten de la debilitat i de la submissió d'una població esporuguida; els francesos feien treballar la població, sense jornal, en la reparació i consolidació de les muralles.

El pas del rei Ferran VII pel riu Fluvià. El 24 de març de 1814, l'exèrcit francès lliurava el rei d'Espanya al general Copons.

Relat de l'arribada a Bàscara del rei Ferran VII (1814)

"Avisado de que Su Majestad se acercaba, colocó sus tropas el día 24 a los primeros rayos de sol, en la orilla derecha del Fluvià. Lo mismo hicieron los generales franceses en la opuesta, y se formó un vistoso anfiteatro. Oyéronse muy luego alternativamente en ambos campos salvas y músicas que retumbaban por el valle, y se mezclaban al ruido y algazara de los soldados y paisanos que acudieron de la comarca. Un saludo de 9 cañonazos, precedido de un parlamento, anunció la llegada del rey Fernando, quien al poco rato se dejó ver en la ribera izquierda del Fluvià, acompañado

de su tío el infante Don Antonio y del mariscal Suchet con alguna caballería. El jefe del estado mayor francés Mariscal Saint-Cyr Nugues se adelantó para poner en conocimiento del general español, que iba a pasar Su Majestad el río, límpio entonces de ambos ejércitos. Sucedió así, y al sentar el rey a hora de mediodía el pié en la márgen derecha, solo ya con el infante su tío y la comitiva española, ofrecióle Don Francisco de Copons, hincada la rodilla en tierra y con el acatamiento correspondiente, sus respetos (...)"

MADOZ, P.: *Diccionario Geográfico-Estadístico-Histórico de España*, Madrid, 1847.

LA VILA DESPRÉS DELS BISBES

21

*El carrer de Girona
constituïa el principal
accés a la vila de Bàscara.*

54

La liquidació del règim senyorial no es va fer de cop. A principi del segle XIX es posava punt i final al domini que el bisbe exercia sobre la vila de Bàscara i el seu territori. L'anomenada *Ley de Señoríos* de 6 d'agost de 1811 havia suprimit les preeminències jurídiques de la noblesa i les Corts de Cadis de 1810-1813 determinaven la diferència entre la senyoria jurisdiccional i la territorial, i s'abolia la primera d'aquestes.

Com a conseqüència d'aquesta liquidació jurisdiccional, el castell episcopal de Bàscara va ser venut l'any 1814 i va passar a mans privades, situació en què s'ha mantingut fins a l'actualitat.

El pas de l'Antic Règim a l'Estat liberal no es va consolidar fins a la dècada dels anys 30, quan els successius governs liberals van prendre mesures adreçades a superar una societat anacrònica, enquistada en el passat. Un dels passos més significatius en aquest procés de construcció de l'Estat liberal van ser, sens dubte, les mesures de dissolució i de desamortització eclesiàstiques del ministre Mendizábal. Es pretenia un doble objectiu: trobar recursos per sanejar la hisenda estatal i permetre que les propietats eclesiàstiques —anomenades de mans mortes— passessin a mans “vives”, per tal de formar un cos de nous propietaris lligats al règim. El 19 de febrer de 1836 es promulgava el decret de subhasta pública

dels béns arrels de comunitats i corporacions religioses que havien estat prèviament exclaustrades o extingides. El 29 de juliol de 1837 s'expropiaven també els béns del clergat secular, es confiscaven les percepcions de delmes eclesiàstics i es prohibia a l'Església que pogués percebre cap tipus de contribució directa. En l'inventari de béns de la desamortització de Mendizábal consten a Bàscara un total de 18 finques desamortitzades, amb 27 vessanes de secà i 1,5 vessanes de regadiu.

La supressió del règim senyorial i l'acabament del domini dels bisbes de Girona, després de

gairebé mil anys, va donar pas a una nova organització social i municipal al voltant de l'ajuntament. Sabem de la situació deplorable en què es trobava una part de la població, que vivia en la més absoluta de les misèries. Les actes de l'ajuntament d'aquest principi de segle deixen constància de les famílies de pobres que necessiten rebre servei caritatiu: el 1902 es comptabilitzen un total de 14 famílies, el 1904 un total de 8 famílies i el 1908 un total de 10 famílies.

Sabem també que les finances municipals no passaven per un bon moment perquè el ple de l'ajuntament va acordar el dia 11 de maig de 1902 el trasllat de l'edifici consistorial per l'estat ruïnós que presentava: "el estado muy agrietado de la casa por dentro y fuera, amenaza derrumbarse la bóveda del primer piso".

Dictamen de la Junta Municipal de Sanitat, a proposta del metge Joan Batallé Amat

"(...) acordándose por la Junta Municipal de Sanidad: Primero, prohibir que se tenga depositado en la vía pública por mas de veinticuatro horas estiercol y toda materia orgánica que pudiera entrar en putrefacciones. Segundo, que los vecinos se abstengan de hacer servir de depósito la vía pública de las aguas sucias procedentes de fregaderos y los que dirigen a la

vía pública las aguas sucias de sus fregaderos con alguna abundancia que constituye charco deberan construir un deposito herméticamente cerrado para depositar las aguas procedentes de sus fregaderos. Tercero, que se prohíba asimismo dar escurridero a la vía pública de líquidos infectos de cualesquiera clase y procedencia que sean."

Arxiu Municipal de Bàscara, Llibre de sessions, acta de 26 de juny de 1904.

Calia, en certa manera, recuperar el temps i apostar per una modernització que resultava urgent d'endegar. El pas del segle XIX al XX es va fer amb la reclamació de les autoritats municipals a diferents organismes públics perquè executessin un seguit d'infraestructures que es consideraven vitals per a la població. En són exemples clars la construcció d'un pont sobre el riu Fluvià, reivindicat des de feia anys. L'any 1906 l'ajuntament acordava demanar a la Diputació de Girona que es fessin les gestions necessàries per promoure la construcció d'un pont. Pocs anys abans, el 1878, l'historiador Joaquim Botet i Sisó havia deixat escrita a la *Revista de Gerona* aquesta mateixa necessitat amb aquests mots:

"A pesar de haber en él una barca la falta de puente se ha hecho notar repetidas veces, ya ocasionando desgraciados accidentes, ya impidiendo frecuentemente el paso á los viajeros y á los trasportes en tiempos de lluvias: el cuerpo de Ingenieros tiene proyectado sobre este rio un puente metálico". Amb solucions provisionals diverses (passera de barques, pont de fusta, passera de formigó) que les pluges i les crescudes de la llera s'afanyaven a emportar riu avall, el pont no es va construir definitivament fins l'any 1940. També es reivindicava la millora de la xarxa viària, que es concretà el 1908 quan el Ministeri d'obres públiques va exposar al públic el projecte de carretera de Besalú a Sant Miquel de Fluvià, per Vilert, Orfes, Bàscara i Sant Mori.

Episcopologi medieval de Girona

ADAÜLF	785 – 815
VALARIC	816 – 834
GUIMAR	834 – 843
GODMAR I.....	844 – 850
ELIES.....	886 – 870
TEUTER	870 – 887
SERVUSDEI	886 – 906
VIGÓ.....	907 – 936
ARNULF I	954 – 970
MIRÓ II.....	970 – 984
GOTMAR II.....	985 – 993
ODÓ.....	995 – 1010
PERE ROGER	1010 – 1050
BERENGUER	
GUIFRED	1051 – 1093
BERNAT UMBERT	1093 – 1111
RAMON I.....	1112
BERENGUER	
DALMAU.....	1112 – 1140
BERENGUER	
DE LERS	1142 – 1160
GUILLEM	
DE PERATALLADA	1161 – 1168
GUILLEM	
DE MONELLS.....	1169 – 1175
RAMON GUISELL.....	1177 – 1196
GAUFRED	
DE MEDINYÀ.....	1196 – 1198
ARNAU DE CREIXELL.....	1199 – 1214
RAMON DE PALAFOLLS	1214 – 1218
ALAMAND	
D'AIGUAVIVA.....	1219 – 1227
GUILLEM	
DE CABANELLES	1227 – 1245
BERENGUER DE	
CASTELLBISBAL.....	1245 – 1254
PERE DE CASTELLNOU	1254 – 1279
BERNAT DE VILERT.....	1279 – 1291
BERNAT DE VILAMARÍ.....	1291 – 1312

Llistat dels rectors de la parròquia de Bàscara

1535-1561.....	Jeroni Sadurní
1561-1581.....	Bartomeu Subirà
1566-1620.....	Damià Seseres
1620-1626.....	Marc Saurí
1628-1634.....	Francesc Martorell
1634-1637.....	Joan Gifreu
1638-1639.....	Mateu Milà
1639-1641.....	Sadurní Pagès
1641-1643.....	Miquel Àngel Hortalà
1645-1646.....	Joan Salamó
1646-1659.....	Joan Quer
1660-1693.....	Miquel Llorens
1693-1698.....	Ponç Ferrer
1704	Jaume Parés
1705-1707.....	Miquel Prat
1707-1710.....	Josep Vergés
1710-1717.....	Genís Roura
1718-1740.....	Salvador Miàs
1740-1743.....	Domènec Lleonat
1743-1748.....	Erasme Carreras
1748-1756.....	Joan Llach
1757-1761.....	Josep Trullàs
1761-1763.....	Cosme Pagès
1763-1767.....	Bonaventura Ventós
1767-1769.....	Francesc Espolla
1769-1772.....	Aciscle Castellar
1772-1776.....	Josep Nató
1777-1782.....	Rafael Pagès
1782-1788.....	Tomàs Buscató
1788-1793.....	Sebastià Llorens
1794-1800.....	Joan Vidal
1800-1805.....	Joan Pasqual
1805-1814.....	Salvi Ferrer
1815-1820.....	Josep Gruartmoner
1820-1829.....	Francesc Costa
1829-1832.....	Joan Bassets
1833-1854.....	Joan Puxeu
1857-1860.....	Agustí Bosch
1864-1868.....	Josep Gener

1868-1924.	Ciprià Moliner
1924-1959.	Josep Trayté
1960-1986.	Ignasi Comalat
1986-1989.	Josep Iglésias
1989-1996.	Marc Ferrer
1996-	Florentí Luís

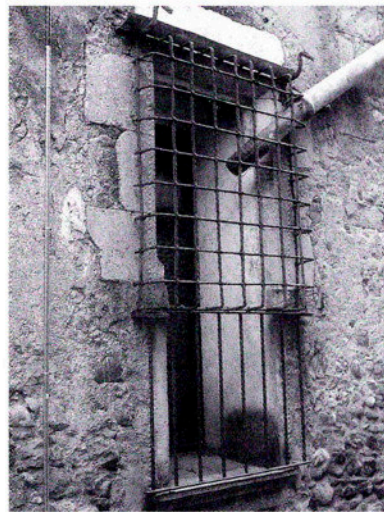
Llistat dels notaris que van exercir a Bàscara

any documentat notari

1267	Ramon Saurí
1298	Guillem Burgués
1303-1326	Pere Ferrer
1310-1344	Guillem Sanç
1349-1362	Francesc Sanç
1365-1369	Jaume Sanç
1362	Pere Pelegrí
1363	Jaume de Vall
1365	Jaume d' Olzinelles
1373-1377	Pere Batet
1379	Miquel de Casanoves
1380	Francesc Ruyll
1381	Francesc Barrera
1382	Ferran Barrera
1385	Roart
1388	Francesc Boil
1394-1402	Guillem Sallera
1409	Guillem Cella
1428-1429	Jaume Riera
1432	Pere Puig
1444	Pere Ferrer
1473	Miquel Maians
1490-1504	Pere Cella
1510-1536	Joan de Fontcella
1544	Jaume Safontcella
1589	Francesc Vinyes
1589-1599	Amer Sala
1611-1614	Cristòfol Metge (reial)
1612	Miquel Metge

1617	Joan Cordes
1632-1635	Jaume Ramon Sala (reial)
1633-1677	Miquel Vila (reial)
1638	Francesc Calderó
1638-1649	Rafael Ballell (reial)
1671-1686	Jeroni Peirolí
1681-1714	Josep García de Oñate (apostòlic)
1683	Francesc Mota (apostòlic)
1691	Jaume Ros (reial)
(*1618)	Joan B. Ferrer i Ferran
1703-1726	Ignasi Ferrer i Roig
(*1715- +1756)	Ignasi Ferrer i Motas
1720-1737	Francesc Mota i Ribas
1726-1747	Benet Ferrer i Vila
1742-1743	Josep Pla
1757-1795	Tomàs Bassols i Crosas
1765-1774	Miquel Bohigues
1764-1781	Manuel Gaubert i Duran
1783-1832	Benet Llorens i Ferrer
1830-1838	Joan Llorens i Torras
1867-1875	Francesc Rovira i Vilarrubia

57

*Finestra i
enreixat de
l'antiga casa
dels notaris
Sala, al carrer
Gispert.*

EL MUNICIPI

22

58

L'origen de l'actual mapa municipal de Catalunya es troba, sens dubte, en les divisions territorials produïdes en l'època medieval. Històricament i políticament, el territori de Bàscara va pertànyer, després de l'organització territorial feta pels carolingis a final del segle VIII, al comtat de Besalú. Amb la divisió reial del territori en vegueries, produït durant la Baixa Edat Mitjana, Bàscara va formar part de la vegueria de Besalú. El sistema de vegueries es va mostrar com a divisió administrativa pròpia de Catalunya.

Cap a l'any 1600 els geògrafs Pere Gil i Esteve Cobera van fer un intent de superar l'excessiva fragmentació jurisdiccional

Calabuig. Durant l'època medieval les terres i el nucli de Calabuig pertanyien al comtat d'Empúries.

d'època medieval, dividint el territori en demarcacions territorials de gran extensió, que van anomenar comarques. Bàscara quedava inclosa en la comarca de Girona, que prenia bona part del territori dels antics comtats d'Empúries i de Besalú.

El decret de Nova Planta de 1716 va suprimir la divisió pròpia de Catalunya en vegueries i la va substituir pels corregiments, demarcacions administratives d'origen castellà. Bàscara va passar a

formar part del corregiment de Girona.

Durant l'ocupació napoleònica Catalunya va ser dividida territorialment en departaments. El 26 de gener de 1812 Napoleó signava el decret de segregació de Catalunya, pel qual quedava unida a França i el seu territori organitzat en base al sistema departamental francès. El Departament del Ter, amb capital a Girona, fou subdividit en tres districtes i Bàscara va

passar a formar part de la sotsprefectura de Figueres. Com a divisions més petites hi havia els cantons; així, el 25 d'abril de 1813 es van reunir a Bàscara els batlles que formaven el cantó de Bàscara i que eren: Bàscara, el Vilar i Terradelles, Calabuig, Camallera, Espàsens, Esponellà, Fallines, Galliners, Llampaias, Ollers, Orfes, Sant Esteve de Guialbes, Sant Marçal de Quarentella, Orriols, Parets d'Empordà, Sant Mori, Vilademuls, Viladesens, Vilamarí, Vilarrobau, Vilaür i Vilopriu.

Va ser a principi del segle XIX, durant el període constitucional de Cadis (1812), quan es donà un caràcter administratiu als municipis, com a instruments de gestió local i per tal de superar les

velles divisions territorials de caire jurisdiccional. La divisió territorial vigent en corregiments va ser substituïda el 1833 per les províncies. Aquest sistema de divisió territorial havia de permetre exercir un major control des del govern central, mitjançant el governador civil i la Diputació provincial. Aquesta divisió es va completar el 1834 amb la divisió dels partits judicials; Bàscara quedava integrada en el partit judicial de Girona.

Durant la Segona República, la Generalitat va decretar una nova divisió territorial en 9 vegueries i 38 comarques (1936), que no es va arribar a implantar mai a causa de l'inici de la Guerra civil. En aquesta divisió comarcal de 1936, el municipi de Bàscara va ser inclòs en la

vegueria de Girona i dins de la comarca de l'Alt Empordà.

Des de 1987, amb l'aprovació de la Llei sobre l'Organització Comarcal de Catalunya, coexisteixen la divisió provincial del segle passat i la comarcal.

El municipi està format avui per la capital, Bàscara, i dues poblacions agregades -Calabuig i Orriols-. En el terme de Calabuig ha aparegut en els últims anys el nucli urbanitzat de les Roques, majoritàriament de segones residències.

En el debat hagut en aquests últims anys sobre la validesa de l'actual organització territorial, no ha arribat a quallar la proposta de vertebrar el territori en base a les municipalies, que tenien el significat de "conjunt de nuclis de població (municipis) dins dels quals es produeixen relacions humanes quotidianes". Segons aquesta divisió, promoguda per Casassas i Clusa (1981), els municipis de Cistella, Lladó, Cabanelles, Navata, Vilanant, Ordis, Avinyonet de Puigventós, Pontós, Garrigàs, Bàscara, Borrassà i Vilaür formarien la municipalia de Bàscara-Navata. Es preveia que les municipalies rebrien competències locals delegades de la Generalitat.

Orriols era un domini del comtat de Girona.

ABANS DE LA GUERRA

23

El rentador.

60

El migdia del dia 14 d'abril de 1931, Lluís Companys, destacat polític d'ERC, partit guanyador a tot Catalunya de les eleccions municipals, proclamava la República des del balcó de l'Ajuntament de Barcelona, on s'hissava la bandera tricolor i la catalana. Pocs minuts després, Francesc Macià, també d'ERC, proclamava l'Estat Català, dins d'una confederació d'estats ibèrics. Es posava fi, de fet, al regnat d'Alfons XIII (1886-1931) que, com a resultat de la desfeta de les forces monàrquiques en les eleccions, passava a l'exili.

Els anys previs a la proclamació de la república van ser anys d'inseguretat i

d'agitació social. Tot i que podria semblar que en els pobles petits aquests moviments socials quedaven amortits pel baix nombre d'habitants i per la tranquil·litat de la vida quotidiana, lluny dels ambients polítics i socials de les ciutats, el cert és que també en aquestes poblacions es respirava la necessitat de canvi. Des de l'any 1923, l'ambient polític espanyol havia estat dominat per la Dictadura de Primo de Rivera, règim dictatorial de fort component anticatalanista, que va abolir l'assaig d'autogovern protagonitzat per la Mancomunitat de Catalunya (1914-1925), institució política catalana constituïda per la unió de les quatre províncies.

Aquest clima d'inseguretat i d'agitació social que es vivia a final dels anys vint feia temps que s'anava alimentant: l'any 1905 l'ajuntament va haver d'ordenar el tancament d'establiments comercials a partir de les deu de la nit, a conseqüència de les queixes dels veïns per l'existència d'aldarulls al carrer

És també conegut i explicat pels més vells de la vila que en el tombant del segle XIX al XX, i atesa la freqüència de pas de tropes militars de signe polític diferent que pernoctaven a la vila, les autoritats municipals van inventar un sistema per "estar bé" amb tothom que consistia a

girar el rètol de fusta que indicava el nom de la plaça segons la ideologia de les tropes que hi feien estada. El rètol es trobava emplaçat a la paret de can Mallolas, a l'actual plaça major i l'"invent" va ser descobert per un comandant, que va obligar les autoritats a batejar la plaça amb el nom del rei Alfons XII. Amb la proclamació del nou règim republicà, la plaça va rebre el nom de plaça de la República i l'antic cartell de fusta va ser substituït, de manera definitiva, per un de pedra.

D'aquests anys, són alguns dels intents de millora de les infraestructures de la vila i la voluntat política impulsada pels sectors més catalanistes d'avançar en el progrés del municipi. A les ja esmentades

peticions de construcció d'un pont que, d'una vegada per totes, solucionés el problema secular del pas del riu Fluvià, i de l'impuls donat a la construcció de la carretera que hauria d'unir Bàscara amb Banyoles per Esponellà, s'afegeixen la construcció, en aquest sector de la població que quedava per urbanitzar, de les escoles públiques per a nens i nenes i el trasllat del cementiri. L'any 1934, l'ajuntament va prendre la decisió de construir un nou cementiri en un solar de la carretera de Calabuig per tal de deixar fora de servei l'antic cementiri parroquial, situat a tocar la façana de migdia de l'església; aquest no va ser enderrocat fins el 1982, tot i que va quedar inutilitzat.

L'antic camí de França passava per davant de can Vidalic per accedir a la vila a través del porxo.

Durant els anys de la república es van començar a manifestar, si bé no d'una manera violenta encara, les diferències ideològiques que separaven els sectors de la vila alineats amb un o un altre bàndol. Aquestes diferències es van anar radicalitzant en pocs anys, fins al punt que els balls de la festa major se celebraven en dues sales diferents, a la sala municipal i en un local habilitat a can Tarrés, al carrer Girona.

Plaça de la Constitució. A la banda de migdia es conserven encara alguns dels porxos medievals.

LA GUERRA CIVIL

24

62

Les notícies de la revolta militar del 18 de juliol de 1936 es van escampar ràpidament, a través de les poques ràdios que hi havia i amb pas de la gent que arribava a Bàscara per la carretera de Girona. La guerra va deixar la població, com tantes d'altres, sacsejada per una onada revolucionària que va dividir la població físicament i emocionalment, va escapar famílies i va deixar les seves profundes i doloroses petjades per molts d'anys: combatents al front de guerra, homes amagats per no ser represaliats o per defugir l'enviament al front, i famílies dividides per les idees.

El 2 d'agost de 1936 un decret municipal executava l'ordre de la

Generalitat de 21 de juliol que disposava el cessament dels regidors no afectes al Front Popular. El decret legalitzava també les milícies antifeixistes per procurar la defensa de la República i permetia l'organització de comitès locals de defensa.

El 29 de setembre de 1936 es produïa la dimissió de l'alcalde, Josep Parés, "per les diferències sorgides entre els comitès antifeixistes d'aquest terme i aquesta alcaldia respecte al compliment de certs preceptes o disposicions del govern de la Generalitat de Catalunya, quina execució s'encomana als ajuntaments i alcaldies, mentre que per part dels comitès s'entrebanca la seva actuació." És nomenat alcalde Martí Farreró, tot i que el seu nomenament va ser testimonial pel període d'inactivitat que va obrir en el govern municipal.

El dia 9 d'octubre de 1936, la Generalitat decretava la creació dels consells municipals i la consegüent derogació dels comitès antifeixistes. El nou consell municipal de Bàscara es constitueix el dia 24 d'octubre de 1936. Estava format per sis consellers de la CNT, tres d'ERC i dos del PSUC. ERC i PSUC no estaven d'acord amb la representació donada a la CNT i es van retirar de la sala de plens. Es va elegir conseller primer

Durant la guerra, els queviures es van racionar per donar abast a la població. Amb el poc que hi havia, a les antigues botigues de queviures es podia trobar un xic de tot.

Genís Serrats (CNT), per cinc vots a favor i un en blanc. Serrats era el capítol del comitè de milícies antifeixistes d'Orriols, que es va fer famós per la crueltat i implacabilitat de les seves accions repressives, molt en especial per la persecució de tot allò que impliqués discrepància política i pel seu anticlericalisme exacerbat. De l'acció d'aquest comitè encara avui queden testimonis gravats en monòlits de pedra que es poden veure, per exemple, en la carretera que va de Bàscara a Esponellà, en el terme d'Orfes.

El consell municipal va funcionar a partir d'aquest moment amb els únics electes de la CNT: Genís Serrats, Martí Farreró, Rafael Teixidor, Enric Massanas, Josep Pujol i Alfons Juher.

El 31 d'octubre de 1936 l'alcalde proposava al ple que fossin incautades les propietats següents: les cases de Ferran i Jaume Gustà, pare i fill. Durant la guerra, la casa Gustà va ser seu del servei d'aprovisionament de la Cooperativa d'Ordre Públic; també la casa Espolla, deshabitada, propietat de Ricard Fàbregas, la casa Riera, deshabitada, propietat de Frederic Riera, i la rectoria.

El 28 de novembre de 1936 es creava una regidoria de cultura, una de defensa i una altra d'abastaments per "controlar de una manera totalitaria la cantidad, la calidad y los precios de detalle, de lo que es el aprovisionamiento local".

El 31 de desembre de 1936 Genís Puig era nomenat nou regidor en representació de la Unió de Rabassaires. Aquesta decisió va ser protestada un mes després per la UGT i ERC, perquè aquesta organització no estava legalment constituïda a la població. En aquest mateix ple s'acordava la municipalització de la propietat rústica i urbana del municipi; aquesta decisió va provocar la forta oposició de la

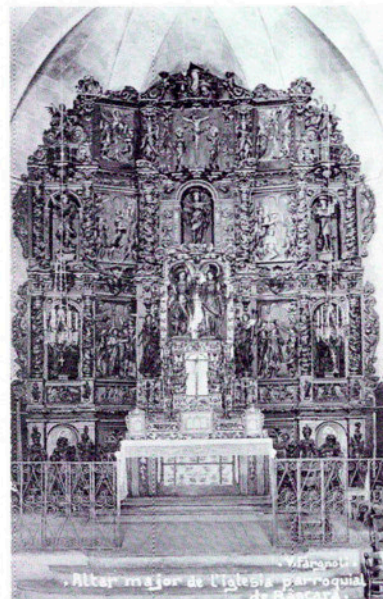
UGT i d'ERC per considerar-la excessivament revolucionària.

El 31 de gener de 1937 es constituïa el nou consell municipal amb els representants següents: Genís Serrats, Enric Massanas, Rafael Teixidor i Josep Pujol, per la CNT; Josep Teixidor i Joan Mercader, per ERC; i Joan Soler, Mateu Bruset i Josep Armengol, per la UGT. Josep Teixidor, d'ERC, era designat conseller primer. A partir d'aquest moment, es va intensificar la lluita política al consell per desfer l'hegemonia de la CNT, que va culminar a final d'abril de 1937, quan la CNT va perdre la majoria al consell: cinc consellers d'ERC, tres de la CNT i dos del PSUC.

El 23 d'octubre de 1937 arribava un grup de 31 refugiats, que eren allotjats a la rectoria. A final d'any, el tema dels refugiats va esdevenir un problema municipal. El 25 de desembre un grup d'aquests refugiats es van manifestar davant de la casa del tinent d'alcalde per demanar que se'ls donés alguna cosa per menjar.

El 5 de maig de 1938 va dimitir el conseller primer, Pere Armengol. El 16 del mateix mes era nomenat nou conseller primer Lluís Alsina.

El 27 de novembre de 1938 es va declarar una epidèmia de diftèria

Retaula barroc de l'altar major de l'església parroquial de Bàscara, cremat durant la Guerra Civil.

a la vila. Sanitat va ordenar la clausura de les escoles, la sala de ball i els cafès de la població.

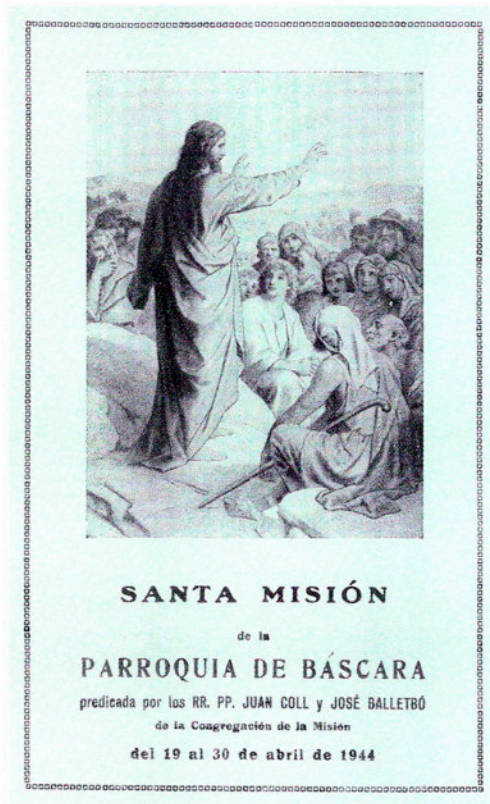
Segons un estudi publicat al diari *El Punt* (1996), en els fronts de guerra van morir un total de set combatents de Bàscara, un d'Orriols i un de Calabuig: Pere Armengol, Joan Casellas, Joan Ferrer, Josep Mallol, Martorià Parés, Cisto Teixidor i Josep Torrent; Josep Llorens (Calabuig) i Genís Serrats (Orriols).

EL FRANQUISME

25

64

El dia 4 de febrer de 1939, l'exèrcit del general Franco ocupava la ciutat de Girona i cinc dies més tard arribava a la frontera francesa. El dia 8 de febrer de 1939, el cap militar de la quarta divisió de Navarra declinava qualsevol responsabilitat que pogués recaure pels fets comesos des del febrer de 1936 fins a aquella data, designava nou alcalde de la vila de Bàscara, Josep Mallolas i Galí, i restituïa també en el seu lloc el secretari titular, Josep Reglà i Parés. La Guerra Civil no havia acabat encara (no acabaria fins el dia 1 d'abril de 1939), tot i que en aquells moments ja feia temps que s'evidenciava la incapacitat del govern republicà per reaccionar davant d'un aixecament militar

*Cartell de la Santa Missió
predicada a Bàscara
el 1944.*

que va derivar en guerra civil. S'iniciava d'aquesta manera un règim dictatorial que duraria gairebé quaranta anys.

S'iniciava també un llarg període de repressió política, de represàlies personals i d'opressió en tots els àmbits de la vida del país. No havien tingut cap resposta les paraules pronunciades pel president Manuel Azaña al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona, quan va parlar de la necessitat de "pau, pietat i perdó" en un discurs pronunciat el 18 de juliol de 1938.

Les primeres decisions preses per les noves autoritats franquistes anaven encaminades a esborrar, per la força d'un poder que els havia estat donat per dret de victòria militar, tots els senyals que poguessin recordar el període republicà. El dia 26 de febrer es donava una nova titulació als carrers: la plaça de la República passava a ser de José Antonio Primo de Rivera, la plaça Francesc Macià era la nova plaça de l'església, el carrer de Girona esdevenia la nova Avenida del Generalísimo Franco, el carrer de Pi i Margall era el carrer de Sant

Sebastià i el carrer de Parets el nou carrer de José Calvo Sotelo, tot i que tres mesos més tard es va acordar retornar als carrers la denominació que tenien abans de la República, a excepció de la plaça i del nou carrer de Banyoles, que passava a ser de José Antonio Primo de Rivera. A les actes municipals va començar a aparèixer l'expressió "Año de la Victoria".

No es van fer esperar les depuracions i represàlies per les tendències polítiques demostrades durant el període republicà i, sobretot, durant la guerra. L'estanquer d'Orriols va ser destituït per ser membre del comitè de milícies antifeixistes, i la concessió del seu establiment es va donar a una "persona de muy buenos antecedentes, y afecta al Glorioso Movimiento Nacional". El 23 d'abril es va disposar la depuració dels funcionaris municipals que no tinguessin un passat sense cap dubte. Calia demostrar la fidelitat als principis del *Movimiento* i per això es va acordar el 22 d'octubre en sessió plenària que l'ajuntament contribuiria amb 30 pessetes a la col·lecta per oferir al general Franco l'espasa de la Victòria.

Una de les primeres mesures que van adoptar les autoritats franquistes va ser la reparació de l'església, molt malmesa durant la guerra per haver servit

d'intendència militar. Els excessos revolucionaris d'alguns vilatans havien provocat la desaparició dels retaules de l'església parroquial, entre ells el de l'altar major, que va ser cremat l'any 1936; també van desaparèixer les tres campanes majors, llençades al buit des del campanar. El ple de l'ajuntament va acordar el dia 10 de desembre pagar 998 pessetes per la compra de dues imatges dels patrons de la parròquia a l'empresa "El Arte cristiano" d'Olot, 658 pessetes i 25 cèntims per treballs de fusteria i compra d'un confessionari i 183 pessetes i 50 cèntims per treballs de paleta a l'església.

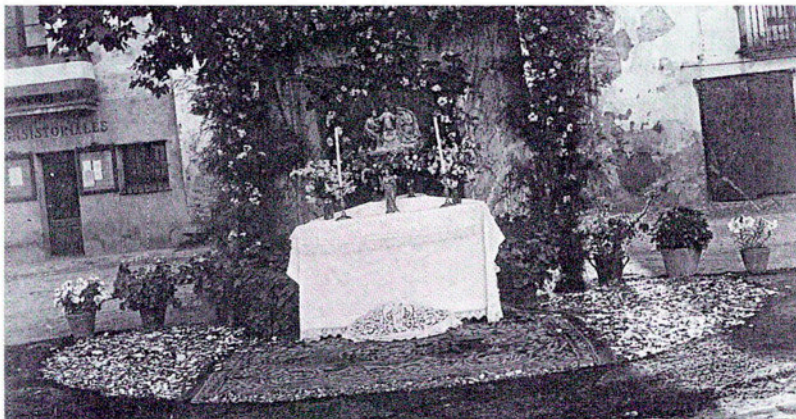
Immediatament, es van començar les obres per canalitzar el rec del molí de Calabuig. El 14 de novembre de 1939, l'ajuntament va pagar una quantitat econòmica per la

construcció d'aquest canal. També s'iniciaven les obres de construcció del pont sobre el riu Fluvià, amb l'ocupació forçada de presoners de guerra que hi van treballar durant anys.

El 31 d'octubre de 1939, era nomenat nou alcalde Joan Dalmau Bataller, per trasllat de domicili de l'anterior.

L'any 1944, amb motiu de la predicació de la Santa Missió, el rector s'adreçava als parroquians amb aquests termes: "*Nunca en la Iglesia, y mucho menos en tiempo de Santa Misión, se admiten diferencias de clases ni ideologías. No dejes, pues, de asistir a todos los actos de la Santa Misión.*"

Altar de Corpus vestit a la plaça major.

LA DEMOCRÀCIA

26

*Imatges de la gran nevada
del gener de 1985.*

66

És innegable el salt qualitatiu que el municipi de Bàscara ha experimentat durant els vint-i-cinc anys de recuperació de les llibertats democràtiques; i aquest progrés és mèrit de tots: de l'entusiasme, l'esforç i la tenacitat de la societat civil, de les autoritats que han liderat aquest procés, de les entitats i associacions que han recuperat el pols social i cultural del municipi.

En vint-i-un anys de democràcia, el municipi de Bàscara ha tingut només dos alcaldes: Josep Parer i Ripoll (1979-1983), d'Orriols, i Lluís Lloret i Quer (1983-2000), de Bàscara. El primer es va presentar per CiU i el segon ha encapçalat una candidatura

d'independents (Amics del Municipi) i més tard (1995) una de CiU. En totes les legislatures s'han configurat majories absolutes a l'Ajuntament, amb el predomini de CiU (1979-1983, 1995-1999 i 1999-) i dels independents d'Amics del municipi (1983-1987, 1987-1991 i 1991-1995). CiU és la força política que ha tingut representació municipal durant més legislatures, en un total de cinc. ERC ha obtingut representació en dues legislatures, i les antigues UCD i AP en només una. Durant aquests anys, l'ajuntament només ha comptat amb la presència d'una dona regidora, Concepció Alsina i Barceló, d'Unió d'Independents (1995-1999). L'ajuntament està format

per set regidors, elegits democràticament per sufragi universal cada quatre anys. Tot i que en els primers anys de la democràcia, la secretaria de l'ajuntament va ser ocupada pel secretari titular, actualment aquestes tasques van a càrrec d'una secretària habilitada. L'edifici municipal es troba situat des de final de 1994 a l'antic casal Ferrer, a la plaça major. La casa de la vila va ser inaugurada el 18 de desembre d'aquest any amb la presència del President del Parlament de Catalunya.

En aquests anys, s'ha hagut de fer front a tres qüestions principals: la necessitat urgent de planificació urbanística;

l'endarreriment municipal pel que fa a obres d'infraestructura i d'equipaments; i la recuperació del dinamisme social i cultural.

Segurament, la qüestió més polèmica d'aquests anys ha estat la necessitat d'iniciar la planificació urbanística dels tres nuclis del municipi, per tal de preveure el creixement urbanístic, mentre s'anaven despoblant progressivament els nuclis històrics. En aquest sentit es planifiquen les urbanitzacions de les Roques (Calabuig), Can Baster i Dalmau (Bàscares); es planifiquen també les zones destinades a equipaments esportius i culturals i es preveu una zona industrial a Orriols, que no s'ha desenvolupat.

El gruix de les necessitats del municipi radicava en les obres d'infraestructura i d'equipaments. La dictadura

havia comportat una paràlisi gairebé total de les necessitats bàsiques d'una població moderna. Sense la pretensió de ser exhaustius, s'ha actuat en la xarxa d'aigua potable i tractament d'aigües residuals, serveis públics (assistència social, llar d'infants, recollida de deixalles i neteja) el pavimentat i enllumenat de carrers, la rehabilitació dels nuclis històrics, l'adquisició de patrimoni municipal i la urbanització dels accessos viaris. Pel que fa a equipaments, cal destacar l'adquisició i remodelació de la casa de la vila, els locals socials municipals, el camp d'esports i les pistes poliesportives de Bàscares i Orriols.

Un dels projectes més ambiciosos liderats pel municipi de Bàscares va ser, sens dubte, el projecte de creació de l'àrea

bàsica de salut de Bàscares (setembre de 1985), segons el nou mapa sanitari elaborat per la Generalitat. L'ajuntament de Bàscares va proposar crear aquesta nova àrea de salut que havia d'incloure els municipis de Camallera, Cervià de Ter, Colomers, Garrigàs, Garrigoles, Palau de Santa Eulàlia, Pontós, Sant Jordi Desvalls, Sant Miquel de Fluvià, Sant Mori, Vilademuls, Viladasens, Vilaür i Vilopriu. L'àrea bàsica de Bàscares, integrada finalment per 11 municipis, va ser aprovada per ordre de la Generalitat de 6 de juny de 1991.

Cal assenyalar, també, la importància de la dinamització social i cultural en una població de reduïdes dimensions demogràfiques i la recuperació del seu passat històric. En aquest sentit, s'han recuperat tradicions com el mercat setmanal, el mercat dels tortells i l'aplec del Remei (Orriols). La política municipal de subvencions a entitats culturals i de promoció de la cultura ha contribuït, en part, a incentivar el dinamisme cultural i esportiu, l'empenta del qual s'ha degut fonamentalment a l'activitat de les associacions i entitats privades: El Pessebre, Comissió de Reis, C.F. Bàscares, Associació de pares, Amics de la sardana, corals parroquials, grup de teatre, comissió del mercat dels tortells...

Actes commemoratius de l'homenatge a l'historiador Joan Reglà (1984).

L'ESCOLA

27

68

La primera notícia que es té de l'existència d'una escola a Bàscara és del segle XIV. L'any 1356 el bisbe va donar llicència a Pere de Puig, clergue de Saus, perquè suplís Arnau de Pont, domer de Serinyà, que tenia permís per a establir-se a la vila de Bàscara per a ensenyar-hi gramàtica. Els estudis de gramàtica i de lògica eren considerats superiors als de primeres lletres i d'aquí que per poder-los impartir es necessités la llicència expressa del bisbe, que n'exercia el control.

A principi del segle XIX, portava l'escola un tal Jaume Camó, mestre de lletres. Sabem que aquest mestre va ser foragitat de Bàscara durant la guerra i

Grups de nens i nenes de l'escola de Bàscara als anys quaranta.

que els francesos varen imposar un mestre afecte a la causa. El rector va denunciar aquests fets en la crònica de la guerra que va deixar escrita en els llibres parroquials: "Mes tambe posaren mestre de lletras en Bascara alguns particulars que tenian criatures, obligant a certs altres particulars, a dar tant cada mes a dit mestre mediànt la forsa francesa".

A principi del segle XX, les escoles municipals es trobaven emplaçades en una casa del carrer Major. El 1903 Albert Riera i Sirvent va llogar aquesta casa a l'ajuntament perquè servís de local d'escoles i habitació de professors. La tutela eclesiàstica de l'ensenyança primària es

mantenia a principi d'aquest segle, perquè el 1905 el vicari general del bisbe va nomenar el rector de Bàscara, Ciprià Molinet, representant de la Junta Local de Primera Ensenyança. No era menys ferri el control que l'administració de l'Estat realitzava del sistema educatiu. El 28 de juny de 1908 l'ajuntament comunica als mestres l'obligació de tenir hissada la bandera espanyola durant les hores de classe, tal i com havia disposat la superioritat.

L'any 1903 hi havia, segons un cens municipal, 30 nens i 20

nenes a l'escola de Bàscara. També hi havia escoles a Orriols (19 nens i 18 nenes) i a Calabuig (12 nens i 9 nenes). En aquells anys, un edicte municipal (1908) obligava els mestres a tenir enlairada la bandera espanyola durant l'horari lectiu.

Durant la Guerra Civil els materials didàctics de l'escola de Bàscara van ser incautats per l'ajuntament, segons un edicte de desembre de 1936. El nou consell municipal, de majoria anarquista, va decidir introduir l'ensenyament mixt a l'escola de Bàscara. El 1938 es va habilitar per a escola de pàrvuls la planta baixa de la casa Espolla, on hi havia una fàbrica de botons.

L'acabament de la guerra i l'inici de la dictadura va capgirar el sistema educatiu de soca-rel. Van ser anys molt durs, i amb un control molt fort per part de

l'administració i de l'església. L'ensenyament diferenciat per sexes, una disciplina que no deixava lloc a l'expressió espontània ni lliure i un ensenyament enciclopèdic i memorístic eren alguns dels trets de l'escola d'aquell temps. Que els fills, i sobretot les filles, anessin a l'escola en un poble petit era, sovint, un privilegi que no totes les famílies es podien permetre. Calia compaginar les feines de casa i del camp amb l'aprenentatge de les "primeres lletres"; malauradament, els marrecs sortien de l'escola quan sabien llegir, escriure i calcular mínimament.

L'intervencionisme del règim i de l'església era evident. Calia mantenir la població sota el ferm control de l'obediència política i la disciplina escolar era un dels instruments més eficaços per aconseguir aquest objectiu.

Els temps han canviat i l'escola ha viscut una transformació renovadora radical. Amb la implantació del nou sistema educatiu, els nens i nenes de Bàscara, Calabuig i Orriols realitzen l'ensenyament infantil i primari (fins als 12 anys) a l'escola de Bàscara; amb tot, en el centre també hi ha matriculats alumnes dels pobles del voltant. L'edifici actual, remodelat a principi dels anys vuitanta, va ser construït a l'inici del segle XX i des de l'any 1984 porta el nom de l'historiador Joan Reglà, fill de la vila. La inauguració de la remodelació de l'escola va tenir lloc el diumenge 4 de març de 1984 i va estar presidida pel llavors conseller de Cultura, Joan Guitart. L'escola disposa de cinc aules, menjador i serveis administratius i d'uns espais escolars d'esbarjo connectats a la zona esportiva municipal.

Tot i les mancances, les escoles rurals han esdevingut un dels eixos bàsics del sistema educatiu primari del nostre país. Sense renunciar als serveis que pot oferir una escola urbana, les escoles rurals permeten dibuixar un model d'ensenyament-aprenentatge individualitzat, on les capacitats individuals de cada alumne troben la seva expressió en interacció amb l'entorn.

Grup mixt de l'escola de Bàscara als anys setanta.

SOCIETATS I ASSOCIACIONS

28

Coral parroquial de Bàscara el 1958.

70

L'existència de societats i d'associacions ha estat sempre un bon indicatiu per determinar l'activitat i el dinamisme d'una població. Entitats de caire civil, cultural, esportiu, religiós i assistencial van començar a proliferar a final del segle passat, coincidint amb la permissivitat que les lleis donaven als drets d'associació i de reunió, recollits en el constitucionalisme del segle XIX.

A Bàscara, la primera associació coneguda és de tipus assistencial. Tot i que no es coneix la data de la seva fundació, s'esmenta per primera vegada, coincidint amb l'inici d'aquest segle (1911), la "Sociedad de socorros mutuos

La Caridad Bascarense". Les societats de socors mutus eren un sistema d'associació mutualista, constituïda per individus afectats per un mateix interès o risc que, d'aquesta manera, rebien ajuda en cas de necessitat derivada d'accidents laborals, malaltia, invalidesa, etc. El local social de l'entitat es trobava situat al bell mig de la població, al carrer Safonselles número 10. No coneixem ni el número d'associats ni els serveis que dispensava als mutualistes, que devien pagar una quota, fixa o variable, per beneficiar-se d'aquestes prestacions assistencials.

A principi de segle funcionava també una "Associació parroquial de pares de família".

Aquesta associació va promoure la creació d'una secció recreativa –L'Elenc– que s'encarregava d'organitzar, entre d'altres, vetllades teatrals. El primer acte públic de l'Elenc va ser una vetllada teatral que va tenir lloc un 12 d'agost d'un any que no podem precisar amb un programa que inclou dos sainets: *Boigs fan bitlles* i *La família Picarol*. El mateix any es va constituir la secció infantil de l'Elenc.

El 28 d'abril de 1929 aquesta secció posava en escena el drama en vers *El camí del vici*,

de Josep Abril i Virgili, amb un repartiment format per joves de la vila. El Nadal d'aquest mateix any, la secció posava en escena els pastorets d'Abril i Virgili titulats *Redempció*, que havien estat musicats pel compositor de Bàscara Josep Reglà. En no poques ocasions, alguns membres d'aquesta secció artística van escriure joguines teatrals que posaven en escena. És el cas del capritx còmic *Honrant els pares*, de Pere Bataller Giró i del quadre dramàtic *Cor noble*, escrit per Pere Joaquim Rosés.

També als anys 20 d'aquest segle es devia fundar la "Societat recreativa Art i Amor", que, malgrat tot, no es constituiria legalment fins el 30 d'agost de 1941. La primera junta directiva de la societat va ser nomenada pel governador civil, d'acord amb la Llei d'associacions de 30 de juny de 1887; la van formar: Agustí Riera, president, Josep Mir, vicepresident, Esteve Geli, Joan Recasens i Josep Gañil, vocals, Pere Bataller, tresorer, i Ramon Bataller, secretari.

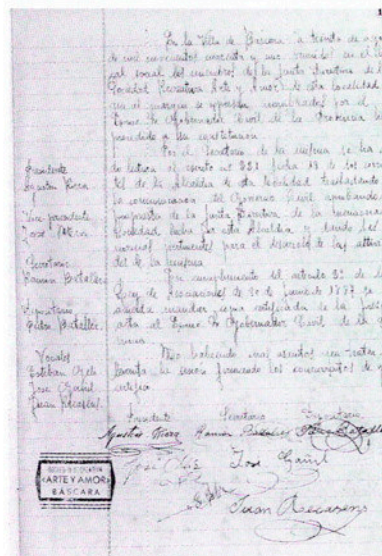
La societat tenia 95 socis fundadors que pagaven unes quotes d'una pesseta o de dos rals. Si tenim en compte que el municipi de Bàscara tenia el 1940 un total de població de 857 habitants, comptar en el moment de la fundació amb un

capital social de gairebé un centenar de socis no era pas una nimietat.

Entre les activitats de la societat hi havia actes festius de tota mena, entre els quals destacaven els balls de societat i l'organització de la festa major i la festa petita, en honor de Sant Sebastià. La societat disposava d'un local de la seva propietat, en el solar del que antigament havia estat l'hospital de pobres.

La importància de la "Societat recreativa Art i Amor" en l'ambient cultural de la vila va fer que l'Associació Parroquial de Pares de Família es fusionés amb aquesta societat i que l'antiga secció artística de l'Associació Parroquial de Pares es constituís com a secció dramàtica de la societat el 1931. És en aquest moment quan es representen obres de la talla de *La puntaire catalana* (1931) i *Terra Baixa* (1931). A final dels anys 50, una segona generació d'artistes d'aquesta Secció dramàtica es coneixia amb el nom d'"Agrupació Artística de Bàscara".

El moviment associacionista va continuar amb la creació el setembre de 1973 de l'associació "Nova Joventut", que va organitzar les representacions del pessebre vivent. Els integrants inicials

Document original de l'acta de constitució legal de la "Sociedad Arte y Amor" de Bàscara.

d'aquest grup van ser Joan Sayeras, Pere Basach, Anna M. Casademont, M. Mercè Estartús, Eugènia Lloret, Martí Punset, Llorenç Quintana, M. Àngels Salart, Joan Saus, Montserrat Sayeras i Domènec Soler.

El 1984 es constituïa també l'"Associació Sardanista Bàscara", amb una junta directiva integrada per Domènec Sala, com a president, i Joaquim Sánchez, com a secretari.

EL CINEMA I LA RÀDIO

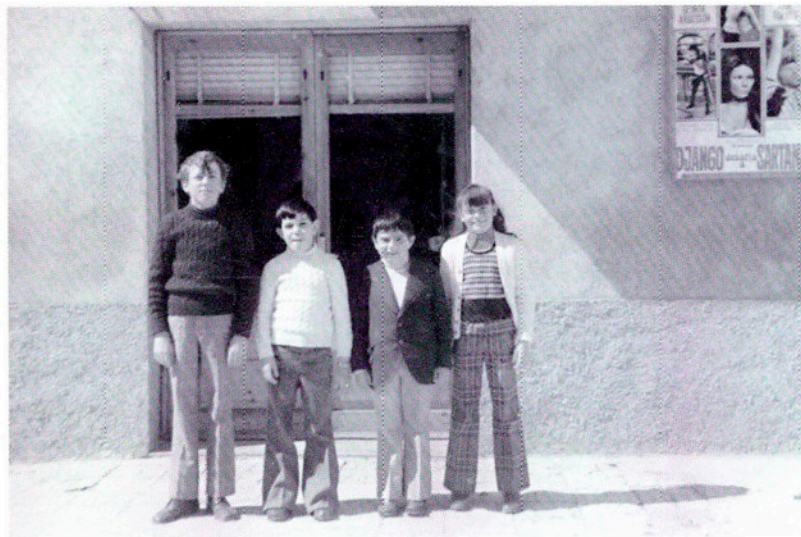
29

72

La primera notícia que tenim de cinema a Bàscara apareix en un programa de teatre de l'any 1929. Allà es diu que l'“Associació parroquial de pares de família” té muntada una pantalla de cinema.

En els anys de la postguerra, el cinema i el teatre van constituir, sens dubte, els dos entreteniments culturals més populars de la vila.

Les sessions de cinema se celebraven al local social de la “Societat Art i Amor”, al carrer de l'hospital, els dissabtes al vespre i els diumenges a la tarda. Al costat de les vetllades de teatre i dels balls socials, el cinema de caps de setmana es va convertir en el principal

espectacle de la postguerra i era ocasió perquè les poblacions veïnes fessin via cap a Bàscara, en una de les poques oportunitats que devien tenir per a l'esbarjo en una societat de postguerra amb migrades possibilitats.

Encara són del record de tots aquelles fileres de butaques dures i encarcarades i les projeccions d'una sessió de cinema que consistia en un reportatge inicial del famós NO-DO, i dos films de llarga durada. Els westerns, els *peplums*, les comèdies i, sobretot, les folklòriques eren les més aplaudides. Recordo que el cinema es va omplir a vessar un cap de setmana que es projectava *El último cuplé*.

*El cinema de poble
va subsistir a Bàscara
fins a la dècada
dels anys setanta.*

Els caps de setmana veïen passar el ritual de cada dia: els dissabtes al vespre la sessió era per a adults; es podia sentir i seguir la pel·lícula amb certa facilitat. La cosa canviava el diumenge a la tarda; en aquesta ocasió el públic era majoritàriament infantil i el cinema es convertia en un veritable galliner que, amb prou feines, podia controlar l'acomodador. Era molt pitjor, encara, la segona part perquè en l'intermedi la botiga de comestibles de la vila obria les portes i tots nosaltres tornàvem carregats de llaminadures per passar, el millor possible, l'estona

que encara ens quedava d'espectacle. I aquest ambient de festa es renovava quan, tot sovint, la pel·lícula es "cremava" i s'havia d'aturar, ni que fos per uns moments, la projecció; llavors sí que allò era una batalla campal. Particularment emocionant era la sessió de cinema que tenia lloc la tarda de la vetllada de Reis, i el berenar de la mitja part, quan tots els infants, neguitosos per l'espera, feien cua per rebre una ració de pa amb xocolata.

El cinema de Bàscara va tancar les seves portes a principi de la dècada dels anys setanta, quan la competència dels cinemes de Figueres i Girona, i les noves possibilitats d'una població que havia augmentat el nivell adquisitiu, van fer que no fos difícil sortir els caps de setmana. No fariem una crònica completa del cinema de poble si no deixéssim constància, en aquest punt, de les anades a Perpinyà d'algunes parelles que podien permetre's de creuar la frontera per admirar el cinema que la censura franquista havia prohibit al nostre país.

A principi dels anys vuitanta, un grup de joves va posar en funcionament una emissora de ràdio. Un petit local llogat i un equip mínim de radiocomunicació va fer possible el miracle de la ràdio. Funcionava els caps de

Anunci d'una botiga que venia aparells de ràdio a Bàscara el 1952.

setmana amb la col·laboració desinteressada d'una joventut que volia anar més enllà en les seves inquietuds de fer poble. Després d'un temps de funcionament intermitent, l'emissora "Ràdio Fluvià" es va

convertir en emissora municipal i va rebre una llicència de freqüència oficial. Es va inaugurar oficialment l'any 1987, durant la celebració del popular mercat dels tortells, amb una entrevista al llavors coordinador territorial de cultura de Girona, el malaurat Joan Saqués.

La música, els entreteniments, les notícies locals i les entrevistes eren els ingredients principals d'una programació amateur que volia entretenir els oients, atrets per la curiositat de sentir veus conegudes, però que, per damunt de tot, perseguia satisfer les inquietuds d'un grup de joves que no es resignaven a viure al marge d'una societat que despertava de quatre dècades d'opressió i estancament.

Una de les primeres emissions de Ràdio Fluvià.

El Nadal de 1973 tenia lloc a Bàscara la primera representació d'un pessebre vivent. L'escenari escollit van ser els paratges naturals del riu Fluvià. La idea havia nascut no gaire temps enrera —estiu d'aquell any— quan un grup d'onze joves, del municipi i d'altres indrets, havia constituït l'agrupació Nova Joventut per tal de promoure activitats de caràcter cultural.

La primera representació va tenir lloc el dia de Nadal de 1973, va comptar amb un total de 37 participants i es va realitzar en els paratges naturals de l'"hort d'en Micaló", molt a prop del riu Fluvià. L'entrada era gratuïta. El 1975 l'escenari del pessebre es va engrandir i es va dissenyar un recorregut que incloïa tota la riba dreta del riu Fluvià al seu pas per Bàscara. En aquesta tercera edició hi van figurar un total de 90 personatges i sis tècnics.

L'any 1976 el grup "Nova Joventut" va deixar d'organitzar les representacions i el muntatge del Pessebre va anar a càrrec de membres de diverses entitats i de veïns de la població.

El desembre de 1982 el pessebre vivent va passar a adoptar el nom d'"El Pessebre" i va crear el logotip que encara avui l'identifica.

Des de l'any 1987 El Pessebre s'ha constituït com a associació, regida per una junta directiva que es renova per mandat estatutari. Amb tot, El Pessebre no ha perdut el seu principal component de dinamització social i cultural: el voluntariat de la gent que hi col·labora —més de dues-centes persones—. És aquesta il·lusió per mantenir i millorar una manifestació popular arrelada al municipi el que ha fet possible d'ampliar horitzons.

Tenen particular qualitat els cartells publicitaris de cada temporada, que El Pessebre, mantenint una tradició que es

Fotografia dels 37 nois i noies que van fer la primera representació del pessebre vivent de Bàscara el Nadal de l'any 1973.

remunta al 1978, encarrega a l'artista i pintor de Medinyà J. Fauselles.

Sintetitzar més de vint-i-cinc anys d'experiències és molt difícil però, sens dubte, hi ha uns trets definidors que singularitzen El Pessebre de Bàscara: en primer lloc, el quadre escènic d'introducció que té lloc a la plaça de l'església, amb un component teatral que combina la plasticitat i el dinamisme —els profetes, l'anunciació, el mercat, l'edicte imperial—; en segon lloc, la reconstrucció ambiental dels llocs bíblics —el vestuari, l'ambientació escènica i els complements es vol que no donin lloc a l'equivoc: el naixement, els tres reis, l'anunci als pastors, la sinagoga, la sagrada família, la presentació al temple, el palau d'Herodes... en són alguns exemples; amb tot, l'única excepció que s'ha permès en aquests anys ha estat la introducció de la figura típica del caganer—; en tercer lloc, la tasca de recuperació arquitectònica del nucli medieval de la vila —s'han obert els portals, s'han recreat carrers i places i El Pessebre ha entrat a les cases per recuperar tot aquest patrimoni—; i també l'objectiu de conservar el patrimoni

paisatgístic que envolta la vila: el riu, les hortes, les coves naturals, les fonts, el rentador, els camins, la vegetació silvestre s'han interpretat amb el joc de llums i música. Enllestir una temporada de representacions no és feina fàcil de fer. D'un any per l'altre s'ha de pensar en la configuració general del pessebre, donar forma al cartell propagandístic, concretar l'itinerari que seguiran els visitants, els quadres escènics que formaran part d'aquest recorregut, dissenyar la presentació, escollir i gravar els textos i les músiques, desbrossar el terreny, enllestir la instal·lació elèctrica i procurar-se els objectes que serviran per a l'atrezzo, revisar el vestuari... i tantes i tantes coses més. Són feines, sovint, petites, que semblen no tenir importància, perquè tot en aquesta il·lusió està format de feines petites que fan gent anònima i voluntària, moguda sempre per tenir el convenciment que allò que fan fa poble i agermana.

En aquests anys, El Pessebre ha esdevingut una de les entitats culturals més importants del municipi. Entre les activitats paral·leles que ha organitzat destaquen la institució dels Premis literaris de la vila de Bàscara (1986, 1987, 1988 i 1989), la publicació de llibres (*L'estel de Bàscara* de Lluís Casamitjana, i *Viure Presències*, recull de poesies de Neus Coromines, Mercè Ferrer i Blanca

Pardo), la campanya pro-homenatge a Joan Reglà (iniciada l'any 1982), la promoció del pessebrisme amb la convocatòria d'un concurs de pessebres fets a casa (1987), el suport econòmic i logístic que dona a d'altres entitats, etc.

Tota aquesta activitat s'ha de materialitzar en pocs anys en la construcció d'un complex arquitectònic que esdevindrà la primera seu estable de l'associació. El projecte preveu la construcció d'un edifici al nucli antic de la vila amb magatzems, despatxos, una sala de reunions i biblioteca.

Des del 1993, El Pessebre forma part de l'Associació coordinadora de pessebres vivents de Catalunya (ACPVC), de la qual ha arribat a ostentar la presidència, i enguany arribarà a la seva vint-i-vuitena edició, fet que el converteix en el segon més antic de les comarques gironines i un dels de més tradició arreu de Catalunya.

L'any 1989, l'associació El Pessebre va acollir una delegació de veïns del municipi madrileny de Buitrago de Lozoya que volia posar en escena un pessebre vivent a la Comunitat Autònoma de Madrid. L'any 1996, El Pessebre va rebre el Premi Indiketa en la tercera edició dels Premis Empordà, que convoca el Consell Comarcal de l'Alt Empordà, per la seva tasca de divulgació i manteniment de les tradicions de la comarca.

Han passat ja més de vint-i-cinc anys d'aquell primer Nadal i la il·lusió de tot el poble i l'orgull que tots sentim per aquest nostre pessebre es manté inalterable. Tota una generació ha nascut, i s'ha fet gran, amb el pessebre i per a tots seria molt estrany celebrar unes festes nadalenques sense les presses per muntar el pessebre, ni l'angoixa per tenir-ho tot a punt, ni l'expectació per rebre els nombrosos visitants que cada any ens visiten; aquest és el nostre Nadal.

Quadre dels sabaters.

LES FESTES

30

*Ballada de sardanes a la plaça
el dia de la festa major.*

76

En la vida d'un petit poble, les festes són la principal ocasió que té la població de fer vida social, de relacionar-se, de sortir de la rutina de la quotidianitat. Vilatans i visitants participaven d'uns actes pensats per entretenir, per retrobar gent coneguda, fer noves amistats, gaudir, ballar i enraonar.

El mot festeig o festejar ha passat a designar, doncs, les accions amb què s'obsequia algú amb la finalitat d'enamorar-lo, en un clar lligam amb allò que es feia habitual en una festa.

La festa era també, l'ocasió per demostrar la posició social de cada família. La gent feia equilibris per estrenar roba i

sabates, per comprar les menges que havien de parar la taula amb tota la solemnitat que es volia, es convidava a la festa la parentela més llunyana, els amics i els coneguts, s'anava al casino a fer el vermut abans de dinar; era l'art de l'aparença i de l'ostentació per demostrar allò que es volia ser davant de tothom.

Al llarg de l'any, la vila de Bàscara celebrava festes en diverses ocasions, en honor dels patrons o d'altres sants que es volien honorar, per commemorar algun esdeveniment especialment assenyalat o, simplement, per divertiment de la gent. Anem, doncs, a repassar-ne les més importants.

La gran ocasió de la festa era, sens dubte, la festa major, en honor dels patrons de la parròquia, Sant Aciscle i Santa Victòria. Els goigs que es cantaven en honor d'aquests patrons diuen en una de les seves estrofes: "Els fills de Bàscara us tenen / en el Cel per protectors; / del Rei Etern seguidors, / a vostre presència vénen, / i en llurs ànimes s'encenen / ardidetes de creuats." A inici del segle XX, la festa major se celebrava el dia 20 de maig; més tard, es va traslladar al 17 de novembre, pel canvi de data en el santoral. No coneixem els orígens històrics d'aquesta celebració, tot i que es coneix la seva

existència des del segle XVII. L'església de Bàscara estava sota l'advocació de Sant Aciscle, almenys des de principi del segle XI.

La festa major ha tingut, aquest segle passat, cinc escenaris principals de celebració: en primer lloc, l'església; al matí se celebrava Ofici solemne a la parròquia amb una missa concelebrada pels capellans de les parròquies veïnes, que en ocasions acabava en una solemne processó pels carrers de la vila; en segon lloc, la plaça, amb ballades de sardanes a càrrec d'una formació de cobla; en tercer lloc, la taula, perquè el dinar de festa major era l'ocasió per gaudir de menges i de requisits culinaris que no solien abundar al llarg de l'any; en quart lloc, el camp de futbol, perquè no hi havia festa a Bàscara si no jugava l'equip local; finalment, els concerts i els balls en el local de la Societat, amenitzats per una formació orquestral.

Aviat van arribar els temps de les atraccions; parades de tir, cavallets, tómboles i ginyes mecànics van parar successivament a la pujada de les eres, al prat i més tard a la zona esportiva i a la plaça de Catalunya.

El novembre de 1939, tot just acabada la Guerra Civil

espanyola, Bàscara va celebrar la festa major. En el programa d'actes figuraven ballades de sardanes i una missa "en sufragio de los caídos por Dios y por la Patria". La vila no es va estar de res per celebrar la fi d'una guerra cruel i fratricida que havia deixat profundes ferides, com en tantes poblacions; tres dies d'actes i l'actuació de la cobla "La Principal de la Bisbal" omplien un programa atapeït i complet. En el programa de 1950, per exemple, les sardanes també tenien un paper destacat.

Vila de Bàscara

Societat Recreativa ART i AMOR

Festes de Nadal de 1931. Dies 25, a les 3 de la tarda.

En tan coneguda i oportuna Societat Dramàtica d'aquesta Societat, després de correspondre a la gentia del públic que amb constància i entusiasme acudeix a les representacions que s'ofereixen, i a fi de donar el màxim respecte a la divinitat, posada en escena la grandiosa obra en tres actes del famós autor, glosista del teatre,

D. ANGEL GUIMERÀ

Terra Baixa

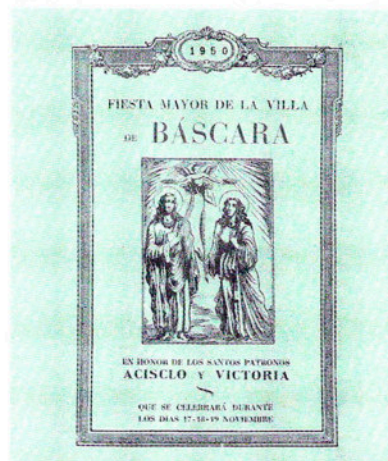
obra que està obligada els corts anys escollides i seleccionades per nos en teatres de Catalunya.

REPARTIMENT: Maria, Dina Bruguas.—Masclo, Josep Bataller. Nera, Piedad Verdés.—Pepi, Pilar Mir.—Antònia, Montserrat Sala.—Sobirà, Agnès Riera.—Ass. Tinent, Angel Sala.—Josep, Domènec Xiprerà.—Narcís, Josep Sala.—Xerxa, Josep Sala.—Masclo, Rafael Vila.—Pere, Fort Arriagada.

Reconstruït i actualitzat espècials a Estil Indiscutible.

Públics de la societat! No deixeu d'assistir en aquest extraordinari artístic i recreatiu, segurs de que hi trobareu "Art i Amor".

NOTES: "En recomanar als pares de família i interessats, que es troquen la necessitat al seu costat a fi de que hi hagi oportunitat d'assistir a la representació de l'obra."
—En recomanem també la puntualitat per tractar-se d'una obra de llarga representació.
—La Societat es reserva el dret d'alterar el programa si les exigències exerceixen les vides.

Programa de mà de la festa major de l'any 1950.

La vila celebrava altres festes; en citem les més reconegudes i populars: el 20 de gener en honor de Sant Sebastià, la festa petita; el mercat dels tortells el cinquè diumenge de quaresma; les festes de Nadal i Reis; les vetllades teatrals de primavera i tardor; i les festes anomenades de precepte: Pasqua, L'Ascensió, Pentecosta –la popular "cinquagesma", l'Ascensió, Corpus, l'Assumpció i la Puríssima eren les més importants. Quedarien per citar les festes diem-ne oficials: la commemoració de la victòria franquista el dia 1 d'abril de 1939 i la celebració de la hispanitat el 12 d'octubre.

Cartell de la representació teatral d'una obra de Guimerà, l'any 1931.

LA PARRÒQUIA

31

*El bisbe de Girona,
Narcís Jubany,
amb un grup parroquial
i els rectors de les
parròquies veïnes.*

78

L'església de Bàscara és esmentada l'any 1138 com a parròquia, sota l'advocació i patronatge de Sant Aciscle. Aquest any, el noble Galceran de Sales empenyora al bisbe les albergues que té "*...infra terminos parrochie Sancti Aciscli de Baschara*". Dos anys més tard, el 1140, Ermengarda, vídua d'Arnau Blidguer, i els seus fills Guillem i Pere, defineixen a la Seu de Girona el mas Espolla, situat "*... infra terminos parrochie Sancti Asciscli de Baschara*". A partir del segle XIII s'utilitzaran indistintament els mots parròquia i vila per referir-se a Bàscara (*villa et parrochia de Baschera*).

No sabem en quin moment es va fer efectiu el copatronatge de Santa Victòria, que no apareix

en la documentació fins molt més tard. Aquesta santa apareix com a companya de martiri de Sant Aciscle en una tradició de final del segle VIII. La tradició popular l'ha fet germana d'aquest sant.

L'advocació del màrtir cordovès podria testimoniar l'antiguitat de l'església de Bàscara. Aciscle fou un dels sants venerats pels visigots, i el seu culte a Bàscara podria significar la parroquialització d'aquest lloc des de temps molt reculats, tot i que el patronatge del sant no apareix fins més tard.

Al segle XIV la parròquia de Bàscara ja havia adquirit una entitat considerable perquè en les visites pastorals queda

constància que era servida per sis clergues: domer, sagristà, capellà del castell de Calabuig (llavors pertanyia a la parròquia de Bàscara), i els beneficiats de les confraries de Sant Jaume, de Santa Maria i de la capella de Sant Miquel de Terrades.

Almenys des del segle XV, la parròquia era administrada per obrers. Així consta en un procés de 1457 que va enfrontar els obrers amb el sagristà, per causa de les obligacions d'aquest últim derivades del seu càrrec.

Amb el temps, la parròquia va anar perdent importància i al segle XVIII era regida pel rector i el sagristà. El sagristà era encarregat de celebrar les misses matinals, custodiar les claus, guarnir l'església amb els ornaments litúrgics, tocar les campanes, proveir el pa, el vi i la cera, i assistir i ajudar el rector durant les celebracions litúrgiques.

La parròquia es nodria econòmicament de les almoines i, sobretot, dels llegats i de les deixes testamentàries. El rector exercia llavors àmplies facultats notariales, fins que el 1736 el rei Felip V va prohibir que els rectors catalans fessin funcions notariales, llevat de l'autorització de testaments i altres actes de darreres voluntats, sempre que

no hi hagués notari en el terme o la notaria es trobés vacant.

Els clergues rebien ingressos dels beneficis fundats en diferents altars de l'església. El 1691 consta que l'altar major tenia fundats tres beneficis: el de la rectoria, el de la sagristia i el de la diaconia. En altars laterals també s'havien instituit beneficis que obtenien preveres lligats a la parròquia. El 1731 consten beneficis fundats als altars major, de Santa Maria Antiga, del Roser, de Sant Jaume i de Sant Guillem. El 1804 el benefici de Sant Jaume es va unir al de la rectoria.

Els clergues que servien la parròquia s'allotjaven a la casa rectoral. No sabem del seu emplaçament fins al segle passat

quan, per carta datada el 16 de setembre de 1820, el vicari general de la diòcesi demana a l'ajuntament que procuri la construcció d'una nova casa rectoral, destruïda com a conseqüència de la Guerra del Francès. La construcció no es farà efectiva fins a la segona meitat de segle, sota el rectorat de Ciprià Moliner.

El 1930 la parròquia comptava ja amb una agrupació coral i amb una associació de pares de família que s'encarregava, entre d'altres activitats, d'organitzar la festa dels Reis, tradició molt arrelada a la vila i vigent encara avui que consisteix a lliurar a tots els nens i nenes del municipi una joguina el dia 6 de gener. Sens dubte, aquesta tradició s'arrela en l'esperit d'aquelles institucions assistencials i de caritat que van sorgir a principi d'aquest segle per fer front a les condicions de pobresa de la població.

El dia 1 de juny de 1986, les parròquies de Bàscara, Calabuig i Parets d'Empordà van retre homenatge al mossèn Ignasi Comalat Isern, pels seus vint-i-sis anys de servei presbiteral.

La primera comunió i la comunió solemne eren dates especialment significades en el calendari religiós de l'època.

LA CULTURA

32

80

Moltes han estat les iniciatives culturals que la vila de Bàscara ha portat a terme en aquests últims anys. Enumerar-les totes podria portar el perill afegit de deixar-ne alguna i aquesta errada no seria, ni de bon tros, intencionada ni volguda de cap manera.

Amb tot, n'hi ha algunes que per la seva singularitat han deixat empremta en la vida d'una població amb vocació secular d'esdevenir el centre d'atracció d'un entorn subcomarcal prou definit.

Durant aquest segle XX hi ha hagut, sens dubte, dos esdeveniments culturals que han marcat la vida de les

Aixecament d'un pilar de quatre coronat per la senyera a la plaça de l'església.

generacions que han viscut aquests anys: el teatre i el pessebre. De totes dues activitats culturals n'hem parlat en els capítols corresponents. Cal afegir, només que, si alguna cosa tenen en comú ambdues és que van sorgir des de col·lectius joves per donar resposta a una inquietud d'anar més enllà en les manifestacions culturals de la vila. En situacions històriques molt diferents –els anys 20 i els anys 70–, totes dues iniciatives van esdevenir, amb el temps, el referent principal de dues generacions de bascarencs.

La principal activitat teatral de l'Elenc es va desenvolupar durant tota la postguerra, en el context d'una societat tancada en si mateixa. A Bàscara es van estrenar les peces líriques del músic bascarenc Josep Reglà, amb llibret de mossèn Francesc Gay *La tragèdia dels solters* i *Qui en vol un altre?*. Un altre membre de l'agrupació teatral, Pere Joaquim Rosés, va escriure el drama *Cor noble*, estrenat a Bàscara el 9 de febrer de 1930.

Per la seva part, El Pessebre va promocionar la convocatòria

d'uns Premis Literaris de la Vila de Bàscara, que es van celebrar durant tres anys. En la primera edició, que va tenir lloc l'any 1986, hi va haver els següents premiats: Francesc Carbó amb *La sement*, premi Vila de Bàscara de narrativa; Mercè Ferrer, amb *Recull de poesia*, premi Font del xalet de poesia; Albert Riera, amb *Dels mercats i fires de Bàscara*, premi Joan Reglà d'assaig; Sílvia Cortada amb *L'orella Tautzeta*, premi infantil L'Escon, i Domènec Hurtós amb *Abans de començar*, premi El Pessebre en la modalitat de majors de 15 anys; la modalitat de menors de 15 anys va quedar deserta.

En l'àmbit musical destaquem la celebració de concerts corals i orquestrals a l'església parroquial, la fundació de la Coral Jove de Bàscara i del Cor parroquial. Cal esmentar també que el novembre de 1985 el mestre Josep Masó i Quer ha dedicat a la vila una sardana amb el nom de *Bàscara*.

Convé esmentar, també, la celebració del concurs de flors silvestres que, organitzat per la parròquia, es convoca anualment el mes de maig. La primera edició d'aquest concurs va tenir lloc l'any 1992, i culmina cada any amb una exposició de rams i treballs a les sales d'exposició de l'ajuntament. És organitzat per la parròquia.

Les iniciatives editorials també han tingut la seva presència a la vila. El Pessebre va publicar un llibre que, amb el títol *Viure presències*, recull els principals treballs guardonats en els Premis literaris. L'Ajuntament també ha tret al carrer publicacions referents a la història de la vila: una amb la biografia de l'historiador Joan Reglà, i una altra sobre el mercat dels tortells, editades respectivament els anys 1984 i 1986. Al municipi s'han publicat aquests últims anys dues revistes de tirada municipal: *El Balcó*, promoguda per l'equip de govern de l'ajuntament. Tot i que s'havia intentat publicar amb anterioritat, mai no havia tingut continuïtat. De la seva tercera època es porten publicats vuit

Portada del llibret de La Tragedia dels Solters, juguina lírica en un acte escrita per mossèn Francesc Gay, amb música del mestre Josep Reglà, de Bàscara.

números; les etapes anteriors van tenir lloc els anys 1984 (dos números) i 1991 (un número). També es va publicar la revista *Tots!*, promoguda pel grup municipal Unió d'Independents, a l'oposició en el període de 1995-1999. Van arribar a sortir-ne dos números, entre novembre de 1995 i abril de 1996.

Les jornades d'homenatge a Joan Reglà van constituir el punt d'arrencada cultural que va viure Bàscara durant les dècades dels anys vuitanta i noranta.

JOAN REGLÀ I CAMPISTOL

Considerat un dels millors especialistes d'història moderna de Catalunya, Joan Reglà va néixer a Bàscara, al número 4 de la plaça de l'església, el 27 de juliol de 1917, i va morir a Sant Cugat del Vallès el 27 de desembre de 1973. Era el primer fill d'una família de poble però amb inquietuds culturals evidents: el seu pare era secretari municipal de professió, músic i compositor de sardanes i peces líriques.

Va estudiar la primària a l'escola de la vila i el batxillerat a l'institut de Girona, al carrer de la Força; durant aquests anys es quedava intern entre setmana a Cal Ros, on menjava i dormia. Els divendres tornava a Bàscara amb els cotxes de línia d'en Nisso. El 1934 va iniciar els estudis universitaris de filosofia i lletres en la modalitat de lliure. Per impediments administratius, va haver d'examinar-se a la Universitat de València, d'on més tard seria catedràtic. L'esclat de la guerra el va portar a lluitar en el bàndol republicà a Pozoblanco i Villarrobledo. En finalitzar la Guerra Civil, va exercir de professor a l'escola de l'Escala i, més tard, a La Salle de Figueres i de Barcelona.

Va ser llavors quan va entrar en contacte amb l'historiador Jaume Vicens Vives, catedràtic de la Universitat de Barcelona.

Del mestratge de Vicens Vives va sorgir una profunda amistat i el coneixement dels nous corrents historiogràfics que arribaven sobretot de França. A l'entorn de Vicens Vives s'havia format una escola gironina d'historiadors que, més tard, esdevindrien figures cabdals de la historiografia del nostre país: Santiago Sobrequés, Joan Mercader, Emili Giralt, Jordi Nadal, Josep Fontana i el mateix Joan Reglà en són alguns exemples.

Exposició instal·lada a la sala municipal.

El 1848 rep el premi Menéndez y Pelayo del CSIC per la seva tesi doctoral sobre la lluita diplomàtica entre França i la Corona d'Aragó per la Vall d'Aran, un estudi de temàtica medieval que aviat va deixar per centrar-se en l'època moderna, que fins llavors els historiadors consideraven un període cronològic sense interès. El 1955 va rebre el premi Aedos de Biografia per un dels seus llibres més coneguts: *Felip II i Catalunya*.

El 1949 es va casar amb Rosa Tosquella i Julià, de qui va tenir dos fills, Rosa i Joan. El 1952 va ser nomenat professor adjunt d'Història Moderna i Contemporània de la Universitat de Barcelona i el 1958, després de cinc intents que no havien fructificat sembla que per raons polítiques, aconseguí la càtedra de la mateixa especialitat de la Universitat de Santiago de Compostel·la, que va aconseguir permutar per la de València, ciutat que ja coneixia de la seva època d'estudiant.

L'etapa de València és, sens dubte, la més important i activa de la carrera de Joan Reglà. València va ser, des de bon principi, la seva

segona casa. A la universitat va crear escola per la seva docència innovadora i per una manera d'entendre la història que havia après del seu mestre Vicens Vives. Per les seves aules van passar, entre d'altres, Garcia Cárcel, un dels seus deixebles més significats, i el cantant Raimon. La seva presència també es va fer notar en l'ambient cultural de la València dels últims anys del franquisme, i així va tenir una estreta relació amb persones com Ubieto, Sanchis Guarner, Miquel Tarradell, Miquel Dolç, Emili Giralt i Joan Fuster.

El 1959 va ser elegit acadèmic corresponent de la Reial Acadèmia de les Bones Lletres de Barcelona, el 1962 president de la Societat Dante Alighieri a València i el 1973 membre corresponent de la Reial Acadèmia de la Història.

D'aquesta època és la semblança que l'historiador Jordi Nadal fa en un article periodístic: "Baix d'estatura, proporcionat encara que coll curt, tenia un barbó prominent, extraordinàriament volenterós, i uns ulls blaus, nets i penetrants. S'allisava el cabell endarrera, sense ratlla, implacable."

El 1969 va ser cridat per l'historiador Frederic Udina, llavors degà de la Facultat de Lletres de la Universitat Autònoma de Barcelona, que havia estat creada recentment, per ocupar la càtedra d'Història Moderna. El juliol de 1973, un mes abans de manifestar-se els primers símptomes de la seva malaltia fatal, va ocupar el càrrec de degà de la universitat, amb la condició que fos per elecció.

La seva mort sobtada va fer irrealitzables els dos projectes que, segurament, Reglà més desitjava materialitzar: el seu nomenament com a primer director del Col·legi Universitari de Girona i la

possibilitat d'investigar els arxius gironins, en els quals no havia tingut mai temps de treballar.

La seva obra se centra en els segles XVI i XVII, un període que la historiografia catalana tradicional havia deixat de banda en considerar-la mancada d'interès per haver-se incorporat Catalunya als dominis espanyols. Reglà demostrarà l'error d'apreciació d'aquests historiadors i omplirà de contingut –en paraules de Joaquim Nadal– tota una època de la història de Catalunya. Seran cabdals en la seva historiografia els llibres que, a través de les biografies del rei Felip II (*Felip II i Catalunya*, 1956) i del bandoler Serrallonga (*El bandolerisme català del Barroc*, 1966), retraten tota l'època del Barroc català. Un dels últims llibres que va escriure va ser *Comprendre el Món. Reflexions d'un historiador* (1967), assaig considerat gairebé com el testament historiogràfic de Joan Reglà.

En motiu del desè aniversari de la mort de l'historiador, a proposta de l'associació El Pessebre, es va celebrar a Bàscara (1984) un homenatge de reconeixement a la seva tasca pedagògica i d'investigació històrica. L'ajuntament el va nomenar fill predilecte de la vila l'any 1984.

83

Acte d'homenatge a Joan Reglà, presidit per l'Honorable conseller Miquel Coll i Alentorn.

EL MERCAT DELS TORTELLS

33

84

any 1985 Bàscara recuperava una de les tradicions més populars de la vila: el mercat dels tortells. Tot i que el mercat com a manifestació comercial de carrer s'havia perdut a conseqüència de la Guerra Civil, el costum de regalar un tortell s'havia mantingut fins aquell moment.

Si bé és tradició, a les terres empordaneses, que el padrí de bateig regali un tortell al seu fillol per la festa del ram, a Bàscara aquest costum s'avançava un diumenge, el cinquè de quaresma. En d'altres poblacions aquesta tradició s'ha practicat per Nadal o per la festivitat dels Reis.

L'origen del mercat dels tortells és incert, tot i que considerem que la festa és una derivació de les fires medievals que la vila celebrava per autorització reial. El fet que la vila celebrés també un mercat dels pinyons el segon diumenge de quaresma podria significar la coincidència d'aquestes dues festes amb les fires medievals; així, els

mercats –haurien de rebre més pròpiament el nom de fires, pel seu caràcter anual– dels pinyons i dels tortells podrien ser la reminiscència d'una intensa activitat comercial d'origen medieval.

Durant la primera meitat del segle XX, la fira va aconseguir la seva màxima difusió;

VILA DE BÀSCARA MERCAT DELS TORTELLS DE 1929

L'Associació Parroquial de pares de família, junt amb la secció dramàtica i d'acord amb la Junta de la societat «Art i Amor», que tant treballen per l'engrandiment i cultura de nostra vila i comarca, i perquè el secular i tan tradicional Mercat dels Tortells no decaigui, sino que torni a reviar e els dies florents i de grans gozades que viscorit els nostres avant-passats, volen que enguany esdevingui per nostre poble i comarca un veritable aconteixement. Aprofitant la gentilesa dels jovenets artistes de l'Orquestrina «ALMA CRIOLLA» que, integrada per deu músics i habilitats amb trajes típics, amb tota delicadesa i esquisides saberen brodar les delicioses composicions musicals, arrencant xurardosos aplaudiments en els grans concerts del passat carnaval en el S'uart Figuerenc i Casino Municipal, de Figueras, Joan aconseguí reguina donar dos concerts en aquesta xoussa vila, el dia del esmentat mercat, i que l'Elenc Artístic posi en escena algunes de les seves més aplaudides obres.

PROGRAMA

DIUMENGE DIA 17 MARÇ TARDA A DOS QUARTS DE TRES

PRIMERA PART – Reprens de Formacione i aplaudi drama en tres actes d'En Genard Gineix.

LES ORENETES

REPARTIMENT: Jordi, A. Bera – Quatit, P. Joaquina – Eparder, D. Noguer – Llet, P. Bataller – Jan, V. Prats – Quico, J. Noguer – Genis, C. Rezaena – Pau, A. Sala – Correu, J. Sala

II. El divertit sainet de rialla conuinada.

EL SISTEMA MUNYON

interpretat pels aplaudits joves D. Noguer, P. Joaquina, J. Noguer, P. Bataller, A. Bera i A. Sala

A les 4 Presentació de la celebrada orquestrina ALMA CRIOLLA interpretant, entre altres, les següents peces de concert, que tant foren aplaudides pel col·le públic figuerenc:

PATO, tango. – NOCHE DE BEVES, tango. – SAMI – NO TE

ENGAÑES, CORAZON. – CARREBITO, canció per l'Orquestrina.

Es concertos secan munitzats per l'Orquestrina, executats pels de quintet i de petita orquestra.

A dos quarts de cinc, a la plaça d'Alfons XII, elevació de globos grotescs, amonigfios i pors infantils.

SEGONA PART – A las 5, se pua començar per l'esmentada Orquestrina, executant les peces següents:

– NO TE ENGAÑES, CORAZON. – SAMI – ADIOS MUCHACHOS, canció per l'Orquestrina.

Final del concert, la secció dramàtica posarà en escena l'aplaudida comèdia en un acte.

EMBOLICS

REPARTIMENT: Enusi, A. Sala. – D. Enusi, P. Joaquina. – Silvestre, J. Noguer. – Nani, P. Bataller. – Pauet, J. Sala.

II. ESTRENA del interessant quadre dramàtic en un acte.

L'ERMITA DELS XIPRÉS

per els amantissos joves A. Bera, P. Joaquina i A. Sala.

III. El divertit pòquet comèdia en un acte.

LA CUA DEL DIABLE

d'acord amb el següent Repartiment: Sr. Mateu, A. Sala; D. Boff, P. Joaquina; Carles, P. Bataller; Genard, B. Bataller; D. Esperdona, A. Bera; Pep, C. Rezaena; D. Silvestre, V. Prats; D. Ubaldo, J. Noguer

NOTES. El drama a da viscorit en l'era era l'era al Hoç de costura i a casa el sempre Malladas

La Junta se reserva el dret de canviar el programa si l'era ho exiguen circumstàncies imprevistes.

Artis Guillem TRAFER, Carreteras, 15, Figueras

Cartell del mercat
dels tortells de 1929.

l'activitat comercial pròpia de la fira s'acompanyava d'un reguitzell d'actes culturals, de caire popular, organitzats per la societat Art i Amor, entre els quals destacaven les representacions teatrals de l'Elenc artístic de Bàscara. El cartell de 1936 –en català– anunciava un programa per al diumenge a la tarda que incloïa una representació del drama de Millàs i Raurell *Els fills*, en tres actes, el sàinet de Francesc Comas *El sabater i detectiu* i un gran ball final amb la gramola.

En el cartell de 1951, es detallava el servei d'autobusos que es posava a disposició de les poblacions veïnes per anar al mercat del tortells; les línies sortien de Fallines, Orriols, Esponellà, Vilaür, les Olives, Pontós, Borrassà, Palau de Santa Eulàlia i Sant Esteve de Gualbes. Aquest fet és indicatiu, sens dubte, de la projecció d'abast subcomarcal que tenia el mercat.

Amb la Guerra Civil es devia perdre el costum de celebrar el mercat dels pinyons; l'última notícia que hi ha d'aquest mercat és de 1933. El mercat dels tortells, en canvi, es va continuar celebrant fins a la dècada dels anys seixanta, quan els últims comerciants van deixar de parar i la funció del mercat va passar als establiments comercials de la

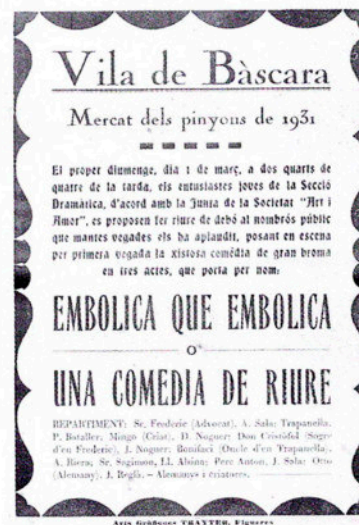
població. Amb tot, encara als anys setanta el casino de la vila muntava una parada a la plaça major on es venien tortells portats des de la pastisseria Palau de Figueres.

És evident que la decadència del mercat s'havia manifestat ja abans de la guerra, perquè l'any 1929 el cartell ja s'expressava amb aquests termes: "...perquè el secular i tan tradicional mercat dels tortells no decaigui, sinó que torni a reviuir els dies floreixents i de grans gentades que veieren els nostres avantpassats".

Segons consta en un cartell de 1933, el mercat dels tortells era organitzat en aquells moments per la Societat Recreativa Art i Amor.

Avui, el mercat dels tortells conserva l'esperit comercial de tota la vida. Des de la seva recuperació, el mercat ha anat creixent pels carrers i places del nucli antic de la vila i ha ampliat la varietat de productes que s'hi exposen i venen. Des de l'edició de 1992 ha canviat l'emplaçament i s'ha traslladat de la plaça major a la plaça de l'església.

L'organització del mercat és municipal, amb la col·laboració dels establiments comercials que havien mantingut la

Cartell del mercat dels pinyons de 1931.

tradicció de vendre tortells. Cada any, el cinquè diumenge de quaresma, els carrers del nucli antic es vesteixen de festa i s'omplen de gent que ve a mercat. Els productes que s'hi venen s'han diversificat notablement i el mercat ha anat prenent el sentit d'una fira de mostres, amb activitats culturals paral·leles que donen sentit al caràcter intencionadament comarcal que aspira a tenir.

L'ESPORT

34

Els primers anys de futbol a Bàscara.

Equip que va jugar al camp de Ca l'Espolla el 20 de juliol de 1936: Jordà, Armadas, Dalmau, Rafael, Samsó, Farreró, Lloret, Ramon, Cabanas, Bayó, Farreró i Terradas.

86

Si parlem d'esport a Bàscara, el futbol ocupa un lloc de preeminència. Setanta anys, gairebé ininterromputs, són molts anys de pràctica d'un esport que ha arrelat profundament en la vida de la població. Era l'any 1929 quan es va començar a practicar el futbol a Bàscara, tot i que el club no es va federar fins l'any 1935.

La primera Junta Directiva es va constituir el dia 1 de juny de 1936 i poc temps després, el 20 de juliol, es va inaugurar el camp de Ca l'Espolla. La Guerra va deixar pas a les primeres necessitats i la manca de jovent va provocar la suspensió temporal de les activitats del club. El 30

d'octubre de 1936 es va haver de suspendre el partit Bàscara-Girona a la mitja part, per ordre del Comitè d'Orriols, en tenir notícia que el vaixell "Canàries" estava bombardejant el port de Roses. El marcador va quedar aturat en un 0 a 1, a favor de l'equip visitant. L'alineació d'aquell partit per al CF Bàscara era la següent: Jordà, Armadàs-Samsó, Dalmau-Lloret-Farreró I, Farreró II-Parera-Bayó-Teixidor-Cabanes.

El futbol es va tornar a practicar acabada la guerra amb un partit de festa major que va tenir lloc el 19 de novembre de 1939. El resultat de l'enfrontament entre el Bàscara i el Verges va ser de 3 gols a 1 a favor de l'equip local. L'alineació local d'aquell

partit era la següent: Soler, Dalmau-Samsó, Parera-Lloret-Dalmau, Martínez-Saiz-Bayó-Sala-Tomàs.

Els primers estatuts del club es van redactar el 30 d'abril de 1947, i es van aprovar el 28 de juliol del mateix any. Els estatuts contemplaven la creació d'una Junta formada per vuit persones, més un vocal per cada una de les seccions que es creessin. S'establí una quota mensual de tres pessetes per als socis, amb una clàusula

que fixava el dret que tenien els excombatents de l'exèrcit a ser socis de número, amb una rebaixa de la meitat de la quota.

Quedaven enrera els anys difícils de la guerra. La inauguració d'un nou camp a l'altra riba del riu Fluvià, en el terme municipal de Pontós (Camp de can Xec), la renovació de la junta, l'inici dels primers campionats oficials d'aficionats i la celebració d'un torneig de primavera van donar nou impuls a la pràctica del futbol a la població. Els que recorden aquells anys no dubten a afirmar que la màxima expectació i rivalitat s'assolia en els enfrontaments que hi havia amb els equips del Pontós i de l'Armentera.

Amb tot, el club va tornar a passar per períodes difícils, sobretot entre els anys 1950-1966. L'any 1967 es va reactivar novament la pràctica del futbol amb la constitució d'una nova junta, presidida per Joan Samsó, i la inauguració d'un nou camp (26 de novembre), els terrenys del qual van ser cedits per Josep Dalmau. Primer en la categoria d'aficionats i més tard en la tercera regional, en aquest camp es va jugar regularment fins a la inauguració del nou camp municipal (1974).

En aquests anys, el CF Bàscara ha comptat amb set presidents: Miquel Vila, Narcís Sala, Joan Samsó, Josep Sala, Víctor Casellas, Joan Pairet i Jaume Escofet; s'ha jugat en diferents camps, més o menys habilitats per a la pràctica del futbol: el primer, a la carretera de Sant Morí, el de l'horta de l'Espolla (1936), el camp de can Xec (1947), el de cal Bitxo (1958), el de les escoles (1961), el de can Dalmau (1967), i el camp municipal (1974).

Les fites esportives han estat, també, importants, per a un equip d'una població petita: la temporada 1984-85 el primer

Imatge de l'exposició commemorativa dels 70 anys de futbol a Bàscara.

Primera Junta Directiva del CF Bàscara (1936)

President.....	Miquel Vila
Vicepresident.....	Manel Lloret
1r Secretari.....	Pere Bayó
2n Secretari.....	Narcís Samsó
Delegat i entrenador.....	Josep Alsina
Tresorer.....	Narcís Oliva
Vocals.....	Lluís Jordà
	Pere Juanola
	Josep Soler
	Pompeu Mir
	Josep Hurtós
	Josep Dalmau
	Joaquim Terradas
	Josep Quintana
	Pere Sais

equip va pujar a la categoria de segona regional i la temporada 1995-96 a primera regional. El segon equip milita a tercera regional.

Avui, el club està format per nou equips, en diferents categories i, fins fa pocs anys (1985-1993), va comptar amb una secció de bàsquet femení.

També cal esmentar l'existència els anys vuitanta d'un equip de tennis taula, que disputava els entrenaments i les competicions a la sala municipal. L'ànima d'aquest equip era en Narcís Saurina, el metge de la població.

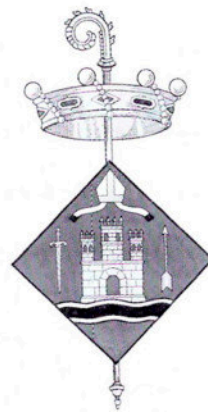
Un escut heràldic és un signe gràfic per a distingir i individualitzar una persona, un grup, una entitat... La finalitat principal d'un escut és, doncs, identificar amb claredat qui l'ostenta. Durant l'Edat Mitjana els escuts d'armes eren patrimoni dels cavallers, que els utilitzaven amb finalitat militar, per identificar-se en el combat, i també de les dignitats eclesiàstiques, integrants, com els nobles, de l'estament privilegiat de la societat.

Amb el temps, l'ús d'aquests escuts familiars es va estendre també a d'altres sectors de la societat (burgesos adinerats) que volien equiparar-se a aquells nobles que gaudien de tots els privilegis i ostentar la seva posició social i econòmica a través d'aquests signes externs d'enaltiment familiar.

Aviat, també, a aquest ús personal es va afegir l'ús corporatiu dels escuts, que identificaven simbòlicament entitats, poblacions i països. La institució que representava el comú de viles i pobles era l'ajuntament, que també va usar escuts per a identificar-se.

Els exemples més antics d'escuts a Bàscara es localitzen a l'església i al castell. A la llinda de la porta lateral de l'església hi ha esculpits dos escuts que pertanyen als bisbes: el primer és un escut en banda que, a parer nostre, caldria identificar com el propi de la bisbalia; el segon és un mont flordelísat, corresponent al bisbe Arnau de Mont-rodon, qui en va manar la seva obertura l'any 1343. Al castell es conserva un escut esculpit en pedra damunt la porta nord. El blasonat en tres faixes viperades i el timbre de bisbe ens l'identifiquen com a propi del bisbe-cardenal Berenguer d'Anglesola (1384-1408).

L'escut que empra avui el municipi de Bàscara és un escut nou, informat el 1985 per Armand

Escut de Bàscara.

de Fluvià, conseller heràldic de la Generalitat de Catalunya i adoptat finalment per l'ajuntament, tot i que gairebé mai no l'ha emprat amb el seu blasonat complet.

L'escut està blasonat de la manera següent: "escut caironat: de gules, un castell obert d'or sostingut sobre un riu en forma de faixa ondada d'atzur ribetada d'argent, acompanyat d'una mitra d'argent embellida i franjada d'or al cap, d'una espasa d'or al flanc dret i d'una fletxa pujant també d'or al flanc esquerre. Per timbre una corona de baró, i acoblat d'un bàcul de bisbe d'or posat en pal". Analitzem amb detall cada un d'aquests elements; la forma de l'escut (caironat) és un rombe, amb el fons de color vermell (gules). En la part central del camp (superfície de l'escut) hi ha un castell de color groc (or) que s'aixeca damunt d'un riu, representat en forma de faixa de color blau (atzur) i ribetjada de plata. Damunt del castell se situa una mitra, a la dreta una espasa i a l'esquerra una fletxa. L'escut està timbrat per una corona de baró i acoblat amb un bàcul de bisbe col·locat en posició vertical (en pal).

Tots els elements d'un escut tenen un significat simbòlic: els símbols que hi ha en el camp de l'escut (el castell i el riu) fan referència a l'etimologia del mot Bàscara i al caràcter de domini nobiliar de l'Edat Mitjana. La mitra i el bàcul al·ludeixen a la possessió dels bisbes de Girona, senyors de la vila; l'espasa i la fletxa són les atribucions dels patrons de la parròquia, Sant Iscle i Santa Victòria respectivament. La corona que timbra l'escut no és la pròpia d'una vila (l'anomenada corona mural), sinó que se li permet d'usar la corona de baró, dignitat nobiliar que fa referència al domini jurisdiccional que els bisbes exercien com a feudals sobre tot el territori de la bisbalia (baronia eclesiàstica).

Des de final del segle XIX, la vila de Bàscara ha emprat escuts diversos en funció del període històric: la mitra, en un segell de fusta i ferro de cronologia imprecisa i en documentació del primer terç del segle XIX, l'escut constitucional en el període que va de 1894 a 1936, l'escut franquista i, últimament, el de Generalitat.

Aquests escuts es van emprar per substituir l'ús de l'escut propi, que es va abandonar a final del

Escuts de pedra de la porta de les Dones de l'església de Bàscara.

segle XIX. Tant és així que encara l'any 1885 les autoritats de la vila identificaven el seu càrrec amb l'ostentació cerimonial d'unes medalles ovalades de plata que anaven penjades al coll amb una cinta. La part central de l'anvers de la medalla era decorat amb un escut en banda i al voltant es llegia la llegenda "villa de Bàscara. Año 1885", a l'anvers i "Alcaldia constitucional de Bàscara", al revés; les llegendes es completaven amb la posició jeràrquica del regidor que l'ostentava.

L'escut en banda emprat pel municipi és idèntic al que es pot veure a la llinda de la porta de migdia de l'església parroquial, flanquejant l'emblema del bisbe Arnau de Mont-rodon, que va autoritzar la seva obertura l'any 1343. Es tracta del testimoni heràldic més antic de la vila. El fet que l'obertura de la porta fos conseqüència d'una petició dels prohoms de Bàscara al bisbe i senyor de la vila fa pensar que l'escut en banda identificava el comú i que, per això, es va incloure aquest emblema en la porta, com a recordatori del patrocini municipal. Així doncs, el fet que a final del segle passat l'ajuntament emprés aquest escut com a distintiu dels càrrecs municipals i que aparegui, també, en una certificació de 1729 referent als béns que, en els últims anys, havien passat de mans seglars a eclesiàstiques, afirma la identificació de la banda com a escut de la vila. Discrepem, doncs, de l'opinió emesa per Armand de Fluvià en el seu informe, en el sentit que la vila mai no ha usat escut municipal ni ha tingut cap senyal propi.

L'heraldista i sigil·lògraf Manuel Bassa atribueix a la vila de Bàscara una variant de l'escut en banda: escut d'or, una barra d'or ribetejada de vermell. Vicens de Cadenas atribueix a Calabuig l'escut blasonat d'atzur, una creu patent de plata i a Orriols el blasonat de gules, un lleó rampant de plata.

Estació d'aigües residuals de Bàscara.

90

Bàscara és un municipi petit, encara avui. Ho és per la població total que hi viu, pels recursos que genera, pel pressupost municipal que gestiona. Un municipi que, com tants d'altres en una comarca de 68 municipis, ha d'afrontar els problemes de cada dia amb l'esforç constant de la seva gent.

Vint-i-cinc anys de democràcia han capgirat una vila i un municipi que havien patit particularment l'estancament dels anys de la dictadura. Només cal posar un exemple ben gràfic: Bàscara no va disposar de xarxa d'aigua potable pública fins a la dècada dels vuitanta; la gent s'espavilava com podia amb pous particulars i fonts públiques.

Certament, aquests anys hi ha hagut una transformació notable de la població i el balanç de l'obra pública feta es pot considerar positiu. En aquest sentit, s'ha actuat fonamentalment en tres camps concrets. En primer lloc, les grans infraestructures bàsiques: la xarxa d'aigua potable i de clavegueram, la depuradora d'aigües residuals, els accessos viaris, la urbanització i asfalt de carrers, la rehabilitació urbanística del nucli històric de la vila (1992, 1997), i la renovació de les teulades de l'església i consolidació del campanar (1998), entre d'altres.

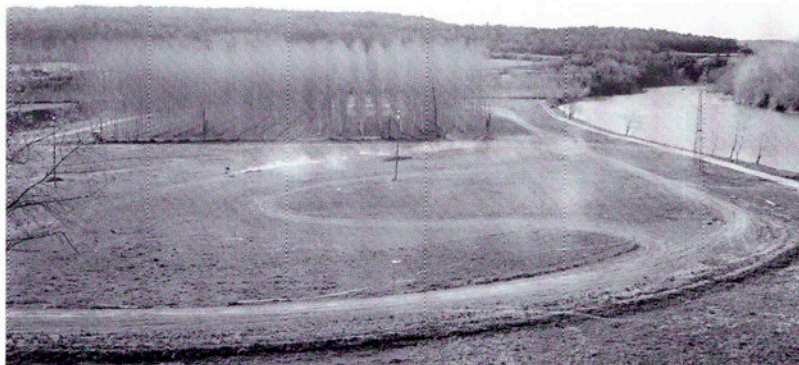
En segon lloc, s'ha actuat en el camp dels equipaments: la construcció del camp de futbol i

de la pista poliesportiva, la rehabilitació i ampliació de les escoles, la construcció d'un nou ajuntament, la construcció d'un centre primari de salut, i l'adquisició i acondicionament del paller d'en Xirau per a la celebració del mercat del cavall (1995).

En tercer lloc, s'ha incidit en la dinamització i promoció cultural de la vila: el Pessebre, la ràdio, els premis literaris, el concurs de flors silvestres, les festes, el mercat dels tortells, el teatre, les exposicions, els concerts, la recuperació del passat, la publicació i divulgació de la història són algunes de les moltes activitats que, en aquests últims anys, han omplert la vida d'aquesta població.

Amb tot, Bàscara és una població que, com tantes d'altres, s'ha de refiar de les subvencions institucionals per afrontar la despesa que suposen les inversions en infraestructures i equipaments.

A hores d'ara, el principal repte que tenen plantejat aquests municipis petits és la manera com crear riquesa en el propi municipi, com aturar el desviament de la població jove cap a nuclis més grans, com consolidar i augmentar, si és possible, l'oferta de treball perquè la vila no es converteixi en un poble dormitori. No n'hi ha prou, doncs, amb una política de subvencions; s'ha d'apostar clarament per la inversió estable i a llarg termini, sigui pública o privada; no es pot, tampoc, mantenir la societat del benestar en base a un augment constant dels impostos i de les taxes, perquè, al capdavant, les poblacions petites no poden garantir els serveis d'una manera il·limitada i allò que, en un principi, suposa augmentar els ingressos municipals, acaba girant-se en contra; no es pot, en definitiva, tenir una visió de la vida municipal que centralitzi les iniciatives des de l'ajuntament; cal, doncs, dinamitzar les entitats i promocionar aquelles iniciatives que surten dels col·lectius populars, per tal de diversificar les propostes culturals. Si en qualsevol àmbit una societat civil

Les deveses del riu Fluvià.

dinàmica garanteix un caliu social viu i constant, en una població petita aquesta convicció resulta encara molt més bàsica i primordial. L'aposta de futur ha de contemplar, doncs, l'aprofundiment en la societat del benestar per a tothom, l'acostament dels ciutadans a la gestió municipal en base al principi de subsidiarietat, el cobriment de tots els serveis de primera necessitat... En definitiva, la participació i el compromís de tots per fer municipi.

En el context d'una progressiva conscienciació ciutadana per la

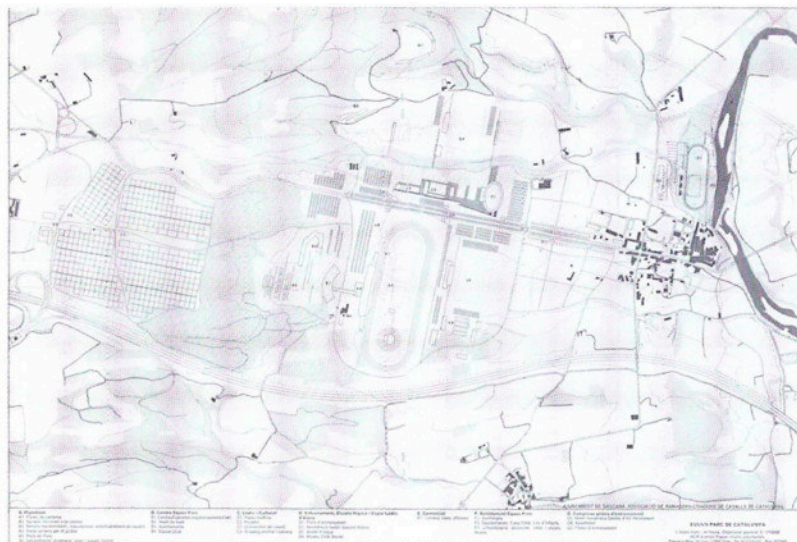
conservació del medi ambient, la principal agressió mediambiental s'ha produït amb la planta d'àrids situada molt a prop del nucli urbà de Bàscara i amb l'extracció de sorres i grava de la riba dreta del riu. La construcció d'una pista de carreres de cavalls al paratge de les deveses del riu ha canviat notablement la configuració paisatgística dels paratges naturals de la llera del riu Fluvià.

Distribució de regidors. Eleccions municipals

any	CiU	Amics	Ud'I	ERC	UCD	AP
1979	4	2			1	
1983		5		1		2
1987	2	5				
1991	3	4				
1995	5		2			
1999	5			2		

Bàscara encara el canvi de mil·lenni amb un gran projecte damunt la taula: l'Equus Parc de Catalunya, un parc temàtic sobre el cavall. Amb una inversió prevista a l'avantprojecte que supera els trenta mil milions de pessetes, l'Equus Parc preveu la construcció d'un centre d'apostes, un hotel de luxe, àrees residencials, comercials i d'entrenament esportiu, un club de polo, una escola hípica, pistes i espais de caràcter lúdic i cultural (camp de golf).

Amb tot, la peça emblemàtica i eix de tot el complex lúdic i residencial del parc es preveu que sigui l'Hipòdrom Nacional de Catalunya, equipament públic que ha de permetre

*Projecte de l'Equus
Parc de Catalunya.*

aglutinar tota l'oferta del parc. El parc, que ha estat presentat oficialment al Saló Equus Catalonia de Barcelona, ocuparà una superfície de més de tres-centes hectàrees i tindrà com a eix central un passeig que està previst que es construeixi en el tram de l'actual carretera N-II entre Bàscara i Orriols. Es preveu, doncs, la construcció d'una variant de la N-II que desvii el trànsit fora de la població. L'avantprojecte d'ordenació de l'Equus Parc ha estat redactat per l'equip d'arquitectes RCR Aranda-Pigem-Vilalta.

La iniciativa municipal compta hores d'ara amb el suport de l'Associació de ramaders i criadors de cavalls de Catalunya i de la Generalitat.

Però no tot és unanimitat en acceptar un projecte d'aquest volum. Ja a les eleccions municipals del juny de 1999 un grup de joves va presentar una candidatura (ERC) per aconseguir que es convoqués un referèndum per tirar endavant el projecte. També s'hi ha manifestat en contra algunes associacions ecologistes, com l'IAEDEN (Institut Alt Empordanès per a l'Estudi i la Defensa de la Natura), en considerar que darrera d'aquesta inversió milionària s'amaguen en realitat interessos de tipus urbanístic; segons diuen ells, entre un seixanta i un setanta per cent de tota la inversió es

destina a la construcció d'habitatges i zona hotelera.

En un sentit o en un altre, el que és cert, a hores d'ara, és que aquest projecte canviarà radicalment el municipi. El parc vindrà a ocupar més del 23 % de la superfície total del municipi, i generarà un volum de negoci que, ara per ara, és imprevisible i un nombre de visitants diaris que, segons els estudis fets fins ara, arribarà als vint-i-cinc mil, amb tot el que això suposa.

És evident, doncs, que si es vol donar resposta adequada a les necessitats que es generaran, caldrà calcular el volum de despesa municipal derivada del funcionament del parc a escala municipal i les responsabilitats de manteniment d'equipaments i d'ordre públic que haurà d'assumir un municipi petit,

Curses de cavalls a les pistes del Parc del riu, habilitades a tocar la resclosa del Fluvià.

amb un pressupost anual que no passa de quaranta milions de pessetes.

A això, cal afegir que la major part dels terrenys on es preveu la construcció del parc són de titularitat privada i estan qualificats com a no urbanitzables; en

conseqüència, s'hauran de requalificar per tal de poder iniciar les obres.

També canviarà considerablement el paisatge del municipi el projecte de traçat actual del Tren de Gran Velocitat (TGV) que es preveu que circuli pel sector oest del municipi, en terrenys dels termes municipals de Vilademuls, Bàscara i Pontós. El traçat ha generat un ampli moviment de contestació institucional, per part de la major part d'ajuntaments que hi han presentat al·legacions, i per part, també, d'alguns col·lectius preocupats per l'impacte mediambiental que aquesta gran infraestructura viària pot causar en uns municipis que conserven un paisatge relativament intacte i amb un potencial ambiental i turístic a tenir en compte.

Mercat del cavall, que se celebra el primer diumenge de cada mes.

Bibliografia

ABADAL i VINYALS, Ramon d': *Catalunya Carolíngia. Els diplomes carolíngis a Catalunya*, II, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1926-1952.

AA.VV.: *Història de l'Alt Empordà*, Ed. Diputació de Girona, 2000.

BADIA, Joan: *L'arquitectura medieval de l'Empordà*, Edicions Diputació de Girona, Girona, 1981.

BOLÓS, Jordi i HURTADO, Víctor: *Atlas del Comtat de Besalú (785-988)*, Rafael Dalmau editor, Barcelona, 1998.

BONNASSIE, Pierre: *Catalunya mil anys enrera (segles X-XI)*, Edicions 62, Barcelona, 1979.

MARTÍ, Ramon: *Els inicis de l'organització feudal de la producció al bisbat de Girona (Col·lecció diplomàtica de la seu, anys 817-1100)*, Universitat Autònoma de Barcelona, 1987.

MARTÍ, Ramon: "La integració a l'"alou feudal" de la seu de Girona de les terres beneficiades pel «règim dels hispans». Els casos de Bàscara i Ullà, segles IX-XI", a *Estudi General 5-6, Actes del col·loqui La formació i expansió del*

feudalisme català, pp. 49-62, Girona, 1985-86.

MAYMÍ, Josep, TURRÓ, Xavier i ROS, Josep: "1936-1996. 60 anys de la guerra civil: el comitè d'Orriols", a *El Punt*, Girona, 11 a 16 de novembre de 1996.

MONSALVATJE, Francisco: *Noticias históricas del condado de Besalú*, Imprenta y Librería de Juan Bonet, Olot, 1899-1919.

PELLA i FORGAS, José: *Historia del Ampurdán*, Lluís Tassis y Serra impresor, Barcelona, 1883.

RIERA i PAIRÓ, Albert: *El mercat dels tortells. Origen i tradició*, Ajuntament de Bàscara, Bàscara, 1987.

RIERA i PAIRÓ, Albert: "Bàscara i els seus «vilares» en els segles IX i X", a *El Pedrís. Revista Cultural de l'Empordà* núm. 14, pp. 10-11, Figueres, 1988.

RIERA i PAIRÓ, Albert: "La Guerra del Francès. El manuscrit parroquial de Bàscara (1808-1814)", a *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, vol. 34, pp. 175-200, Girona, 1994.

RIERA i PAIRÓ, Albert: "El Casal dels Ferrer-Llorens, notaris de Bàscara (ss. XVI-XIX)", a *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, vol. 28, pp. 203-217, Figueres, 1995.

RIERA i PAIRÓ, Albert: "L'exercici de notaria a la senyoria episcopal de Bàscara (segle XIV). Una primera aproximació", a *Actes de les I Jornades Patrimoni i Història Local, homenatge a Lluís Esteva i Cruañas*, pp. ??, Sant Feliu de Guíxols, 1996.

RIERA i PAIRÓ, Albert: "Deutes insatisfets i dret de marca. El cas de Bàscara al segle XIV", a *Institut d'Estudis Empordanesos*, vol. 29, pp. 79-98, Figueres, 1996.

RIERA i PAIRÓ, Albert: "La justícia senyorial eclesiàstica (segles X a XIV). El cas de Bàscara", a *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, vol. 38, pp. 1569-1580, Girona, 1996-97.

RIERA i PAIRÓ, Albert: *La senyoria episcopal de Bàscara i l'organització de l'espai (1055-1302)*, Treball de recerca de Doctoral, 2001. Inèdit.

Procedència de les fotografies i il·lustracions

Les fotografies reproduïdes en les pàgines 10, 11, 12, 14, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 49, 51, 52, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 75, 76, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 87, 89, són del fons de l'autor.

Les imatges de les pàgines 8 i 9 han estat tretes del llibre *Vila de Bàscara. El mercats dels tortells, origen i tradició*, publicat per l'Ajuntament el 1987.

El dibuix de la pàgina 13 pertany al llibre de Nolla i Casas *Carta arqueològica de les comarques de Girona*, 1984.

Les fotografies de les pàgines 15, 29, 48, 54, 61, 63, pertanyen al fons Fagnoli.

Els programes, cartells i dibuixos formen part de la col·lecció familiar de l'autor.

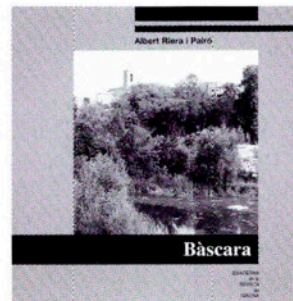
La fotografia de la pàgina 50 pertany al llibre de Corominas i Marquès *La comarca de Bañolas*, publicat el 1972.

Les fotografies de les pàgines 86, 90, 91, 93 i el dibuix de la 92 pertanyen al fons de la revista *El Balcó*, editada per l'Ajuntament.

Agraïments

Sigui el nostre primer agraïment als bascarencs de temps passats. Ells ens han llegat un patrimoni històric i monumental que cal conservar, un entorn natural i paisatgístic de singular bellesa, uns costums i tradicions que ens identifiquen. El seu pas, anònim en ocasions, per l'escenari de la vida queda reflectit en les pàgines d'aquest petit llibre, que els vol servir d'homenatge.

Sigui el nostre segon agraïment als seus actuals habitants, perquè dia a dia fan possible que tot aquest patrimoni perduri.

Quaderns de la Revista de Girona

és una publicació de periodicitat bimestral dedicada exclusivament a temes de les comarques gironines. S'estructura en dues sèries, que es distingeixen pel color de la portada i per les planes interiors: Guies, en vermell, i Monografies locals, en verd. La primera és dedicada al tractament de qüestions d'abast general relatives a la història, l'economia, la cultura i les tradicions. La segona vol anar oferint una panoràmica sobre el passat i el present de les ciutats i dels pobles gironins, amb especial atenció a l'època contemporània.

Monografies locals

Darrers títols publicats

Hostalric
per M. Duran, J. Juanhuix i R. Reyero

Figueres
per A. Romero i J. Ruiz

Crespià
per J. Busquets

Lloret de Mar
per Joan Domènech

Banyoles
per J. Grabuleda i J. Tarrús

Puigcerdà
per Sebastià Bossom

Begur
per Lluís Costa

Viladrau
per M. Feliu, I. López, X. López i Ll. Pagespetit

Camós
per M. Duran

Camprodon
per Sílvia Planas

Maçanet de la Selva
per El Taller d'Història

Sant Jordi Desvalls
per S. Planas i N. Puigdevall

Ribes de Freser
Per Miquel Sitjar

Salt
per X. Alberch i J. Burch

Sant Joan de les Abadesses
per J. Albareda i J. Ferrer

La Vall de Bianya
per J. Murlà Giralt

Capmany
per A. Egea i M. Roig

Gualta
per Ramon Alberch

Platja d'Aro

per Pere Barreda

La Vajol
Albert Juanola

Vilobí d'Onyar
per Dora Santamaria

Vilafant
per J. M. Bernils

Osor
per F. Bruguera i N. Ramió

Maçanet de Cabrenys
per Pere Roura i Sabà

Santa Coloma de Farners
per J. T. Grau, J. Mestre i R. Puig

Riells i Viabrea
per Jordi Collell i Carme Escudé

Siurana d'Empordà
per Antoni Egea i David Pujol

Les Lloses
per J. Gordi i R. Llimós

La Vall de Campmajor
per Joan Fort

Santa Pau
per Salvador Reixach

Jafre
per R. Alberch i J. Viñas

Llançà
per Josep Clavaguera

Llanars
per Agustí Dalmau

Llívia
per R. Garriga, M. Vilaseca i J. Vinyet

Riudellots de la Selva
per Elvis Mallorquí (coord.)

Boadella d'Empordà
per David Serra i Busquets

Vilanant
per Pere Borrat i Antoni Egea

Guies

Darrers títols publicats

Els estanys eixuts
per Josep Matas

El món del suro
per S. Hernández

El Ter
per J. Boadas, J. M. Oliveras i X. Sunyer

Trens i carrilets
per Josep Clara

Canvistes i banquers
per Narcís Castells

Màgiques, pors i supersticions
per Carme Vinyoles

Els volcans
per Josep M. Mallarach

Els indians
per Rosa Maria Gil

Els Pirineus, del Puigpedrós al Puigneulós
per Josep Clara

Cristians de Girona
per Josep M. Marquès

L'estany de Banyoles
per M. Coma i J. Gratacós

Els rellotges de sol
per M. Gil

Els maquis
per J. Clara

Els monuments megalítics
per J. Tarrús i Júlia Chinchilla

El pessebrisme
per J. Dalmau i Corominas

La ceràmica
per Andreu Bover

La farga
per Jordi Mascarella

Castells vius
per C. Vinyoles, M. Torns i P. Lanao

La pesca
per J. Sala i J. Domènech

La ramaderia
per P. M. Parés i T. Vilaró

Els protestants
per Josep Clara

La tramuntana
per J. M. Dacosta i X. Febrés

El Montseny
per J. M. Rueda i J. Tura

L'electricitat
per M. Pous i J. Callol

El periodisme
per Lluís Costa

Els glacials
per Jordi Fernández

L'excursionisme
per Jordi Dalmau

La Girona dolça
per J. V. Gay i N. Puigdevall

Les campanes
per Carles Sapena

La Ciutadella de Roses
per C. Díaz, H. Palou i A. M. Puig

El Teatre
per Pep Vila

Els Museus
per G. Alcalde i J. M. Rueda

Els refugiats
per Mercè Borràs

Per les Esglésies
per J. M. Marquès

Les Guillerries
per Emili Rams i Josep Tarrés

El Modernisme
per Pilar Soler

En una cruïlla de camins, l'indret estratègic de la vila de Bàscara es fa evident durant tota l'època medieval i moderna. Aquest llibre és una primera síntesi de la història de la vila, des de l'òptica d'algú que la coneix bé, per haver-hi viscut durant anys.

Albert Riera i Pairó (Girona, 1963) és historiador medievalista i professor. És un dels autors del llibre *Història de l'Alt Empordà* (Girona, 2000). Ha estat regidor de l'ajuntament de Bàscara (1995-1999), secretari de l'associació *El Pessebre*, redactor del *Setmanari* de l'Alt Empordà i cofundador de l'associació *Educadors sense Fronteres* (Girona, 1998). Ha publicat la biografia *Joan Reglà i Campistol*, professor i historiador. 1917-1973 (Bàscara, 1984) i l'estudi *El mercat dels tortells, origen i tradició* (Bàscara, 1987), entre d'altres treballs de recerca i divulgació. Actualment, treballa en la redacció de la seva tesi doctoral.

MONOGRAFIES LOCALS

